Binnenstad

Landschap & Ligging Omstreeks 1200 ontstond de eerste bebouwing langs Het IJ aan de mond van de veenrivier de Amstel. Al in de tweede helft van de 19e eeuw had de binnenstad zijn huidige vorm. Het IJ vormt de noordgrens van het stadsdeel Binnenstad, de Singelgracht begrenst de rest van het gebied. Het bestaat uit de oude stad, de grachtengordel, de Jordaan, de Plantagebuurt en de Westelijke en Oostelijke Eilanden. Bakstenen huizen, binnentuinen, oude bomen en open water zonder oeverbegroeiing zijn de belangrijkste landschapselementen in deze biotoop.

Soorten & Seizoenen De oude binnenstad van Amsterdam kent een eigen, zij het beperkte, vogelwereld. De meest karakteristieke soort is de Gierzwaluw. Vanaf eind april tot begin augustus is deze soort van 's morgens vroeg tot 's avonds laat in de lucht aanwezig. Hij bouwt zijn nest onder de daken van de talrijke oude huizen. Andere broedvogels aan de straatzijde van de huizen zijn Stadsduif, Boomkruiper en hier en daar Huismus. Langs alle grachten nestelen Meerkoet, Fuut, Wilde Eend en incidenteel Knobbelzwaan. Het water van de grachten trekt ook vogels aan die de stad alleen gebruiken als voedselgebied. Blauwe Reigers, Aalscholvers, verschillende soorten meeuwen en zelfs Visdieven zijn tot op de Wallen jagend boven het grachtenwater waar te nemen.
Aan de tuinzijde van de huizen langs de grachtengordel lijkt de vogelbevolking op die van de stadsparken. In de binnentuinen nestelen Merel, Koolmees, Pimpelmees, Houtduif, Gaai, Ekster, Tjiftjaf en Heggenmus. In sommige tuinen nestelen ook Sperwer, Roodborst, Holenduif, Winterkoning, Zanglijster en Zwarte Kraai. Vanaf de straat merk je hier bijna niets van.

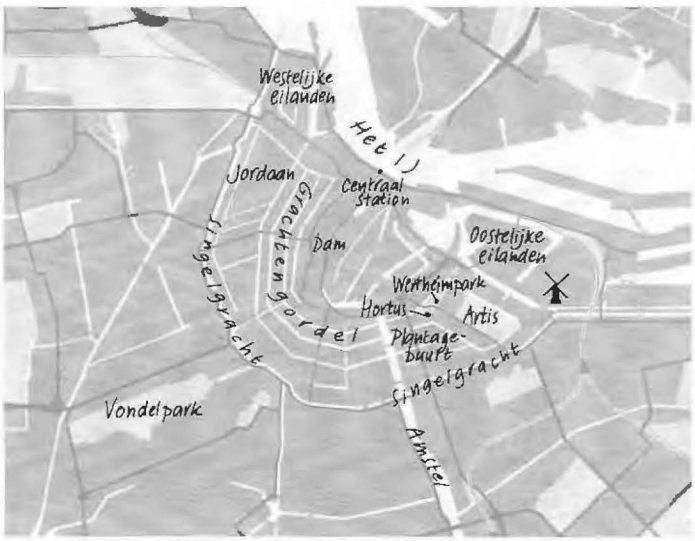

's Ochtends vroeg, als de stad nog stil is, kan je de zang van een Merel of een Winterkoning uit de tuinen horen opstijgen, maar in de loop van de dag verdwijnen de meeste vogelgeluiden in het geraas van het verkeer. De tot woongebied verbouwde oude haveneilanden aan de oost- en westzijde van het Centraal Station herbergen als extra soorten Zwarte Roodstaart en Groenling. Het struweel langs de spoordijk bevat in sommige jaren een territorium van een Grasmus of een Braamsluiper.
In het oostelijk deel van de binnenstad zijn enkele kleine stukjes stedelijk groen. In de Hortus (1638) en het Wertheimpark (1812) broeden Grote Bonte Specht en Staartmees.

In Artis (1832) is de meest stedelijke reigerkolonie van de stad te vinden. Tussen de Blauwe Reigers nestelen vrij vliegende Kwakken en enkele paartjes wilde Aalscholvers. Dit is de enige broedplaats van deze twee soorten in de stad. Het overdadige voedselaanbod in de dierentuin zorgt voor een goede broedvogelstand van Huismus, Turkse Tortel en Waterhoen. De oude bomen bieden nestgelegenheid aan holenbroeders als Kauw, Halsbandparkiet, Holenduif en Boomkruiper.
In de winter is tot op de Dam kans op een ontmoeting met een Grote Gele Kwikstaart. Dodaars overwintert hier en daar in de grachten. Tijdens strenge winters, als het buitenwater dichtvriest, verschijnen ook andere watervogels in de stad. Met name op plaatsen waar het water dieper is dan de reguliere twee en een halve meter en groepen eenden een wak vrijhouden kunnen in strenge winters de meest onverwachte soorten watervogels opduiken, zoals bij molen De Gooijer aan de Funenkade, waar Singelgracht en Nieuwe Vaart samenkomen.

FOTO: MARLIN MELCHERS | PRINSENGRACHT TRV WESTERKERK 25 APRIL 1999

De Meerkoet in Amsterdam gebruikt vaak plastic afval om zijn nest te bouwen. Ook Fuut, Merel en Houtduif hanteren deze moderne techniek. Het gebruik van niet natuurlijke nestmaterialen is bij veel soorten vastgesteld, maar niet op grote schaal; Koolmees, Ekster, Spreeuw, Vink, Tjiftjaf, Kleine Mantelmeeuw, om enkele te noemen.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Het gebied is vrijwel geheel te doorkruisen met auto, openbaar vervoer en zelfs per boot, maar het meest praktische vervoersmiddel is de fiets. De tuinen van de grachtengordel zijn niet vrij toegankelijk, met uitzondering van speciale open dagen. Artis en Hortus zijn zeven dagen per week open.

Bijzonderheden & Bedreigingen Er zijn geen grote veranderingen te verwachten in de ruimtelijke ordening van dit gebied; vrijwel het gehele gebied is reeds bebouwd. De Keurtuinen, binnentuinen beschermd door middel van een Keur, en een deel van de bebouwing staan op de Monumentenlijst. Het is wenselijk om voor sommige typische stadsvogels beheersplannen op te stellen, zodat bij renovatie van bebouwing nestgelegenheid beschikbaar blijft op traditionele broedplaatsen in de stad. Dit geldt in het bijzonder voor karaktersoorten als Gierzwaluw, Huismus en Zwarte Roodstaart.

Jip Louwe Kooijmans

Stedelijk Noord

Landschap & Ligging Het IJ kenmerkt de geïsoleerde positie van Amsterdam-Noord ten opzichte van de andere stadsdelen. Tegelijkertijd geven de ruimte en het groen, in combinatie met de laagbouw in oudere wijken als Nieuwendam en de Tuindorpen, Amsterdam-Noord een landelijk karakter.
In de loop der jaren is er een mozaïek aan afwisselende vegetatie en bebouwing ontstaan. De vegetatie varieert nogal in leeftijd. De Tuindorpen dateren uit de periode 1920-1935 en tijdens de naoorlogse bouw (1950-1980) is veel groen aangelegd. In de periode erna kwam er nog meer woningbouwvegetatie bij. Het tevens waterrijke Noord heeft daarom een rijk vogelbestand met een grote variatie aan biotoopgebonden soorten.
De IJ-oevers vormen een bijna aaneengesloten geheel van oude en nieuwe kleinschalige bedrijventerreinen, waarvan de grootste concentratie zich bevindt aan de westkant ter hoogte van Tuindorp Oostzaan. Hier liggen de oude scheepvaartmaatschappijen ADM en NDSM. Nu vergane glorie, maar tot in de jaren '60 van de 20e eeuw het gezicht van Noord. De belangrijkste vogelgebieden zijn het Vliegenbos, aangelegd in 1917 en daarmee het oudste parkbos van Amsterdam, het Rietland langs de Nieuwendammerdijk, het Volewijkspark (1911), het Florapark (1927), de Noorderbegraafplaats (1931), het Baanakkerspark (1971), de Wilmkebreekpolder en de verschillende breken. Een lint van sportparken en volkstuinparken langs de ringweg A10 maakt het geheel compleet. Vogelrijke randgebieden worden gevormd door de Noorder IJ-plas en golfbaan Waterland.

Soorten & Seizoenen Overwinterende vogels zijn rijk vertegenwoordigd in de grensgebieden van Amsterdam-Noord, zoals de Noorder IJ-plas in het westen en Waterland aan de noordgrens.

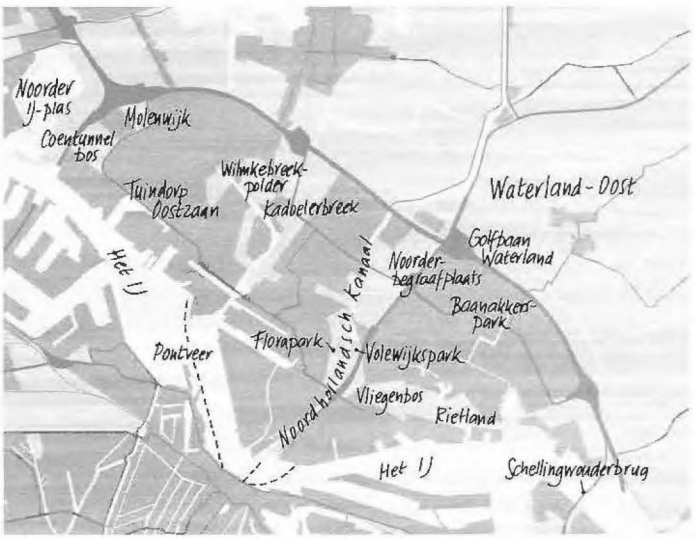

Vooral de Noorder IJ-plas herbergt in het winterseizoen grote aantallen vogels; concentraties van meer dan vijftien Dodaarzen zijn niet ongewoon. Daarnaast zijn waarnemingen van Kuifduiker, Geoorde Fuut en Roerdomp eerder regel dan uitzondering. Aan de grens met Waterland zijn Grote Zaagbek, Nonnetje en Slechtvalk jaarlijkse wintergasten. In de parkachtige delen van het stedelijk gebied vormen Koperwiek, Sijs en Keep de hoofdmoot, met daarnaast Grote Gele Kwikstaart en IJsvogel als regelmatige bezoekers.
Broedkolonies van de Blauwe Reiger zijn te vinden op de Noorderbegraafplaats, bij de Schellingwouderbrug, in het bos bij de Coentunnel en - de oudste en de

grootste kolonie - in het Vliegenbos. De Roek is in Noord met een opmars bezig. De vogel verliet haar jarenlange bolwerk bij Het Schouw in Waterland en waaierde uit boven Noord met twee kolonies in 2005; een in Nieuwendam en een in de Molenwijk.
Ook de Brandgans wordt meer en meer gezien. De Huiszwaluw daarentegen is als broedvogel verdwenen. Deze heeft in 2001 voor het laatst gebroed in de Schouwstraat te Nieuwendam. Rode lijstsoorten zijn ruim vertegenwoordigd: Boomvalk, Kleine Plevier, Bontbekplevier, Groene Specht en Ransuil worden allen broedend aangetroffen. Het boomrijke karakter van Noord oefent grote aantrekkingskracht uit op roofvogels. Vooral de Sperwer vormt de laatste jaren steeds meer broedparen. Havik en Buizerd broeden al langer buiten de ringweg A10, maar vanaf 2005 ook erbinnen. Aan de noordelijke IJ-oevers vervangt het grote aanbod van bedrijventerreinen de natuurlijke, rotsachtige biotoop van de Zwarte Roodstaart. Met jaarlijks tien tot twaalf broedparen is dit een karaktervogel voor Noord geworden, een gebied met een rijk vogelbestand en een grote variatie aan soorten.

FOTO: MARTEN SCHMITZ | GROOTE IJPOLDER, GEUZENBOS, 23 JULI 2003

Een mannetje IJsvogel met jonge Groene Kikker. De grootte van de broedpopulatie neemt in Amsterdam sterk toe en wordt bepaald door de reeks zachte winters en het groeiende aanbod van geschikte broedplaatsen.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Noord is met eigen en openbaar vervoer uitstekend bereikbaar. Het beste middel van vervoer is evenwel de fiets. Vanaf het Centraal Station varen regelmatig drie veerponten richting Noord. Amsterdam-Noord is goed te combineren met bezoeken aan Waterland en Het Twiske. Aangewezen route voor Waterland is dan de Nieuwendammerdijk, met als uitstapjes het Vliegenbos en daarna het Rietland ter hoogte van de Beemsterstraat. Voor Het Twiske is de beste route gelegen aan de westkant van het Noordhollandsch Kanaal.

Bijzonderheden & Bedreigingen Ook Noord ontkomt niet aan de aantasting van de open ruimte. De vrijwel ongebreidelde aanleg van bedrijventerreinen, wegen en woonwijken legt een zware druk op flora en fauna. Planologische ingrepen vormen een regelrechte aanslag op de traditionele stadsnatuur.
De compacte woningbouw binnen stedelijk gebied gaat ten koste van de volkstuinen en sportvelden. Dit zijn uitgelezen plekken voor zangvogels en de Ransuil. Het nawinters verwijderen van de oevervegetatie in vrijwel geheel Noord maakt het er voor de IJsvogel niet aantrekkelijker op.
Toch investeert men in de kwaliteit van het overblijvende groen. Voor de Gierzwaluw wordt nestgelegenheid gecreëerd. Onlangs is er een ecozone bij de Schellingwouderbrug gekomen, en een oeverzwaluwwand bij de Kadoelerbreek.
De aanleg van de Noord-Zuidlijn heeft zijn destructieve sporen al achtergelaten. Ter compensatie legt het stadsdeel aan de oostkant van het Noordhollandsch Kanaal een nieuwe ecozone aan. Ecologische verbindingszones bij viaducten worden verbeterd en uitgebreid.
In 2010 moet blijken of de ambitie van stadsdeel Noord - hoger te scoren op de natuurwaardenkaart van de gemeente Amsterdam - werkelijkheid is geworden.

Nirk Zijlmans

Stedelijk Oost

Landschap & Ligging Amsterdam-Oost beslaat de stadsdelen Oost/Watergraafsmeer en Zeeburg. Naast dichtbebouwde volkswijken zoals de Dapperbuurt en de Indische buurt is er de Watergraafsmeer, die veel ruimer en groener van opzet is. Kenmerkend voor Oost is het grote aanbod van groene gebieden. Zo zijn er verscheidene parken: Oosterpark (1887), Flevopark (1931), Darwinplantsoen (1963), Prins Bernhardpark (1964) en het in 2002 gerestaureerde Park Frankendael. De Nieuwe Ooster (1894) is een begraafplaats rijk aan bomen en struiken. Begraafplaats Zeeburg (1714), gelegen in het Flevopark, is zelfs moerassig te noemen. Ten zuiden hiervan ligt aan de overkant van het water het landschappelijk gelegen terrein van het Wetenschappelijk Centrum Watergraafsmeer (WCW). Sportveldcomplexen als Middenmeer, Voorland en Drie Burg en volkstuinparken als Klein Dantzig en Nieuwe Levenskracht maken het groene geheel compleet.

Soorten & Seizoenen De karakteristieke soorten voor de dichtbebouwde stadsdelen zijn Stadsduif, Boomkruiper en Gierzwaluw, in de binnentuinen aangevuld met Koolmees, Pimpelmees, Merel en Houtduif. In de veel groenere Watergraafsmeer zijn, naast genoemde karakteristieke soorten, Vink, Putter, Staartmees, Gaai, Grote Bonte Specht en Huismus redelijk algemeen. Zeldzamer is de Grauwe Vliegenvanger.
In het water broeden Fuut, Wilde Eend, Meerkoet en Waterhoen.
In het Flevopark broedt Sprinkhaanzanger en soms Matkop en er is een roestplaats van Ransuil. Vooral gehoord worden Grote Lijster en Koekoek. Ook is er een kolonie van de Blauwe Reiger. In Park Frankendael broeden ruim 60 exemplaren van deze reigersoort. In beide parken is de Halsbandparkiet een algemene broedvogel en nestelt de Boomklever. In Frankendael broeden Kleine Karekiet, Nijlgans en van 2002 tot en met 2004, temidden van spelende kinderen bovenop een niet meer in gebruik zijnde schoorsteen, de Ooievaar. Broedende Sperwers zijn onder andere te vinden in het Flevopark, Frankendael, De Nieuwe Ooster en in de tuin van het Tropenmuseum.

Op de begraafplaats Zeeburg broedt Fazant. Het Nieuwe Diep heeft soms leuke verrassingen. Kleine Karekiet, Krakeend en Kuifeend zijn meestal aanwezig. Op De Nieuwe Ooster

broeden incidenteel Bosuil, Boomvalk en Buizerd. De Bonte Vliegenvanger laat zich niet meer zien na jaren van succesvol broeden. De Groene Specht wordt op de begraafplaats vaak gehoord en gezien.
In de hoge populieren langs de Gooiseweg ter hoogte van het Prins Bernhardpark en het benzinestation is sinds 2004 een kleine broedkolonie van de Roek.
Goede plekken om de Huismus te zien zijn de tuintjes en daken in de Pasteurstraat (Watergraafsmeer), langs de Oostelijke Handelskade tegenover winkelcentrum Brazilië en ter hoogte van het veerpontje op de Oosterringdijk. De enige, helaas kleine, stadskolonie van de Huiszwaluw is te vinden op de gevel van de bebouwing aan het eind van de Verbindingsdam.

Op de hoge kantoorgebouwen rondom Station Amstel is vaak een Slechtvalk te zien. Broeden lijkt hier een kwestie van een geschikte nestkast plaatsen.
Vuurgoudhaantje en Goudhaantje zijn in de winterperiode vaak te vinden in de vele naaldconiferen op de volkstuinen en De Nieuwe Ooster. Appelvink en IJsvogel zijn regelmatige wintergasten in het Flevopark. Grote aantallen Dodaars overwinteren in de Ringvaart van de Watergraafsmeer langs de Valentijnkade en op Het Nieuwe Diep. Op het WCW-terrein broeden Kievit en Tureluur op de weilanden naast Anna's Hoeve.
De Mauritskade ter hoogte van de Dappermarkt, de Zeeburgerkade aan de Entrepothaven en de Transvaalkade zijn goede plekken om meeuwen te bekijken.

FOTO: MARTIN DE JONGE | PARK FRANKENDAEL, 28 JUNI 2002

Vanaf 1995 zwerven in Artis geboren ooievaarsjongen vrij rond in Amsterdam. De Ooievaar nestelt sinds 2002 met wisselend succes in Park Frankendael. Voor die tijd dateerde het laatste broedgeval in Amsterdam uit circa 1900.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Over een uitgebreid fietspadennet is het gehele gebied per fiets goed te doorkruisen. Tramlijn 9 is de beste verbindingslijn voor Oosterpark, Park Frankendael en De Nieuwe Ooster. Tramlijn 7 en 14 hebben een eindhalte bij het Flevopark. Tramlijn 10 en 26 hebben haltes in het Oostelijk Havengebied. Voor de auto geldt voor het gehele gebied betaald parkeren.
Begraafplaats Zeeburg is niet openbaar toegankelijk, maar zeer goed te zien van de openbare weg. De andere gebieden zijn vrij toegankelijk.

Bijzonderheden & Bedreigingen Bij renovatie van huizen verdwijnen er meer en meer geschikte nestlocaties voor Huismus en Gierzwaluw. Door de geplande nieuwbouw op het WCW-terrein zullen broedgevallen van weidevogels tot het verleden gaan horen. Stedelijke uitbreidingsplannen in Sportpark Middenmeer zijn in voorbereiding en zullen een forse aantasting voor de groene Watergraafsmeer gaan betekenen.

Geert Timmermans

Stedelijk Zuid

Landschap & Ligging Stedelijk Zuid bestaat uit de stadsdelen Amsterdam Oud Zuid en ZuiderAmstel. Het is een dichtbebouwd gebied met huizen die voor het grootste deel zijn gebouwd in de periode 1920-1930. Er zijn een aantal grotere parken waar je kunt wandelen en met geluk leuke vogelsoorten tegen kan komen.
Aan de westkant van Oud Zuid ligt het bekende Vondelpark (1865). In 1996 heeft dit park de status van Rijksmonument gekregen, meer vanwege de cultuurhistorische waarde dan de natuurwaarde die het park vertegenwoordigt. Een ander oud park is het Sarphatipark (1886). Naar dit kleine stadspark van circa vier hectare, dat toen nog aan de rand van de stad lag, heeft veldbioloog en onderwijzer Eli Heimans (1861-1914) menig scholier meegenomen om het een en ander te leren over vogels, bomen en planten. Hij was de eerste die dit in Nederland deed. Het Beatrixpark (1938) is een klein park in het zuiden van Amsterdam aan de binnenkant van de ringweg A10. Aan de buitenkant voorbij Station RAI ligt het Amstelpark, dat in het kader van de Floriade van 1972 langs de Amstel is aangelegd en nu een volwassen park is geworden. Vlakbij het Amstelpark liggen nog meer groene gebieden in Amsterdam-Zuid, zoals begraafplaats Zorgvlied (1870), het Gijsbrecht van Aemstelpark (1960) en het Martin Luther Kingpark (1936). Het groengebied 't Kleine Loopveld maakt deel uit van het ecolint dat Het Nieuwe Meer met het Nieuwe Diep verbindt. Het ecolint is bedoeld als migratie- en ontwikkelingszone voor flora en fauna. De meeste tuinen binnen de huizenblokken van Amsterdam-Zuid zijn een terra incognita voor vogelaars. Hoewel er weinig tuinen binnen het gebied zijn die zich kunnen meten met de spectaculaire grachtentuinen van de binnenstad, laten de tuinlijsten van vogelaars in het gebied zien dat je er verrassingen kan tegenkomen. Helaas is er weinig bekend over de vogels van de tuinen in het gebied.

Soorten & Seizoenen

Dichtbebouwde stedelijke gebieden hebben geen al te grote natuurwaarde. Ransuil, Huismus, IJsvogel en Grauwe Vliegenvanger zijn Rode lijstsoorten die regelmatig in dit gebied broeden.
De parken zijn niet alleen voor mensen een aangename ruimte in een urbaan gebied, dat geldt ook voor vogels. Zo kan je in de parken naast algemene soorten als Merel, Zanglijster, Winterkoning, Heggenmus, Grote Bonte Specht en Groenling altijd iets bijzonders tegenkomen, zeker gedurende de

doortrektijd en op uren dat er weinig mensen zijn. Groene Specht, Ransuil, Boomklever en IJsvogel zijn bijzondere vogels die je het gehele jaar in (de omgeving van) het Amstelpark en op Zorgvlied kan tegenkomen. Het Vondelpark is bekend om zijn Halsbandparkieten. In 1976 werden daar waarschijnlijk de eerste exemplaren losgelaten. In het winterseizoen is het vaak een voorverzamelplek voor honderden Halsbandparkieten om naar hun slaapplaats te trekken. Bosuilen broeden regelmatig in Vondel-, Beatrix- en Amstelpark. De afgelopen jaren nestelde er een Sperwer in het Beatrixpark; een roofvogel die je in het hele gebied kan tegenkomen, jagend op zijn bulkprooi Huismus. De Huismus broedt nog redelijk algemeen in het gebied, maar lijdt ook hier onder de toename van de Sperwer in de stedelijke omgeving. Het Beatrixpark heeft een kleine broedkolonie van Blauwe Reigers. In sommige tuinen van Amsterdam-Zuid broeden Grauwe Vliegenvangers, terwijl binnen vele huizenblokken in de winter Vuurgoudhaantjes en Goudhaantjes nog enig natuurlijk gevoel aan de stedeling geven.

FOTO: HANNA HIRSCH | BEATRIXPARK; 8 MEI 2005

Wie Bosuilen wil horen of zien gaat naar het Amsterdamse Bos, waar circa twintig paar broeden. Ook in stadsparken wordt af en toe gebroed, zoals in 2005 in het Beatrixpark.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Bereikbaarheid en toegankelijkheid van het gebied zijn uitstekend. Vanaf de ringweg A10 kan Stedelijk Zuid bereikt worden vanaf de afslagen s109 (RAI) tot en met s106 (Osdorp). Vanaf Station Zuid WTC en Station RAI kom je vrijwel direct in het Beatrixpark en het Amstelpark. Deze parken zijn net als het Vondelpark verbonden met de rest van de stad door een keur aan openbaar vervoer.

Bijzonderheden & Bedreigingen Groengebieden in de stedelijke omgeving horen tot de best beschermde gebieden. Buurtbewoners zijn alert op aantastingen en weten die vaak te voorkomen of zorgen voor compensatie. Maar de ligging in dichtbewoond gebied heeft ook beperkingen. De mogelijkheden om van vogels of groen te genieten wordt in de parken en met name in het Vondelpark beperkt door de grote aantallen medegenieters. Jaarlijks bezoeken gemiddeld tien miljoen mensen het Vondelpark.

Jan-Hendrik van Oers

Stedelijk West

Landschap & Ligging De oudste wijken in Amsterdam-West werden gebouwd rond de vorige eeuwwisseling. Wij kennen ze tegenwoordig onder de stadsdeelnamen Oud-West en Westerpark. Het gebied binnen de ringweg A10 was voor de Tweede Wereldoorlog grotendeels volgebouwd. Er is een aantal parken: Westerpark (1891) met het daarnaast gelegen Westergasfabriekterrein (2004), Bilderdijkpark (1926), Erasmuspark (1957) en Rembrandtpark (1973).
Vanaf de jaren '50 zijn de Westelijke Tuinsteden gebouwd: Bos en Lommer, Geuzenveld-Slotermeer, Osdorp en Slotervaart, tezamen ook wel Amsterdam Nieuw West genoemd. In dit gebied ligt de Sloterplas (1958), min of meer omsloten door het Sloterpark. In Slotervaart ligt het Kasterleepark (1992) en op de grens met Osdorp aan de zuidoostkant van de Sloterplas Natuurtuin De Wiedijk als onderdeel van het Piet Wiedijkpark (1964). Langs de Sloterweg ligt ter hoogte van de manege het Reigersbos.
Landschapspark De Oeverlanden aan de noordkant van Het Nieuwe Meer is een van de weinige stukjes echte natuur in het gebied. Ernaast liggen volkstuinparken. Ten oosten van volkstuincomplex Lissabon ligt het Siegerpark (1936), een klein soortenrijk park dat op natuurlijke wijze beheerd wordt.
In 1997 werd nabij het oude dorp Sloten de woonwijk Nieuw Sloten voltooid. Bij deze jonge wijk ligt langs de Plesmanlaan het weiland De Vrije Geer, onderdeel van de Groene AS.

Soorten & Seizoenen De vooroorlogse stadsdelen kennen een vogelbevolking vergelijkbaar met die van de oude stad: Stadsduif, Boomkruiper en Gierzwaluw. In de nieuwe wijken ontbreken deze soorten goeddeels. Wel komen Putter en Groenling als broedvogel voor. Plaatselijk broeden Huismussen. De meest talrijke roofvogel in het gebied is de Sperwer, en in jaarlijks wisselend aantal komen Boomvalken tot broeden. Scholeksters nestelen op platte grinddaken op plaatsen waar de bebouwing grenst aan open grasvelden. In het water van de nieuwe stadsgrachten nestelen Futen, Meerkoeten en Waterhoentjes.
Langs de Erasmusgracht en de Albardagracht verblijven grote aantallen meeuwen, met 's zomers goede kans op Geelpootmeeuw en 's winters kleine kans op Pontische Meeuw. In de winter is de Sloterplas in trek bij watervogels. Tussen de overwinterende Meerkoeten kunnen Kuifeend,

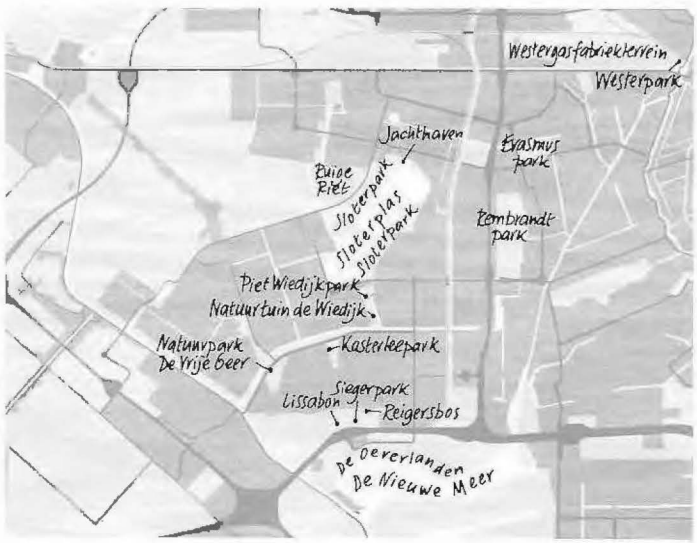

Tafeleend, Dodaars en Brilduiker ontdekt worden. Als de Osdorper polders dichtvriezen, verschijnen op de plas grote groepen Smienten. Bij de Jachthaven langs de noordzijde is een slaapplaats van Halsbandparkieten waar soms meer dan 1000 parkieten de nacht doorbrengen. Rond de plas liggen twee reigerkolonies. Een derde reigerkolonie bevindt zich in het Sloterpark ter hoogte van de President Allendelaan. In deze kolonie komen zeer vroeg in het jaar jonge reigers ter wereld. Het Sloterpark heeft via Sportpark Ookmeer een groene verbinding met de Osdorper polders en is vogelrijk. Vrijwel alle vogelsoorten die in de andere stadsparken broeden, komen hier voor. Daarbij is het hele jaar Buizerd aanwezig en nestelt in sommige jaren het Goudhaantje. In het voorjaar laat zelfs de Nachtegaal zich horen in het Ruige Riet. 's Winters is er in het park kans op Vuurgoudhaantje. Groene Specht en Boomklever laten zich hier steeds vaker zien.
In Natuurtuin De Wiedijk en het Wiedijkpark is kans op een ontmoeting met een Bosuil.

FOTO: RUUD ALTENBURG | ERASMUSGRACHT, 25 JUNI 2005

De Geelpootmeeuw met ringnummer NTT8 is een regelmatige gast. In 2005 bezocht deze Spaanse vogel de Erasmusgracht voor het vierde opeenvolgende jaar.

Weliswaar broeden in het Reigersbos niet meer zoveel Blauwe Reigers als in de tijd van Jan P. Strijbosch (1891-1983); toch is het de moeite waard.
De natuurontwikkeling in De Oeverlanden biedt kansen voor riet- en ruigtevogels zoals Blauwborst, Nachtegaal en Bosrietzanger. In sommige volkstuinparken nestelen Ransuilen.
In het postzegelgrote weilandje De Vrije Geer brengen Kieviten hun jongen groot. Tevens foerageren er vogels uit de naast gelegen woonwijken, zoals Spreeuw, Kauw en Boerenzwaluw. In het riet zingt Kleine Karekiet en in de prille wilgenbosjes zingen Grasmus en Fitis. Opvallend is dat de Kleine Karekiet ook broedt langs de begroeide oevers van de grachtjes in Nieuw Sloten. Dit maakt de soort echter nog geen stadsvogel; kleine stukjes voorkeursbiotoop maken deze wijk geschikt als broedplaats.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Over een uitgebreid wegennet is het gehele gebied per auto, fiets en openbaar vervoer te doorkruisen. Het Christoffel Plantijnpad is een groen omzoomd fietspad dat de Oeverlanden van Het Nieuwe Meer via Natuurtuin De Wiedijk met de noordoever van de Sloterplas verbindt. Het is een mooie route om het gebied rustig te bekijken.
Een rondje Sloterplas is eenvoudig te fietsen of te wandelen.

Bijzonderheden & Bedreigingen De stadsvernieuwing raast door de meest verpauperde delen van Amsterdam-West. Het gevaar bestaat dat op sommige plaatsen door sloop nestlocaties van Gierzwaluw en Huismus verloren gaan. Het meest zuidelijke deel van het Rembrandtpark is recent geofferd aan woningbouw.
In 2003 werd het weiland De Vrije Geer een officieel natuurpark. Het drie hectare grote gebied werd gered van bebouwing door een referendum.
Langs de Oeverlanden ligt een internationaal vermaarde cruisezone. Vanaf de eerste lentedagen komen hier veel mannen 'vogelen' in de vrije natuur. Dat is geen bedreiging voor de natuurwaarde van het gebied, maar niet iedereen zal zich hier op zijn gemak voelen. In dat geval kan men beter het geasfalteerde Anton Schleperspad volgen.

Jip Louwe Kooijmans

Amstelveen

Landschap & Ligging In vergelijking met Amsterdam heeft Amstelveen veel groene wijken. Vooral het Thijssepark en de Amstelveense en Kleine Poel zijn interessant op vogelgebied.
Het Jac. P. Thijssepark (1940) en heempark De Braak (1939) aan de overzijde van de Amsterdamseweg vormen één geheel. Beide parken bestaan uit open ruimten en een groot aantal aangelegde en als heempark beheerde biotopen, afgewisseld met klein bos en vijvers die soms een flinke oppervlakte hebben. Ze vormen een verzameling inheemse en vaak zeldzame planten. Uniek is dat in beide parken al ruim 60 jaar vormgeving, kennis van inheemse planten en ecologisch beheer een integraal geheel vormen. Deze 'Amstelveense School' met als geestelijke vaders Chris Broerse, Koos Landwehr en Hein Koningen heeft in binnen- en buitenland veel erkenning gekregen.

De Amstelveense Poel en de Kleine Poel maken deel uit van de Groene AS. De Amstelveense (Grote) Poel ontvangt water via de Hoornsloot uit Het Nieuwe Meer. De Kleine Poel staat in open verbinding met de Amstelveense Poel. De plassen zijn een restant van een vroeger uitgestrekt veengebied. Na in de eerste helft van de 18e eeuw te zijn verveend is de daarbij ontstane plas nooit ingepolderd. Door verlanding zijn de legakkers aaneengegroeid tot de tegenwoordige oeverlanden, die tot geruime tijd na de oorlog in gebruik zijn geweest bij kleine boeren en tuinders.
Het gebied wordt aan de Amstelveense kant begrensd door de museumspoorlijn van het Haarlemmermeerstation naar het oude dorp Amstelveen, de Doorweg in het noorden, de Kleine Noorddijk aan de kant van het Amsterdamse Bos (westkant) en de Noorddammerlaan (Bovenkerk) in het zuiden.

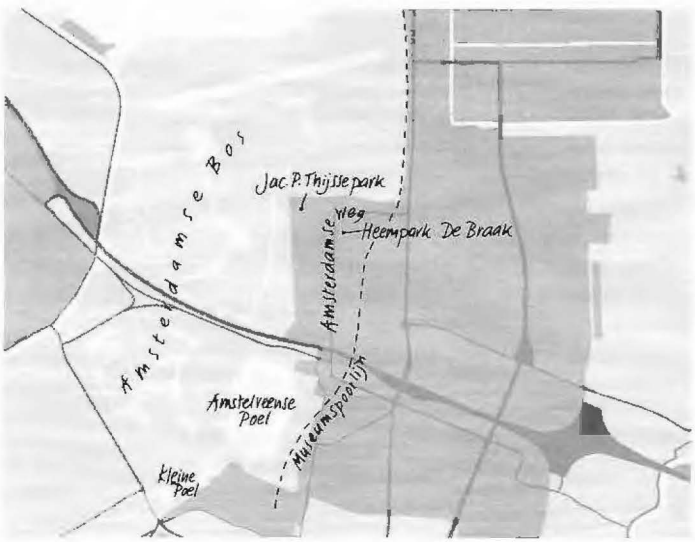

Kenmerkend voor de oeverlanden van de Poel is de afwisseling van moerasland, elzenmoerasbos, solitaire bomen (Berk, Lijsterbes en wilgen) en wateren zoals slootjes en intieme plassen. Beide gebieden worden zorgvuldig beheerd door personeel van het Amsterdamse Bos. Het laagveengebied aan de zuidzijde van de rijksweg A9, die door het Amsterdamse Bos voert, staat bekend om zijn zeldzame veen-, mosrietland- en veenmosvegetaties. De vruchtbare bovenlaag van de voormalige tuinderijen is afgegraven tot het grondwaterpeil en gedeponeerd aan de overzijde van de Amstelveense Poel, de Amstelveense kant.

Soorten & Seizoenen Het Thijssepark en De Braak zijn een af-

spiegeling van de vogelwereld van de rest van Amstelveen, waar de gewone zangvogelsoorten algemeen zijn. Dat geldt voor zowel de broedvogels als de zomer- en wintergasten. Blauwe Reigers van de kolonie in het Amsterdamse Bos steken de Hoornsloot over en komen vaak aan de vijvers vissen.
In de winter mag je er Kramsvogel, Koperwiek, Keep, Sijs en andere kleine zangvogels uit het noorden verwachten. Op het water verblijven dan vaak Kuifeenden.
Broedvogels zijn Merel, Matkop, Pimpelmees, Koolmees, Staartmees, Roodborst, Vink, Tjiftjaf, Fitis en Zwartkop. De Boomklever broedt in het Thijssepark. Sperwer en Bosuil broeden in De Braak. Er is een grote slaapplaats van Halsbandparkieten in het niet toegankelijke parkdeel.
In de zomer vliegt de zeldzame Groene Glazenmaker boven de uitgestrekte krabbescheervelden in de Grote Vijver van het Thijssepark. Boomvalken uit het Amsterdamse Bos jagen vaak op deze libellen.

FOTO: ROBERT HEEMSKERK | EMANUEL VAN METEREN STRAAT 27 NOV 2004

Pestvogels broeden in Siberië en zijn in sommige jaren zogenaamde invasievogels. Tussen 25 november en 2 december 2004 was er in Slotervaart een groep van soms 58 exemplaren te zien, de grootste groep ooit in Amsterdam.

De Amstelveense Poel is in de winter een pleisterplaats voor veel overwinterende of doortrekkende eendensoorten, waaronder Smient, Kuif- en Slobeend. Havik, Sperwer en Buizerd broeden er. Opmerkelijk is het ontbreken van bijna alle rietvogelsoorten. In de zomer is er de Koekoek te horen en foerageren er Aalscholvers, Visdieven en Gierzwaluwen.
De Kleine Poel is door zijn geringere oppervlakte aan water minder aantrekkelijk voor overwinterende eenden. Er broeden veel Kleine Karekieten en Bosrietzangers. Brandganzen nestelen in de rietlanden.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Zowel de beide heemparken als de plassen en oeverlanden van de Poel zijn per auto en per fiets te bereiken via de Amsterdamseweg. Beide gebieden zijn te bereiken met buslijn 66 vanaf Station Amstel en mogen alleen te voet worden betreden.
Ingangen van het Thijssepark liggen aan de Prins Bernhardlaan, de Prinses Irenelaan en de Amsterdamseweg. De Braak kan men in aan de Amsterdamseweg en bij de Wolfert van Borsselenweg.
De oeverlanden van Amstelveense en Kleine Poel zijn ontsloten met een met zand bedekt excursiepad, dat bereikbaar is vanaf het Amstelveense raadhuis, de Noorddammerlaan en de Kleine Noorddijk.

Bijzonderheden & Bedreigingen Het typische ecologische beheer van de Amstelveense heemparken wordt bedreigd door gemeentelijke bezuinigingen. Een Amstelveense actiegroep verzet zich daartegen, tot nu toe met succes.
De oeverlanden van de Poel hebben dezelfde bijzondere status als de zuidelijke oeverlanden van Het Nieuwe Meer: oeverlandenreservaat. De nabijheid van Schiphol geeft veel geluidsoverlast van aan- en afvliegend luchtverkeer.

Henk van Halm

Zuidoost

Landschap & Ligging Tot omstreeks 1965 bestond het polderlandschap ten zuidoosten van Duivendrecht en Diemen uit een weids veenweidegebied, met boerderijen langs de ringdijken en een enkele ontsluitingsweg. Dat landschap ligt er niet meer; zelfs de gemeente is vergeven en vergeten: wie weet nog wat Weesperkarspel was? Op die plaats zijn de wijken Bijlmermeer, Gaasperdam en het bedrijvengebied Bullewijk tot stand gekomen. Doorsneden door autosnelwegen, provinciale wegen en een belangrijke spoorverbinding. Zelfs de overvliegende vliegtuigen doen niet meer denken aan de melkveenoederij die dit gebied 600 jaar lang een economische basis gaf. Er tussen al die appartementgebouwen, middelhoge woonblokken, kantorenflats, de ArenA, winkelcentra en sportcomplexen is wonderbaarlijk veel natuur overgebleven. Nog wel. De parken in Zuidoost zijn ruim opgezet; het Bijlmerpark (1968), het Centrale Park van Gaasperdam (1983), het Gaasperpark (1982) en de Bijlmerweide (1971) zijn grootschalige groenelementen. De leeftijd is onveranderlijk: jong. De oudste bomen zijn 40 jaar.
De Gaasperzoom is een opgespoten terrein van circa 45 ha. Op het mengsel van zand, klei en kalkarme én kalkrijke grond is een gevarieerd plantenleven ontstaan dat op zijn beurt weer allerlei vogels aantrekt. Net als in andere verstedelijkte groene gebieden zijn de belangrijkste kenmerken van Zuidoost de enorme dynamiek in bebouwing, het intensieve ruimtegebruik, de festivals in het groen en vooral de wandelende en fietsende rustzoekers die het groen in het stedelijke landschap zo hogelijk waarderen.

Soorten & Seizoenen Het stedelijke gebied kent vele geheimen. Weinigen realiseren zich dat juist in de brandpunten van die stad de natuur zo levendig is. De verkeerslus voor de ArenA, het stadion dat zelfs vanaf Breukelen te zien is, herbergt een fantastische broedkolonie Kokmeeuwen, met vele tientallen paren Visdieven. De Visdieven jagen in het gehele stadsdeel boven de grachten en ander stadswater op kleine vis. Knooppunt Holendrecht, het verkeersknooppunt van de rijksweg A2 op de Gaasperdammerweg (rijksweg A9), herbergt al twintig jaar een meeuwenkolonie. Als eersten vestigden zich enkele paren Visdieven. Anno 2005 bestaat de grote kolonie uit twee naast elkaar gelegen kolonies; een gemengde kolonie van circa 100 paren Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen en een kolonie van circa

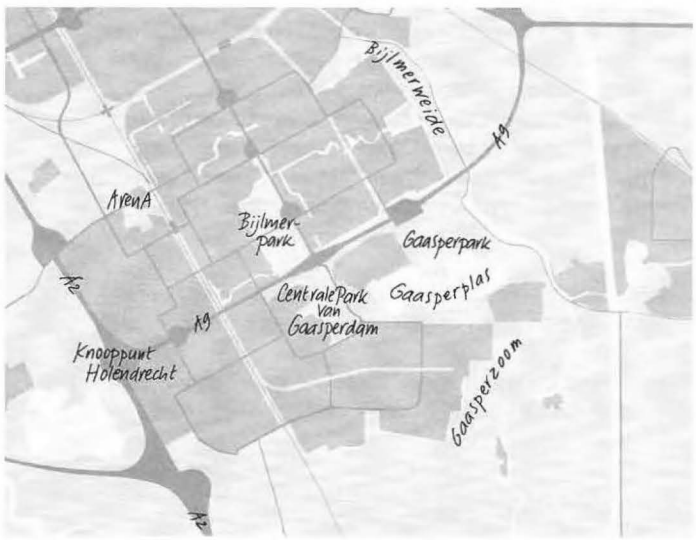

200 paren Kokmeeuwen met twee à drie paren Zwartkopmeeuwen. Tussen alle meeuwen broeden ook nog Krakeend, Wilde Eend, Fazant en enkele paren Grauwe Gans. In 2003 broedde hier de Geoorde Fuut.

Het niet ingerichte zuidelijk deel van het Bijlmerpark is voor vogelaars een paradijs. Tijdens de wandeling rond het open water zijn een twintigtal soorten broedvogels te zien en te horen. Niet alleen Nachtegaal en Fitis, maar ook Roek, Waterhoen, Merel, Zanglijster, Zwartkop en al die andere struweelvogels die zich zelfs niet door loslopende honden laten verjagen.
Opvallende verschijningen in de parken en ook in de sloten langs volkstuinparken en wegen zijn de Lepelaars. De goede kijker ziet ze regelmatig. Vanuit de auto, de trein of de metro zijn ze in het zomerhalfjaar eenvoudig waar te nemen.
De echt kenmerkende soort voor Zuidoost is toch wel de Kauw. Samen met honderden Roeken en Zwarte Kraaien gebruiken ze gigantische slaapplaatsen in het winterhalfjaar. Het is een complete sensatie om de wolk Kauwen te observeren die zich vanuit de verzamelplaatsen naar het Bijlmerpark of de omgeving van het AMC begeeft. Aan het eind van de winterdagen vliegen Kauwen vanuit Vinkeveen, Loenersloot en Baambrugge, maar ook vanuit Nigtevecht, langs Abcoude naar Zuidoost. Telkens pikken ze onderweg de voorverzamelde soortgenoten op, tot ze met duizenden zijn.

FOTO: GEERT TIMMERMANS | ARENA, 16 JUNI 2003

De Visdief broedt in Amsterdam op kaal en open terrein, platte grinddaken of verkeersknooppunten. Samen met de Kokmeeuw gebruiken ze al jarenlang de groene ArenA-oksel als veilige broedplaats. Het door snelwegen ingesloten gebied is door het vele verkeer voor Vos of Bunzing onbereikbaar.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Binnen Amsterdam Zuidoost zijn alle parken ontsloten met wandel- en fietspaden. Alle plaatsen zijn eenvoudig te voet of vanuit de vele metrohaltes te bereiken. De stedelijke bebouwing van Zuidoost ligt bovendien op de knooppunten van diverse regionale recreatieve fietsroutes. Geheel Zuidoost is bovendien uitstekend ontsloten voor de sportieve kanoër. De natuurterreinen in de lussen van de snelwegen zijn (gelukkig!) niet toegankelijk voor mens én Vos.

Bijzonderheden & Bedreigingen Bedreigingen komen vooral van de kant van de beheerders van de openbare ruimte en de plannen om Zuidoost verder met bebouwing te verdichten. Daarnaast wordt er in het kader van sociale veiligheid veel bosplantsoen gekapt. Het belang van het beheer van stedelijk gebied is essentieel anders dan die van het natuurbeheer, en dat is begrijpelijk. Het stedelijk milieu is voortdurend in verandering; wat nu gazons zijn, is volgend jaar park en over twintig jaar villatuin. En ook daar weten zich dan vogels te vestigen die de bewoners weer zullen verbazen met hun zang en aanwezigheid.

Fons Bongers

Waterland-Oost

Landschap & Ligging De grootschalige ontginning van het Hollandse veengebied begon in het eerste kwart van de 11e eeuw. Om het veen geschikt te maken voor landbouw moest het worden ontwaterd. Er werden sloten gegraven om het water af te voeren. Door deze ontwatering begon het veen in te klinken en kwam het maaiveld steeds lager te liggen, zelfs zo laag dat het land ingedijkt moest worden om het tegen overstroming te beschermen. Het inklinkproces gaat heden ten dage gewoon door en op sommige plaatsen is het veen al tot acht meter ingeklonken! In de 16e eeuw kende Holland een intensieve melkveeteelt die zuivelproducten leverde aan de groeiende stadsbevolking. Daaruit kwamen in de 17e eeuw mede de investeringen voort waarmee de grote droogmakerijen werden bekostigd. Zo is hier in de loop van de tijd door de mens een reusachtig cultuurlandschap geschapen, dat een grote natuurwaarde heeft voor de enorme aantallen vogels die er broeden.
Waterland-Oost is de verzamelnaam van een groot aantal kleine polders, droogmakerijen, poelen en buitendijkse landjes. Al deze gebieden hebben hun eigen karakteristieke verschillen en vormen samen het indrukwekkende weidse polderlandschap. Het gehele gebied wordt begrensd door het IJsselmeer in het oosten, de Gouwzee en Monnickendam in het noorden, de N247 in het westen en de bebouwing van Amsterdam-Noord in het zuiden.
De natuurgebieden in dit gebied zijn in beheer bij Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Het gebied is in zijn geheel onderdeel van de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur.

Soorten & Seizoenen Waterland-Oost is een onderdeel van het grootste aaneengesloten weidevogelgebied van Nederland. Karakteristieke broedvogels van het gebied zijn Grutto, Kievit, Tureluur, Scholekster, Gele Kwikstaart, Graspieper, Veldleeuwerik, Zomertaling, Slobeend en Watersnip. Deze soorten komen in het gehele gebied als broedvogel voor. Van deze soorten is de Watersnip het minst talrijk. Zelfs de Kemphaan, die in Nederland inmiddels een schaarse tot zeer schaarse broedvogel is en in aantal afneemt, broedt nog op enkele plaatsen in het gebied. In dorpen en rond bebouwing leeft een rijke vogelgemeenschap met soorten als Boerenzwaluw, Witte Kwikstaart, Spotvogel en Ringmus. Ook Koekoek en Kneu broeden hier. In sommige dorpen is een kolonie Huiszwaluwen

en in een enkele boerderij nestelt zelfs een paartje Kerkuil. In de winter zijn in het gehele gebied wintergasten als Slechtvalk, Stormmeeuw, Waterpieper en verschillende soorten ganzen aanwezig.
Van de meer dan 75 verschillende soorten broedvogels die het gebied kent is de Grutto de meest in het oog springende soort. In 2005 werd het aantal geschat op bijna 1000 paar. Dit is meer dan 10% van de Nederlandse populatie en daarmee een substantieel deel van de totale wereldpopulatie van deze soort.

De Kinsel is een plasdras weidegebied ten noordoosten van Durgerdam. Tijdens de voorjaarstrek pleisteren hier een paar duizend Grutto's, waaronder tientallen tot honderden IJslandse grutto's. De eerste Grutto's zijn soms al eind februari aanwezig. De echt grote groepen verblijven van half maart tot half april. Tussen de Grutto's zijn vaak tal van andere steltlopers aanwezig, waaronder verschillende soorten ruiters en veel Kemphanen. Eind april en begin mei kan je 's morgens vroeg de spectaculaire balts van de mannetjes zien. Een opvallende broedvogel is de Kluut, die er nestelt in een kolonie van enkele tientallen paren. Dit is momenteel de belangrijkste broedplaats van deze mooie vogel in de Amsterdamse regio. In 2000 nestelden tussen de Kluten twee paartjes Steltkluut. Zomertaling, Slobeend en Bergeend zijn typische eendensoorten voor dit gebied. Als alle vogels worden opgejaagd door een overvliegende roofvogel, die onverwacht van achter de dijk tevoorschijn kan komen, wordt pas echt duidelijk hoeveel vogels in het gebied verblijven. Vooral het aantal Watersnippen kan verrassend groot zijn. Het gebied is niet toegankelijk. Aan de zuidkant, naast de parkeerplaats, staat een vogelobservatiescherm, maar vanaf de dijk is het gebied beter te overzien.

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS | NIEUWE GOUW, 12 APRIL 2000

De Grutto gaat in aantal hard achteruit. Vanaf de jaren '60 zien we een gestage achteruitgang: in 1975 nog 120.000 broedparen, 100.000 in 1990 en in 2002 nog maar 46.000. De intensieve landbouw is een van de hoofdoorzaken. Door het steeds vroegere maaibeheer worden veel nesten vernield en jongen gedood.

Ten noorden van de Kinsel ligt het Kinselmeer. In de winter verblijven op het meer zeer veel eenden. Voornamelijk Tafel- en Kuifeenden maar ook andere soorten, waaronder Topper en Nonnetje. Het Kinselmeer is de zuidelijkste van vier binnendijkse plassen. Ten noorden van de kleine diepe Blijkmeerpolder ligt het Barnegat. Deze wordt omzoomd door een brede rietkraag waar Bruine Kiekendief en Waterral hun domicilie hebben. In de winter is kans op een ontmoeting met een Roerdomp. Het Uitdammer Die bij Uitdam staat in verbinding met de andere dieën tot aan de Nieuwe Gouw aan de rand van Amsterdam-Noord. Dit water is in sommige jaren het broedgebied van de Tafeleend. De meest noordelijke plas heet de Oosterpoel. In de winter verblijven ook hier hoge concentraties eenden in een grote variëteit aan soorten.

Tussen deze binnendijkse wateren liggen goede weidevogelgebieden. De Munt, direct ten noorden van het Kinselmeer, wordt weidevogelvriendelijk beheerd en heeft een hoge dichtheid met een goed broedsucces van de Grutto. Hier nestelen ook jaarlijks Watersnippen; vanaf de dijk is de baltsvlucht boven het gebied te zien. Zelfs de Kemphaan nestelt hier nog, maar mogelijk niet jaarlijks.
Tussen Uitdam en Zuiderwoude loopt de Rijperweg midden door weilanden. Grutto's, Tureluurs

en Gele Kwikstaarten baltsen en zingen vanaf de hekpaaltjes en verkeersborden vlak langs de weg. In de zomer na de hooitijd verzamelen hier grote aantallen weidevogels, waaronder veel Kemphanen en Goudplevieren. In de winter zitten langs deze weg duizenden ganzen. Het gaat om enorme aantallen Kol-, Brand- en Grauwe Ganzen. Jaarlijks worden minder algemene soorten ontdekt. De Rijperdwarsweg is een doodlopende zijweg aan de noordkant van de Rijperweg, die nog dieper dit gebied in loopt. Vanaf twee bruggetjes heb je een nostalgisch uitzicht over het oer-Hollandse polderland. Op een mooie lentedag is de wereld op weinig plaatsen mooier dan langs de Rijperdwarsweg.

Aan het einde van de Zeedijk ligt tegenover de Oosterpoel het buitendijkse land De Nes, waar soms een flink aantal Kemphanen te zien is. Ook hier zijn in de winter ganzen te vinden. Bij de windmolen richting Marken wordt tijdens de trek wel eens Rouwkwikstaart gezien.
Tussen Zuiderwoude en de dijk van de Gouwzee ligt de Aandammergouw. Ten oosten van deze weg liggen de polders Opperwoud en De Peereboom en ten westen de Binnengouw. Deze gebieden zijn goed voor Kolganzen en honderden Wulpen in de winter. Ook Bonte Kraai, Waterpieper en Slechtvalk overwinteren in dit deel. Naar het zuiden ligt de Poppendammergouw tot aan de weg tussen Ransdorp en Zunderdorp. Naast de T-splitsing ligt een klein ruig rietlandje. Hier broedt vrijwel jaarlijks Blauwborst en zijn vanaf het schelpenpad langs de rietkraag grote aantallen Rietzangers van dichtbij te bewonderen. Controleer de hoogspanningsmasten op Boomvalk in de zomer en Slechtvalk in de winter. Buizerd en Torenvalk zijn er het gehele jaar te zien.
De ringweg A10 vormt de scherpe grens tussen de bebouwing van Amsterdam-Noord en

FOTO: ELLEN DE BRUIN | OPPERWOUD, 23 OKTOBER 2005

Het veenweidegebied kenmerkt zich door riet, sloten en grasland. De hoge grondwaterstand trekt vele voedselzoekende vogels aan, zoals de Grote Zilverreiger, de Smient en verschillende soorten ganzen.

Waterland-Oost. Langs de snelweg ligt een lint van volkstuinparken, sportvelden en een golfbaan. Hier leeft een vogelgemeenschap vergelijkbaar met de stadsparken, maar met veel kleine zangvogels waaronder alle vier de inheemse soorten grasmussen. Dankzij een rigide beheer van de bomen leven er, in vergelijking met de stadsparken, weinig holenbroeders. Boomkruiper en Grote Bonte Specht komen op beperkte schaal voor, Holenduif en Kauw ontbreken als broedvogel en de Halsbandparkiet vooralsnog ook. De Ransuil broedt er in behoorlijke aantallen. In de herfst is hier een slaapplaats waar in 2004 maximaal dertien uilen gebruik van maakten. Dit is momenteel de grootste slaapplaats van deze soort in Amsterdam.

FOTO RONALD VAN DIJK | RIJPERWEG, 3 FEBRUARI 2005

Het merendeel van de Kolgans broedt op de toendra's van Siberië en ruim 80% overwintert in Nederland. Waterland-Oost is een belangrijke pleisterplaats. Dit mannetje is geringd in de Eempolder op 22 november 2003 en is sindsdien regelmatig gemeld aan het ringstation: twaalf maal bij Uitdam en tweemaal bij Laaksum in Zuidwest-Friesland.

Bij Zuiderwoude is een vogelobservatiehut. Op het dak van de hut broedt jaarlijks een paartje Scholeksters. Langs het pad ernaartoe zitten algemene rietvogels als Kleine Karekiet en Rietgors. Voor de hut is in de trektijd kans op Kemphanen en in de winter op ganzen en Waterpieper.
De zwaar vervuilde Volgermeerpolder, ten oosten van Broek in Waterland, zal binnenkort gesaneerd worden. In tegenstelling tot wat het woord 'polder' doet vermoeden, staat er een hoog opgaand wilgenbos. Hier nestelen bosvogels zoals Ransuil, Zanglijster, Havik en Grote Bonte Specht. Ook Gekraagde Roodstaart broedt er, maar niet jaarlijks.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid De weilanden zijn particulier bezit van de boeren en niet vrij toegankelijk. Een wegennet maakt mogelijk dat vrijwel het gehele gebied bereikbaar is met auto en fiets. Buslijn 30 vertrekt vanaf het Waterlandplein in Amsterdam-Noord naar de dorpen in Waterland-Oost. Door de openheid zijn de vogels in de meeste gebieden goed te bekijken. De Poppendammergouw is alleen toegankelijk voor fietsers en bestemmingsverkeer. De fiets is bij uitstek het vervoermiddel om Waterland te verkennen, maar kan erg koud zijn in de winter. Wel is het dan geweldig om over het ijs naar gebieden te schaatsen waar je over de weg niet kan komen. In de zomer zijn kano's te huur bij Henk John in Holysloot en 'De Paashaas' in Broek in Waterland. John verhuurt tevens roei- en fluisterboten. In Holysloot vaart in het weekend een veerpontje over het Holysloterdie naar een pad door weilanden dat uitkomt op de Poppendammergouw. In Ransdorp kan men tegen een kleine vergoeding de toren op. De toren biedt een prachtig uitzicht over het gebied.

Bijzonderheden & Bedreigingen De meeste boeren in het gebied zijn lid van de Vereniging Agrarisch Natuurbeheer Waterland. Een door de boeren zelf opgerichte natuurvereniging, die zich bezig houdt met natuurbeheer op de eigen bedrijven. Meer dan 230 boeren zijn lid, daarnaast kent de vereniging meer dan 400 vrijwilligers.
De Nes wordt wellicht bedreigd door een toekomstige uitbreiding van de jachthaven bij Uitdam. In Waterland komen steeds meer Vossen voor. Als bizarre variant op weidevogelbescherming heeft de Provincie Noord-Holland in december 2004 het Faunabeheerplan Vos goedgekeurd. Op basis van dit beheerplan wordt de Vos in Waterland bejaagbaar met vrijwel alle middelen.

Jip Louwe Kooijmans

Polder IJdoorn

Landschap & Ligging IJdoorn is een buitendijkse polder in het IJmeer ten oosten van Durgerdam. Polder IJdoorn behoort tot de oudste waterschappen van Noord-Holland. Op 4 mei 1422 gaf Graaf Jan van Beyeren aan 'de goede luyden van IJdoren in Waterlandt' toestemming de IJdoorn te bedijken. In 1825 sloeg tijdens een zware storm een deel van de polder weg. Daarna is rond de rest van de polder een lage dijk aangelegd. Na de afsluiting van de Zuiderzee door de Afsluitdijk is een deel van Polder IJdoorn ongemoeid gelaten om het ontziltingsproces in de bodem, dat nog steeds gaande is, te bestuderen.
De polder is een van de weinige nog resterende buitendijkse polders in het IJsselmeergebied en heeft daardoor cultuurhistorische waarde. Het gebied is 93 hectare groot en bestaat uit drie delen: de Grote Polder, de Kleine Polder en de omringende rietlanden. De Grote Polder beslaat het gehele zuidelijke deel van IJdoorn. Het is een weidegebied met extens eve veeteelt en hooiland. De Kleine Polder bestaat ook uit weilanden, maar deze zijn plasdras of staan geheel onder water. Het derde deel wordt gevormd door een bloemrijk rietmoerasgebied langs de Uitdammerdijk dat zich uitstrekt langs de gehele noordkant met een klein moerasbosje van elzen en wilgen op de noordpunt. Een markant herkenningspunt is de hoge windturbine op de dijk rond de Grote Polder.
Polder IJdoorn is onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur.

Soorten & Seizoenen Polder IJdoorn is een van de meest vogelrijke gebieden in de regio Groot-Amsterdam. De afgelopen twintig jaar broedden er maar liefst achttien verschillende vogelsoorten van de Rode lijst.

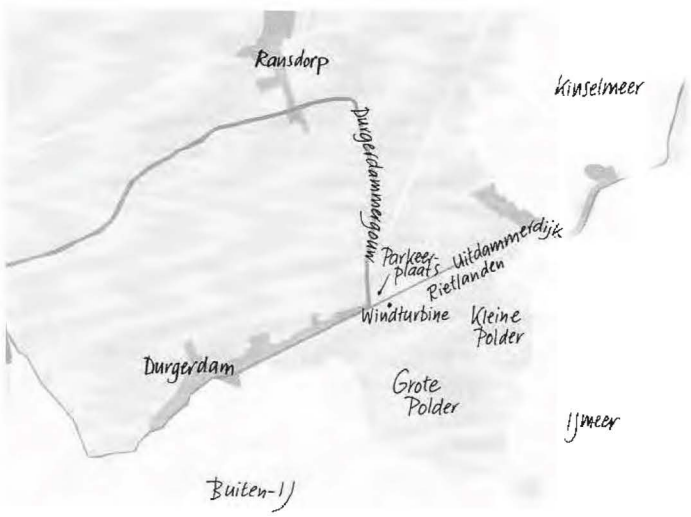

De Grote Polder is een uitmuntend weidevogelreservaat. In de zomer nestelen hier zeer veel Grutto's en Kieviten. In kleinere aantallen broeden er Tureluur, Slobeend, Veldleeuwerik en Gele Kwikstaart. In de winter verblijven in de polder grote groepen ganzen.
In het rietland is de Kleine Karekiet de meest algemene soort. Met een goed gehoor zijn tussen de eveneens algemene Rietzanger en Rietgors ook Bosrietzanger, Snor en Sprinkhaanzanger te ontdekken. De Bruine Kiekendief broedt er jaarlijks en is regelmatig jagend boven het gebied te zien. In sommige jaren zitten er Baardmannetjes.
In het moerasbosje is een kleine ko-

lonie Blauwe Reigers. Hier nestelen ook Buizerd en Havik.
In het moeras en de Kleine Polder verblijven grote aantallen eenden. De gehele winter zijn er meer dan 100 Wintertalingen aanwezig. Daartussen zitten allerlei andere soorten eenden, waaronder veel Krakeenden en in het voorjaar en de zomer ook Zomertaling, Slobeend en Bergeend. Al deze soorten brengen hier ook hun jongen groot.

Voor vogelaars is de Kleine Polder het meest spectaculaire stuk van IJdoorn. Tijdens de voor- en najaarstrek verblijven hier enorme aantallen steltlopers en eenden. Grutto en Kemphaan verschijnen in groepen van honderden exemplaren. Hiertussen zijn aanzienlijke aantallen Tureluurs en kunnen afhankelijk van de tijd van het jaar diverse soorten ruiters worden waargenomen. Zelfs de zeldzame Poelruiter is de laatste jaren een aantal malen gezien. De Lepelaar is regelmatig aanwezig en bijna alle soorten reigers van de Nederlandse lijst zijn recent in het gebied waargenomen.
Bijna jaarlijks worden zeldzame Amerikaanse dwaalgasten ontdekt, zoals Amerikaanse Wintertaling, Bonapartes Strandloper en Gestreepte Strandloper.

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS | POLDER IJDOORN, 24 DECEMBER 1994

De Grauwe Gans was nog geen drie decennia geleden een zeer zeldzame broedvogel, die zelfs werd uitgezet om te voorkomen dat de soort uit Nederland zou verdwijnen. Inmiddels broeden er rondom Amsterdam meer dan 100 paren.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Het gebied is niet vrij toegankelijk. Vanaf de Uitdammerdijk zijn de Grote Polder en een deel van het moeras goed te overzien. Boven op de dijk is een fietspad. Automobilisten kunnen hun voertuig kwijt op de parkeerplaats op de hoek van de Uitdammerdijk en de Durgerdammergouw. Buslijn 30 heeft een halte aan het einde van de bebouwde kom van Durgerdam, ter hoogte van de Grote Polder.
Polder IJdoorn is alleen toegankelijk voor publiek tijdens de open dagen die Natuurmonumenten hier organiseert.

Bijzonderheden & Bedreigingen Vereniging Natuurmonumenten is eigenaar van het overgrote deel van IJdoorn; de dijken zijn van Rijkswaterstaat. Begin 2005 is de boerderij die er stond tegen de vlakte gegaan, maar enkele percelen in de Grote Polder zijn nog in handen van particulieren. Dat weerhoudt Natuurmonumenten er tot nu toe van om in dit deel een voor weidevogels gunstig hoog grondwaterpeil te hanteren. Bodemdieren als insecten en wormen, die een voedselbron vormen voor de vogels, worden hierdoor talrijker en zijn beter bereikbaar in de zachte natte grond.
Er bestaan serieuze plannen om in het gebied een vogelobservatiehut te plaatsen. De inlaat voor water van het IJmeer naar de Kleine Polder zal worden hersteld zodat het waterpeil in deze polder weer beheersbaar is.
Polder IJdoorn is een uniek gebied waar we zuinig mee om moeten gaan. Het is geen op zichzelf functionerende ecologische eenheid. Voor het succes van de polder zijn twee gebieden van groot belang: het uitgestrekte veenweidegebied Waterland-Oost en het IJmeer en Buiten-IJ. De invloed van de aanleg van IJburg op Polder IJdoorn is nog onbekend.

Jip Louwe Kooijmans

Kinseldam

Landschap & Ligging Tussen 2002 en 2005 werd in het IJmeer door middel van de aanleg van een dam een luwtegebied gecreëerd om de negatieve gevolgen voor de natuur als gevolg van de bouw van IJburg te compenseren. De dam ligt tussen het Kinselmeer en Polder IJdoorn en is een mooi voorbeeld van door de mens gemaakte natuur. Door vogelaars werd de dam al snel Kinseldam genoemd; de officiële naam werd later bekend en luidt Hoeckelingsdam.
De dam heeft een lengte van 1,6 kilometer met een lang breed zuidelijk deel en een korter smal noordelijk deel. In de daaropvolgende winter is aan de oostzijde een basaltkade aangelegd om de dam tegen golfslag te beschermen. De westzijde van de dam heeft een 'zachte' oever. Aan het einde ligt het Vuurtoreneiland met daarop een ijzeren vuurtoren van bijna vijftien meter hoog. Samen met andere onderdelen van de 'Stelling van Amsterdam' staat het op de Wereld Erfgoedlijst.
Als gevolg van inklinking, die voorzien was, ontstonden al snel plassen op de dam. In de herfst van 2004 is over een breedte van 25 meter de gehele dam opgehoogd met een laag zand. De laag gelegen, meest westelijke strook van de dam is niet opgehoogd. Naar verwachting zal dit deel van de dam langzaam onder water verdwijnen. In de Kinselbaai moet volgens de plannen een rijke onderwatervegetatie met fonteinkruiden tot ontwikkeling komen.

Soorten & Seizoenen Al bij de aanleg van de Kinseldam was duidelijk dat deze een grote aantrekkingskracht had op vogels. De Kinseldam ligt in de zuidwestpunt van het IJsselmeergebied immers op de trekroute langs de oostkust van Noord-Holland. Het aantal waar te nemen vogelsoorten is het hoogst tijdens de piek van de voor- en najaarstrek, in resp. mei en augustus.

In 2004 zijn 95 soorten vogels in het gebied vastgesteld. Hieronder bevinden zich zeldzaamheden als Bonapartes Strandloper, Gestreepte Strandloper, Reuzenstern en Witvleugelstern. Bijna ieder jaar wordt wel Kleine en Grote Zilverreiger waargenomen.

In het voorjaar en vooral in de nazomer wordt de Kinseldam aangedaan door een variatie aan doortrekkende steltlopers. De meesten blijven maar kort. Tot de verbeelding sprekende soorten zijn Kanoetstrandloper, Krombekstrandloper, Kleine Strandloper, Groenpootruiter en Oeverloper. Ook grote aantallen sterns rusten in de periode op de dam. Zelfs vogels die je eerder aan de Noordzeekust zou verwachten, zoals Steenloper en

Drieteenstrandloper worden op de Kinseldam gezien. In de nazomer zijn regelmatig Lepelaars aanwezig. In de wintermaanden verblijven grote aantallen eenden in de Kinselbaai. Vooral Kuifeenden en Smienten zijn talrijk. Soms wordt een grote groep Wintertalingen gezien. Het aantal Krakeenden kan oplopen tot boven de 200. Vaak verblijven ze bij de noordpunt van de dam. In het winterhalfjaar zijn enkele Nonnetjes en Brilduikers aanwezig in de Kinselbaai. Een enkele maal worden Grote Zaagbek en Krooneend gezien.
In de zomermaanden is de Kinseldam belangrijk als broedplaats voor Kluut, Strandplevier, Bontbekplevier, Kleine Plevier, Kokmeeuw en Visdief. Bijzonder is dat op de dam van 2003 tot en met 2006 een paartje Dwergsterns heeft gebroed. Vanaf 2004 broedt de Zwartkopmeeuw tussen de Kokmeeuwen. Veel van de broedende vogels en hun jongen zijn vanaf de dijk goed zichtbaar.
Grauwe Ganzen pendelen heen en weer tussen Polder IJdoorn en de Kinseldam. In het zomerhalfjaar bevinden zich enkele paren Nijlganzen met hun jongen in het gebied. Ook Brandganzen worden regelmatig gezien. In de winter van 2004 werden maximaal 420 Wulpen op de Kinseldam geteld. In de zomermaanden slapen veel Kokmeeuwen op de dam. Grote Mantelmeeuwen gebruiken het hele jaar door de Kinseldam als verblijf- en slaapplaats. In de wintermaanden overnachten er vooral Zilvermeeuwen en kleine aantallen Stormmeeuwen. Sterns gebruiken de dam in de nazomer als slaapplaats. Eenmaal werden circa 1000 Zwarte Sterns geteld. Het aantal Visdieven kan oplopen tot wel 2000 en vooral in augustus is er kans op Reuzenstern.

De Zwarte Stern is in de Amsterdamse regio vooral te zien op doortrek. Het IJsselmeer en de randmeren herbergen in juli-augustus 100.000-200.000 exemplaren. Desondanks is de Zwarte Stern in Nederland een vrij zeldzame en bedreigde broedvogel.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid De Kinseldam is goed te overzien vanaf het fietspad op de Uitdammerdijk. Parkeergelegenheid in de directe omgeving van de dam is beperkt. Vanaf de laatste halte van buslijn 30 in Durgerdam kan men over de dijk naar de dam wandelen.
De dam zelf is een eiland. Het is niet toegestaan de dam te betreden. Vogels die zich op het zuidelijk deel van de dam bevinden zijn alleen met een goede telescoop redelijk te zien.

Bijzonderheden & Bedreigingen De Kinseldam ligt vlak bij de Uitdammerdijk. Achter deze dijk liggen een camping en recreatiehuisjes. Het zwemwater van het aangrenzende Kinselmeer is vervuild, voornamelijk als gevolg van het lozen van ongezuiverd rioolwater. Vooral tijdens warme zomerdagen komt het voor dat mensen naar de dam zwemmen, over de dam lopen en er korter of langer verblijven. Dit is vooral schadelijk in het broedseizoen. Van oktober tot diep in het voorjaar is de verstoring door mensen gelukkig vrijwel nihil.
De dam raakt langzaam maar zeker begroeid. In 2004 werden al 128 soorten planten aangetroffen waaronder veel zaailingen van bomen. Uiteindelijk zal bij nietsdoen de dam na verloop van jaren dichtgroeien met riet en wilgen. Plevieren, meeuwen en sterns zullen dan niet meer op de dam gaan broeden. Het beheer van de dam is in handen van Staatsbosbeheer. Aan hun de taak om het onbegroeide zandmilieu in stand te houden. De Vogelwerkgroep Amsterdam helpt daar met vele vrijwilligers aan mee.

Henk van Grieken

Marken

Landschap & Ligging In de 13e eeuw werd Marken door een zware storm gescheiden van de rest van Noord-Holland. Pas in 1957 werd een dijk aangelegd die Marken weer met het vasteland verbond. Nu behoort Marken tot het gebied Waterland-Oost. Het is in beginsel een polderlandschap dat stukje bij beetje is ontstaan rondom een aantal terpen, die op Marken 'werven' worden genoemd.
Het landschap heeft een hoge cultuurhistorische waarde. Het eiland is niet of nauwelijks herverkaveld, waardoor de oorspronkelijke, veelal grillig gevormde stukjes weiland nog steeds als zodanig bestaan. Vrijwel elk stukje heeft ook een naam, zoals 't Bruidje, Elfjesven, Osseven, Ereveld en Lievoet. Met het oog op toekomstige inpoldering, die uiteindelijk geen doorgang vond, is in 1941 en 1942 als werkverschaffingsproject een poging gedaan Marken met Volendam te verbinden. De ruim twee kilometer lange Bukdijk is hiervan het resultaat.
Tussen 1825 en 1828 is geprobeerd midden door het eiland een kanaal te graven. De Oostervaart en de Zuidervaart zijn restanten van dit kanaal.
De Gouwzee en het Markermeer zijn beschermingszones en vallen onder de Vogelrichtlijn.

Soorten & Seizoenen In de winter verblijven op Marken enkele honderden Smienten en vaak vele honderden ganzen, waaronder Grauwe Gans, Kolgans en Brandgans. Ook Sneeuwgors en Kramsvogel worden waargenomen.
Buitendijks op het Markermeer en de Gouwzee verblijven in de winter vele duizenden eenden. Meest Kuif- en Tafeleenden, maar ook Nonnetjes, Brilduikers, Grote en soms Middelste Zaagbekken, Toppers en incidenteel ook troepen Kleine Zwanen.
In de Gouwzee ten westen van Marken groeien verschillende fonteinkruiden en kranswieren, het belangrijkste voedsel van de Krooneend. In het najaar verzamelen hier grote groepen van deze duikeend. In september en oktober kunnen de aantallen oplopen tot bijna 400 exemplaren. De laatste jaren is dit de enige plek in Nederland waar zulke grote groepen Krooneenden voorkomen. Een goed overzicht over de Gouwzee is vanaf het fietspad langs de Kruisbaakweg.
Het hele jaar door zijn Sperwer en Huismus te zien. In de lente en de zomer Gele en Witte Kwikstaart,

Graspieper, Putter, Gierzwaluw, Lepelaar, Bruine Kiekendief, Boomvalk en incidenteel Grote Zilverreiger. In de weilanden nestelen Kievit, Grutto en Tureluur in respectabele hoeveelheden. Ook nesten van Slobeend, Kuifeend, Krakeend, Wintertaling, Zomertaling en Scholekster worden wel gevonden. Huiszwaluw, Boerenzwaluw, Kneu en Spotvogel broeden op het eiland. In de trektijd wordt Marken aangedaan door Watersnippen, Wulpen, Tapuiten, Kemphanen en grote troepen Goudplevieren. Vooral de weilanden tussen Rozewerf en de vuurtoren zijn bij deze doortrekkers favoriet. De vuurtoren met de mooie naam Het Witte Paard is een goed punt om uit te kijken over het Markermeer naar langstrekkende Dwergmeeuwen en Zwarte Sterns.

FOTO: ROBERT HEEMSKERK | DIEMERZEEDIJK, 17 JUNI 2005

De Krooneend komt in de regio Amsterdam voor als zeer zeldzame broedvogel. Als wintergast zijn de Krooneenden groepsgewijs te zien op het Markermeer en de Gouwzee, mede vanwege de daar aanwezige kranswieren.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Marken is goed te bereiken met het openbaar vervoer. Vanuit Amsterdam met buslijn 111. Per auto vanuit Amsterdam over de N247 richting Volendam. Op Marken is vrij rond rijden met de auto als niet-inwoner verboden. Op de parkeerplaats kan tegen betaling geparkeerd worden.
Vanuit Amsterdam is het leuk fietsen naar Marken. Vanaf de dijk rondom het eiland is er een goed uitzicht over de weilanden en het water. 'Rondje Marken' is onderdeel van De Gouwzeeroute, een ANWB-fietsroute, en van het Zuiderzeepad, Lange Afstand Wandelpad nr 8. De wandeling rondom Marken duurt ongeveer twee uur en is circa tien kilometer lang.
De route gaat vanaf de haven rechts om de havenkom heen. Volg daarna het verharde wandelpad langs het water. Na circa één kilometer kan men linksaf de doodlopende Bukdijk op gaan. Vervolg na de Bukdijk de route weer. Onderweg komt men langs de vuurtoren Het Witte Paard en het kleine buurtje de Rozewerf, met de ijsbrekers in het IJsselmeer.

Bijzonderheden & Bedreigingen Op Marken is de Vereniging Agrarisch Natuurbeheer actief. Woningbouw kan een bedreiging vormen. Het grootste gevaar is het verdwijnen van de boeren, waardoor de weilanden verruigen en minder interessant worden voor weidevogels.

Gerrit Verkade & Mies Koch-Roding

Varkensland

Landschap & Ligging Door ruimtelijke ingrepen van de mens bestaat Waterland feitelijk uit twee delen. Het gebied ten oosten van de N247 heet Waterland-Oost en behoort tot de gemeente Amsterdam. Het westelijk deel, dat ingeklemd ligt tussen de N235 naar Purmerend en de N247 naar Monnickendam, is onderdeel van de gemeente Waterland. Varkensland ligt in dit westelijke deel ter hoogte van het dorpje Watergang. Het gebied bestaat uit natte graslanden en open water met kwetsbare verlandingsvegetaties. Het is grotendeels ontstaan door veenvorming en ontginning. Vervening heeft nooit op grote schaal plaats gevonden vanwege de slechte kwaliteit van het veen. Door het brakke grondwater bevat het veen te veel zout.
Varkensland is samen met het Ilperveld, het Oostzanerveld en recreatiegebied Het Twiske een Europees Vogelrichtlijngebied. De gebieden vallen onder deze speciale beschermingsmaatregel omdat de natte graslanden, moeraszones en zoete wateren als geheel het leefgebied vormen van een aantal in de richtlijn genoemde vogelsoorten. Het Oostzanerveld en Het Twiske liggen buiten het werkgebied van de Vogelwerkgroep Amsterdam en zijn daarom niet opgenomen in dit boek.
Het gebied is in zijn geheel onderdeel van de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur. Het gebied ten zuiden van de Van Beekstraat in Landsmeer en ten noorden van de ringweg A10 heeft dezelfde landschappelijke schoonheid als Varkensland en het Ilperveld, maar valt buiten de Europese regelgeving.

Soorten & Seizoenen Varkensland dankt zijn bijzondere status vooral aan een grote grutto-slaapplaats in de trektijd. De broedvogelbevolking van dit gebied bestaat uit de karakteristieke vogels van natte veenweiden, zoals die ook voorkomen in het aangrenzende Ilperveld en Waterland-Oost. Grutto, Kievit en Tureluur zijn de meest in het oog springende soorten. Watersnip en mogelijk ook Kemphaan komen eveneens tot broeden in de meest vochtige gebieden. De verlandingszones zijn het leefgebied van de Noordse Woelmuis, die bejaagd wordt door Bruine Kiekendief, Buizerd en Torenvalk. In de zomer is boven het gebied de Boomvalk op zoek naar zwaluwen en libellen. 's Winters jaagt hier de Slechtvalk op watervogels. Op het open water kunnen aanzienlijke aantallen Slobeenden, Krakeenden, Meerkoeten en Smienten aanwezig zijn. Mede aan

deze soorten dankt het gebied zijn speciale status. In de oevervegetatie langs de vaarten nestelen Kleine Karekieten, Rietgorzen en grote aantallen Rietzangers. In de plasdrasse delen van de weilanden en de ondiepe sloten foerageren soms Lepelaars en in toenemende mate worden in heel Waterland waarnemingen gedaan van Grote Zilverreigers. De achteruitgang van de Veldleeuwerik is hier veel minder sterk dan in de rest van het Noord-Hollands veenweidegebied.
In de winter is het een foerageergebied voor onder andere Kleine Zwaan en Wulp. Rond de dorpen in het gebied zijn enkele kleine roekenkolonies.
In het bosje naast de zuiveringsinstallatie aan de Buiksloterweerdijk iets ten noorden van de ringweg A10 broeden vrijwel jaarlijks een of meer soorten roofvogels. In recente jaren onder andere Havik, Sperwer, Buizerd en Ransuil.

FOTO: J.L. KOOIJMANS | KRUISING ZUIDERZEEWEG - P. HEINTUNNEL, ZOMER 1995

De Kievit is vergeleken met andere soorten weidevogels zoals Watersnip, Kemphaan, Grutto en Tureluur op veel minder plekken verdwenen. De Kievit heeft een hogere tolerantie ten aanzien van intensief agrarisch beheer en is in staat om meer legsels per jaar groot te brengen. Ondanks dat gaat ook deze soort achteruit.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Dit deel van Waterland is minder ontsloten dan Waterland-Oost en daardoor nog rustiger. Het kent enkele doodlopende wegen en slechts één doorgaande weg door het noordelijk deel van het gebied; de Overlekergouw. Het beste vervoermiddel om zich door het gebied te verplaatsen is een boot. Verhuurbedrijven voor kano's zijn café restaurant 'De Wegwijzer' in Watergang en 'Waterland' in Broek in Waterland. Laatstgenoemde verhuurt tevens elektroboten. Omdat het land en het water in sommige delen vrijwel op gelijke hoogte liggen krijgt men vanuit een boot een prachtige indruk van de openheid van het gebied. Over het water is het gebied vrij toegankelijk. De weilanden zijn echter particulier bezit van de boeren of beschermd natuurgebied en mogen niet betreden worden. Door Varkensland loopt een onverhard wandelpad met bruggetjes.
Bij Watergang vaart een veerpontje over het Noordhollandsch Kanaal naar het Ilperveld. Buslijn 107 rijdt vanaf het Centraal Station over de N235 naar Purmerend en heeft onder meer een halte bij het pontveer in Watergang.
Broek in Waterland is te bereiken met buslijn 116 vanaf het Centraal Station richting Monnickendam. Met de auto neemt men vanaf de ringweg A10 de afslag naar Monnickendam (s116).

Bijzonderheden & Bedreigingen Net als in Waterland-Oost zijn de meeste boeren lid van de Vereniging Agrarisch Natuurbeheer. De natuurgebieden in dit gebied zijn in beheer bij Staatsbosbeheer en Landschap Noord-Holland. De boeren spelen een zeer belangrijke rol bij het beheer van de natuurgebieden in Waterland. In het overgrote deel van de veenweidereservaten voeren de boeren op weidevogels gericht natuurbeheer uit. Zonder boeren zou het beheer van deze weidevogelreservaten onmogelijk zijn.
Het tijdstip van maaien blijft echter een groot probleem en veel jonge weidevogels vinden helaas nog steeds in groten getale een vroege dood in de messen van de maaimachine.

Jip Louwe Kooijmans

Ilperveld

Landschap & Ligging Het natuurgebied Ilperveld, beheerd door Landschap Noord-Holland, is een onderdeel van het brakwater laagveengebied dat zich uitstrekt van de Zaanstreek tot de kust van het Markermeer (IJsselmeer). Vanaf de Middeleeuwen tot in de jaren '50 van de vorige eeuw is er turf gewonnen dat voor een rijke schakering aan sloten, petgaten, greppeltjes en eilanden heeft gezorgd. Het Ilperveld wordt aan de oostkant begrensd door het Noordhollandsch Kanaal, aan de westkant en ce zuidkant door de lintdorpen Landsmeer en Den Ilp en in het noorden door de nieuwbouwwijken van Purmerend. Het noordelijke deel heet Polder Purmerland.
De grootste publiekstrekker van het Ilperveld is het zogenaamde trilveen; een halve meter dik drijvend pakket organisch materiaal waarover men kan lopen, hetgeen een sensationeel golvend waterbedeffect op de bezoekers heeft.
Op dit trilveen groeit behalve riet ook Veenmos. Het Veenmos groeit steeds weer bovenop de oude laag en is afhankelijk geworden van regenwater. Kenmerkend voor deze hoogveenvegetatie zijn Zonnedauw en Kraaiheide.

Soorten & Seizoenen In het Ilperveld broeden veel soorten weidevogels. Net als in de rest van Nederland is er in het Ilperveld sprake van een neerwaartse trend in het aantal broedparen. Kemphaan en Watersnip zijn nagenoeg verdwenen. De Grutto neemt in aantal af. Alleen de stand van de Tureluur is stabiel te noemen.
Een Rode lijstsoort die het in het Ilperveld goed doet is de Roerdomp. Dit is het enige gebied in de regio Groot-Amsterdam waar deze soort jaarlijks in redelijk aantal broedt. Andere broedvogelsoorten zijn Bruine Kiekendief, Blauwborst, Visdief en Wintertaling. Recent heeft een aantal niet inheemse watervogels, waaronder Nijlgans en Grote Canadese Gans, zich in het gebied gevestigd. Al met al wordt de diversiteit aan broedvogelsoorten steeds groter, maar van de kritische soorten nemen de aantallen juist af.
Naast de broedvogels komen in de zomer Lepelaar en Blauwe Kiekendief voor als zomergast.
In de winter zijn in het gebied duizenden Smienten en Grauwe Ganzen aanwezig. Een enkele maal wordt een Kraanvogel gesignaleerd.

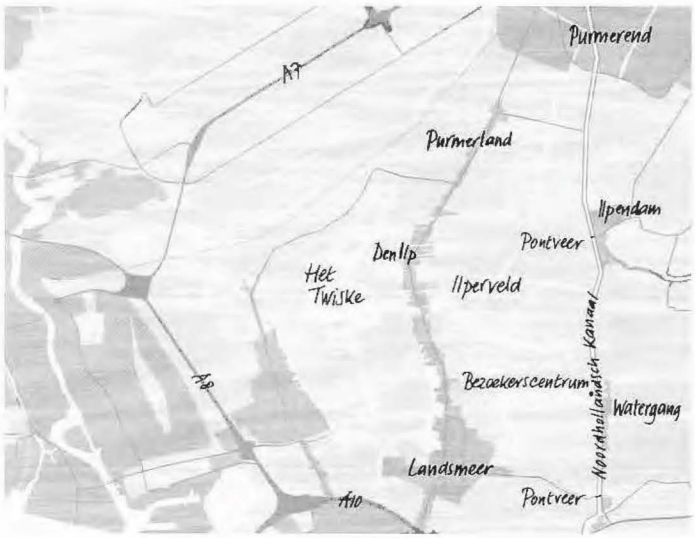

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Het IJperveld ligt tussen Landsmeer, Den IJp en Watergang. Het is te overzien vanaf de Kanaaldijk van Landsmeer en vanuit Den IJp. Tussen IJpendam en Den IJp biedt de Molenslootweg goede kijkmogelijkheid. In 1996 is een bezoekerscentrum met een uitkijktoren gebouwd aan de Kanaaldijk 32 te Landsmeer. Het bezoekerscentrum ligt aan de westkant van het Noordhollandsch Kanaal, tegenover het dorpje Watergang. Met het openbaar vervoer is het IJperveld vanuit Amsterdam en Purmerend bereikbaar met buslijn 34 en 105; uitstappen halte Het Schouw. Van daar is het 1700 meter wandelen naar het noorden. Landsmeer is met de auto te bereiken vanaf de ringweg A10 afslag Landsmeer (s117). In het centrum van Landsmeer rechts de Van Beekstraat in en bij het kanaal linksaf. Natuurlijk kan men ook de veerpont nemen over het Noordhollandsch Kanaal bij Het Schouw of in IJpendam.
Het IJperveld is vrij toegankelijk voor bootjes en er is een natuurvaarroute met enkele natuurpaden op eilanden. Achter het bezoekerscentrum ligt een natuurpad dat het IJperpad genoemd wordt. Dit natuurpad biedt een overzicht van de verschillende landschappen uit het IJperveld. Het natuurpad leidt naar een vogelobservatiehut.
Leden van Landschap Noord-Holland of andere provinciale landschappen kunnen gratis roeibootjes lenen bij het bezoekerscentrum. Reserveren is nodig. Sinds 2003 worden ook fluisterboten verhuurd.
Honden zijn niet toegestaan in het IJperveld.

FOTO: MARTIN MELCHERS | ARK-ZONE, 12 FEBRUARI 2002

De Roerdomp is een schuwe vogel die vooral in de avond en de nacht actief is en zich zelden laat bewonderen. In het voorjaar verraadt het mannetje zijn aanwezigheid door zijn baltsroep, een serie van vaak vijf zwaar resonerende misthoornachtige geluiden. Tijdens de winter verliezen ze naarmate het kouder wordt hun schuwheid. In Amsterdam zijn ze dan te zien aan randen van rietkragen en foerageren ze bij wakken in het ijs.

Bijzonderheden & Bedreigingen Het beheer van het IJperveld is gericht op het openhouden van het landschap als weidevogelgebied en op het tegenhouden van struik- en bosvorming.
Het IJperveld is het grootste natuurgebied (1200 hectare) van Landschap Noord-Holland en heeft als voormalig turfwinningsgebied belangrijke cultuurhistorische waarde. In de jaren '60 en '70 van de 20e eeuw zijn delen van het IJperveld als gifstortplaats gebruikt en in de 19e eeuw werd er op grote schaal huisvuil gestort. Het gebied krijgt als saneringsgebied jaarlijks miljoenen aan subsidie om de grond te saneren.

Gerard Marsman

Westelijk Havengebied

Landschap & Ligging Het Westelijk Havengebied werd ook wel aangeduid met 'het zand van Joop'. Daarmee werd de toenmalige Amsterdamse wethouder Joop den Uyl bedoeld, onder wiens leiding vanaf de jaren '60 van de 20e eeuw een enorm landbouwgebied tussen het oude dorp Sloterdijk en de Machineweg in de Houtrakpolder werd omgezet naar een industrieel havengebied. Hiertoe werden grote havenbekkens uitgezogen (de West- en Amerikahaven met hun zijhavens) en het gewonnen zand werd gebruikt om de overige terreinen te bedekken met een metersdikke zandlaag. Omdat dit zand niet toereikend was, ging men in een volgend stadium zand uit de Noordzee aanvoeren, dat eerst via een speciale installatie werd ontzilt. Op de enorme zandvlaktes vormden zich aanvankelijk duintjes en verschenen er allerlei kust- en duinplanten zoals Zeeraket, Zulte, Biestarwegras en Duindoorn.

Aan de noordkant vormde het Noordzeekanaal de grens en in het zuiden de dijk langs de straat Daveren. Het gebied dat we nu kennen als de Brettenzone diende om het water dat meekwam bij de zandopspuitingen te kunnen afvoeren. Vandaar dat dit gebied meters lager ligt en een geheel andere bodemstructuur heeft.

Bij de voormalige ADM-werf aan de Hornweg lagen tot 2003 nog twee polders waar koeien graasden. Deze zijn nu echter opgevuld met grond. Vanaf de oostkant is het gebied in gebruik genomen door bedrijven. Toch zijn er overal strookjes natuur overgebleven, vaak als uitbreidingsmogelijkheid voor een bedrijf.

Eind 20e eeuw heeft men de Afrikahaven uitgegraven. Sindsdien mag het dorp Ruigoord alleen als atelierruimte worden gebruikt en niet meer worden bewoond. Het vormt nu een groen eilandje temidden van een immens kale vlakte, want de vestiging van bedrijvigheid stagneert.

Soorten & Seizoenen Door de diepte van de havens vriezen ze zelden of nooit dicht. In de winterperiode vormen ze dan ook een aantrekkelijke uitwijkplaats voor allerlei soorten meeuwen, de Fuut, en in grote aantallen eendensoorten zoals Smient, Kuif-, Tafel- en Krakeend. In het voorjaar verschijnt de Bergeend. Buiten het zomerseizoen verblijven grote groepen Graspiepers en in mindere mate Waterpiepers in het gebied. De tijd van enorme aantallen steltlopers is voorbij, maar Kievit en Kleine Plevier vinden nog steeds nestgelegenheid op braakliggend terrein. Oeverloper en

Witgatje gebruiken de havenoevers als tankstation en buiten het broedseizoen zijn er Watersnippen.
Naast Torenvalk herbergt het gebied enkele paren Buizerd. In de trektijd is er goede kans op Sperwer. In een nestkast in de westelijke schoorsteen van de Hemwegcentrale broedt sinds 2002 een Slechtvalk.
Waar restanten Duindoorn aanwezig zijn, hangen 's winters groepjes Kramsvogels rond. De ecologische zone langs de Australiëhavenweg biedt goede kans op nachtegalenzang in april en mei. Verspreid over het gehele gebied zit Blauwborst, vooral waar vochtige stukken en een struikje te vinden zijn, en Kneu. Bij Cargill aan de Amerikahaven foerageert in grote aantallen Turkse Tortel en soms in mei Zomertortel. Op het platte grinddak van kantoorgebouwen langs de Zekeringstraat nestelt vanaf 2003 een aantal Visdieven.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Via de ringweg A10 de afslag Westpoort (s102) naar de Basisweg nemen. De Noordzeeweg doorkruist het gehele gebied. Vanuit het zuiden is het gebied te bereiken via de Seineweg, de Australiëhavenweg of bij Halfweg richting bedrijventerrein de Heining. Per fiets vanuit Halfweg de Spaarnwouderdijk langs volkstuinpark De Groote Braak. Buslijn 82 richting IJmuiden passeert Station Sloterdijk en heeft langs de Noordzeeweg enkele halteplaatsen.
Doordeweeks is er veel vrachtverkeer, maar in het weekend is het vaak een oase van rust.
De Slechtvalken van de Hemcentrale zijn, zeker met een telescoop, goed te bekijken vanaf de doodlopende Petroleumhavenweg of vanaf de Van Riebeeckhavenweg. De Hempont verbindt de Nieuwe Hemweg met Zaanstad. De veerpont vaart minimaal drie keer per uur af.

FOTO: RONALD VAN DIJK | CENTRALE HEMWEG IJ AFR. 2003

In maart 2002 is een nestkast geplaatst in een van de schoorstenen van de Centrale Hemweg. Op 29 mei 2003 vlogen twee jongen uit. Dit is het eerste broedgeval van Slechtvalk voor Noord-Holland. Er wordt sindsdien elk jaar met succes gebroed.

Bijzonderheden & Bedreigingen Door de invulling van het gebied met bedrijven komt er steeds minder ruimte voor natuur. Helaas is de laatste jaren het beleid om opslag van bomen en struiken op nog uit te geven grond zoveel mogelijk te verwijderen. Dit draagt ertoe bij dat vogelsoorten die gebonden zijn aan bomen en struiken het steeds moeilijker krijgen. Zo loopt het aantal broedparen van Kneu zienderogen achteruit. Het kale gebied rond de Afrikahaven ligt nu echter alweer jarenlang braak, en geeft mogelijk kansen voor allerlei grondbroeders. De broedende Zomertortels rondom Ruigoord zijn helaas verdwenen. Doordat er vaak wel ergens in het gebied grond wordt verzet, biedt dat voor korte duur een interessante verblijf- of broedplaats voor bijvoorbeeld de Oeverzwaluw. Een vaste oeverzwaluwwand staat sinds 2001 iets ten westen van de Hempont aan de Hemweg. Tot op heden is hier nog niet in gebroed.
Aan de zuidkant zal door de aanleg van de Westrandweg een grote verandering gaan optreden. Langs het afwateringskanaal van de Ringvaart naar de Amerikahaven is daartoe in 2005 een groot aantal bomen gerooid.
Een grote bron van ergernis vormen de talloze motorcrossers die vooral in de weekeinden het gehele gebied doorploegen. Inmiddels is deze vorm van recreatie verboden in het gebied.

Teun van Dijk

Brettenzone & Spaarnwoude

Landschap & Ligging Aan de westkant van Amsterdam liggen langs de Haarlemmertrekvaart enkele interessante vogelgebieden: het Westerpark (1891), het Westergasfabriekterrein (2004), de Brettenzone, het Geuzenbos (1989) en Spaarnwoude (1967).
In het Westerpark ligt een 'waternatuurtuin', die met behulp van enkele vrijwilligers ecologisch beheerd wordt. Het Westerpark en het Westergasfabriekterrein staan in directe verbinding met de Brettenzone. Deze zone omvat het natuurgebied de Lange Bretten, een moeraszone langs de Haarlemmertrekvaart met wilgenbos, plasjes en heuveltjes. Daarnaast zijn er de volkstuinparken De Bretten en De Groote Braak, een opgespoten en tot moeras verruigd industriegebied en - tegen Halfweg aan - rietland De Kluut.
Het Geuzenbos ofwel de Groote IJpolder aan de zuidkant van de vaart bestaat uit een in 1989 aangeplant gedeelte en een door successie ontstaan ruigtegebied. Het bos kent verschillende grondsoorten en hoogteverschillen.
In recreatiegebied Spaarnwoude zijn aangeplant bos, waterpartijen en boerenland. De Vereenigde Binnenpolder, de Houtrakpolder met de Houtrakkerbeemden en de Inlaagpolder zijn veenpolders die tot Haarlem doorlopen. De Batterij bij Halfweg, in de Vereenigde Binnenpolder, vormt een vogelrijk bosje in het kale weidelandschap. Een groter bomenlandschap vormt het jonge Westhoffbos in het noorden. Aan de Kerkweg in Spaarnwoude staat een vogelobservatiehut die uitkijkt op een klein plasje in het weiland.
De Lange Bretten, De Kluut en het Geuzenbos zijn onderdeel van De Groene AS en behoren daarmee tot de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur.

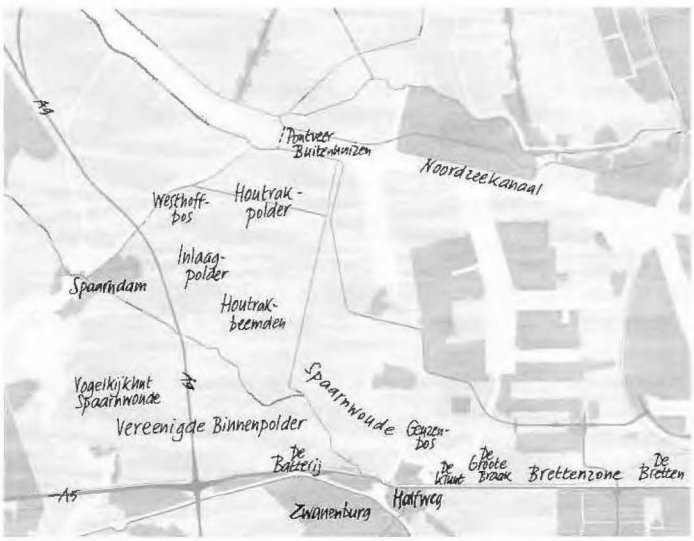

Soorten & Seizoenen Het is bijzonder dat een relatief klein gebied als het Westerpark en het gasfabriekterrein, dat op zomerse dagen veel dagjesmensen trekt, zo soortenrijk is. Bosrietzanger, Kleine Karekiet, Tuinfluiter en Grasmus zijn soorten die in dit stuk broeden. In het Westerpark is een kolonie Blauwe Reigers gevestigd. Gierzwaluwen komen hier jagen en dippend drinken. Scholekster, Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw broeden op de daken in de buurt. Rond de Westergasfabriek overwinteren Grote Gele Kwikstaarten en broedt de Zwarte Roodstaart.
De bomen in de Brettenzone bieden broedgelegenheid aan verschillende soorten roofvogels: Buizerd, Toren-

valk, Sperwer, Boomvalk en Havik. In het rietland nestelen enkele paren Bruine Kiekendief. In de Brettenzone zijn meer dan tien territoria van Nachtegaal en Blauwborst geteld. Vele Rietzangers, Kleine Karekieten, Sprinkhaanzangers, enkele Bosrietzangers en de alom aanwezige Fitis zijn hier te vinden. Heel af en toe broedt er Buidelmees. Ook in het Geuzenbos heeft de Buidelmees met succes gebroed. De plasjes in het gebied zijn het domein van broedende Dodaars. De IJsvogel nestelt in de steile slootkanten.
Spaarnwoude is belangrijk qua broedgebied en pleisterplaats. De graslandgebieden zijn broedplaatsen voor Slobeend, Kievit, Tureluur, Grutto en Scholekster en soms een Zomertaling. Ook broedt er de Bosuil. In De Batterij is een kolonie Blauwe Reigers gevestigd. Gedurende de herfst en de winter bevinden zich in het plasdras-gebied van de polders grote concentraties overwinterende of tijdens de trek pleisterende steltlopers, plevieren en watervogels, waaronder Nonnetje, Kemphaan, Goudplevier, Lepelaar, Toendrarietgans, Kleine Zwaan en Roerdomp. Ook zijn er roofvogels als Slechtvalk en Smelleken. Vanuit de hut in Spaarnwoude kunnen sommige vogelsoorten fraai van dichtbij bekeken worden. Andere Rode lijstsoorten die regelmatig in dit gebied broeden zijn Snor, Nachtegaal, Koekoek, Matkop, Veldleeuwerik, Graspieper, Spotvogel, Ransuil, Huismus, IJsvogel, Boomvalk en mogelijk Groene Specht en Roerdomp.

FOTO: MARTEN SCHMITZ | DIEMERZEEDIJK, 21 APRIL 1997

De Blauwborst broedt in Amsterdam in gebieden met een droge bodem begroeid met lage, ruige vegetatie en hier en daar een struik.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Vanaf de weg zijn de meeste delen van het gebied goed te overzien. In de Brettenzone ter hoogte van De Groote Braak zijn uitkijkheuvels. Het merendeel van de route, zoals het Brettenpad, is alleen toegankelijk voor fietsers en wandelaars. Spaarnwoude kent vele fietspaden. Het Houtrak-gebied is met de auto eenvoudig te bereiken door de afslag direct ten westen van Halfweg. Buslijn 82 naar IJmuiden heeft een halte aan de Noordzeeweg voor een wandeling in de omgeving van het Geuzenbos en De Groote Braak. Aan de oostkant van het Westhoffbos vaart minimaal drie keer per uur een veerpont over het Noordzeekanaal naar Buitenhuizen, richting Assendelft. In de hut bij Spaarnwoude liggen logboeken met vogelwaarnemingen.

Bijzonderheden & Bedreigingen De grootste bedreiging voor het gebied is de aanleg van de Westrandweg, de geplande wegverbinding tussen rijksweg A9 en de Tweede Coentunnel. Het tracé zal een grote barrière vormen tussen de Brettenzone enerzijds en De Kluut, het Geuzenbos en Spaarnwoude anderzijds.
De Brettenzone vormt een groene verbinding tussen stadscentrum en Spaarnwoude en een groene buffer tussen het Westelijk Havengebied en de woonwijken. In het gebied worden sluipenderwijs kleine stukjes ingericht voor nieuwe infrastructuur, bedrijventerreinen of natuuronvriendelijke recreatie. Motorcrossers en terreinwagens zijn in deze struinnatuur inmiddels officieel verboden. In de plannen staat paradoxaal genoeg dat het gebied tot natuurgebied ontwikkeld wordt. Meestal betekent dit dat er meer paden worden aangelegd in stille stukjes, zoals het ruige terrein in de Brettenzone en De Kluut. Een andere bedreiging is de mogelijke vestiging van een tankstation, dat een groenstrook langs de Spaarndammerdijk zal vernietigen.

Evert Pellenkoft

Osdorper polders

Landschap & Ligging Het gebied bestaat uit drie polders: Osdorper Binnenpolder, Osdorper Bovenpolder en Lutkemeerpolder. Open weilanden, akkers, boomrijke volkstuinen en begraafplaats Westgaarde (1971) vormen een afwisselend kleinschalig landschap. De Bovenpolder en het zuidelijk deel van de Binnenpolder zijn restanten van het Hollandse veenweidegebied zoals dat al in de Middeleeuwen rondom Amsterdam aanwezig was. De eerste agrarische activiteiten vonden hier reeds plaats in de 11e eeuw. De polders hebben daardoor een cultuurhistorische waarde. Het drooglegen van de Lutkemeer is van veel latere datum. Een oude hoge grasdijk, de Wijsentkade, vormt de waterscheiding tussen de oude Osdorper Bovenpolder en de nieuwe Lutkemeerpolder. De polders liggen ingebed tussen de bebouwing van Geuzenveld/Slotermeer en Osdorp in het oosten, de Ringvaart van de Haarlemmermeer en de bebouwing van Lijnden in het zuiden, Zwanenburg in het westen en de Haarlemmerweg in het noorden. Door de gestaag oprukkende bebouwing van de stad staat dit gebied nog slechts aan één kant in verbinding met open landschap.
Ondanks dat is het gebied rijk aan grote hoeveelheden overwinterende vogels en broedende weidevogels.

Soorten & Seizoenen In de winter verblijven in de Osdorper polders honderden Smienten. Hiertussen bevinden zich enkele tientallen Wintertalingen en andere eendensoorten. Vooral als er ijs ligt zijn deze soorten vaak het Ma Braunpad van zeer dichtbij te bekijken. Waterpieper en Grote Gele Kwikstaart overwinteren eveneens in het gebied, vaak op akkers langs de Tom Schreursweg. De laatste jaren is in de polders een Slechtvalk aanwezig die regelmatig alle overwinterende vogels massaal de lucht in jaagt. Op de vijvers van de begraafplaats overwinteren vaak Grote Zaagbekken.

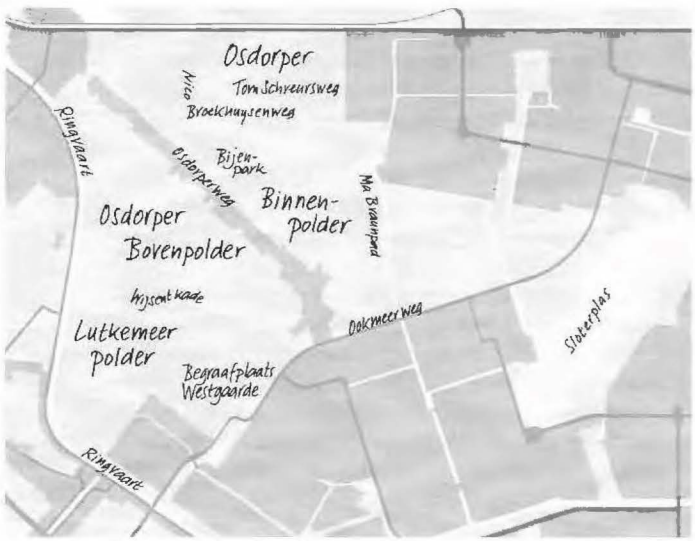

In de trektijd bevinden zich veel vogels in de plasdrasse weilanden aan het eind van het Ma Braunpad, in de Osdorper Binnenpolder en ten westen van het volkstuinpark Tigeno aan de Broekhuysenweg. Verschillende soorten ruiters en plevieren en zelfs Lepelaar en Kemphaan worden hier regelmatig waargenomen.
In de volkstuinen in de Osdorper Binnenpolder is het hele jaar kans op Groene Specht, Ransuil en IJsvogel. Typische Hollandse weidevogels zoals Kievit, Grutto, Tureluur en Slobeend nestelen in de weilanden. Naast de parkeerplaats van volkstuinpark Bijenpark bevindt zich een kleine kolonie

Blauwe Reigers. De bomen bij de boerderijen en volkstuinen, en vooral rond begraafplaats Westgaarde bieden broedgelegenheid aan verschillende soorten roofvogels, waaronder Buizerd, Torenvalk en Sperwer en in sommige jaren Boomvalk en Havik. Al deze soorten zijn in de omgeving jagend waar te nemen.
In de Lutkemeerpolder broeden Scholekster en Zwarte Roodstaart. Door werkzaamheden langs de Lutkemeerweg en de Ringvaart is recent een geschikte broedlocatie ontstaan voor Oeverzwaluw.
Rode lijstsoorten die regelmatig in dit gebied broeden zijn Patrijs, Slobeend, Grutto, Tureluur, Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart, Graspieper, Koekoek, Ransuil, Kneu, Huismus en Ringmus. Incidenteel broeden er IJsvogel, Boomvalk, Groene Specht en Grauwe Vliegenvanger.

FOTO: JIP LOUWE KOOIJMANS | MA BRAUNPAD 31 OKTOBER 2003

Slechts een gering aantal Wintertalingen broedt in de regio Amsterdam. In de winter wordt de populatie aangevuld met grote aantallen vogels uit het noorden van Europa, Rusland en Siberië.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Vanaf de openbare weg zijn de meeste delen van het gebied goed te overzien. Het Ma Braunpad tussen Ookmeerweg en Nico Broekhuysenweg is alleen toegankelijk voor fietsers en wandelaars. Dit pad biedt goed uitzicht over het vogelrijke zuidelijk deel van de Osdorper Binnenpolder. Het noordelijk deel van de polder is te bekijken vanaf de Tom Schreursweg.
De Osdorperweg ligt op de dijk die de scheiding vormt tussen de Binnenpolder en de Bovenpolder. Drie doodlopende zijwegen leiden door de Osdorper Bovenpolder en de Lutkemeerpolder. Zij kruisen de hoger gelegen Wijsentkade, vanwaar het gebied goed te overzien is.
Het gebied is met de auto eenvoudig te bereiken door vanaf de ringweg A10 (s106) de borden 'Westgaarde' te volgen of vanaf rijksweg A9 de afslag Badhoevedorp te nemen. Buslijn 23 heeft een halte op de hoek van de Osdorperweg en de Ookmeerweg.
Westgaarde is dagelijks geopend.

Bijzonderheden & Bedreigingen Het Structuurplan 2003 brengt grote delen van landelijk Oud-Osdorp onder in de Hoofdgroenstructuur. De gebieden langs de Ringvaart zijn onderdeel van de ecologische verbinding tussen Amstelland en Spaarnwoude: de Groene AS. De polders worden weidevogelvriendelijk beheerd, met hoge waterstanden. In de Lutkemeerpolder zijn een aantal terreinen als natuurgebied ingericht. Het grootste deel van de polder is echter bestemd als bedrijvenpark voor 'Schipholgerelateerde' bedrijven.
De grootste bedreiging voor dit gebied is de aanleg van de Westrandweg die de geplande Tweede Coentunnel via het Westelijk Havengebied met de A9 verbindt. De Westrandweg zal de Osdorper Binnen- en Bovenpolder doorkruisen en de groenverbinding met andere gebieden onderbreken.
Het doemscenario is dat in het jaar 2030 bedrijven zijn gevestigd in de gehele Lutkemeerpolder en het noordelijk deel van de Osdorper Binnenpolder.
Hiernaast bestaan ook plannen om het landelijke karakter van de oudste polders te behouden en verdere verstedelijking tegen te gaan. Door de recente aanleg van een nieuw fietspad en de planning van enkele onverharde wandelpaden wordt het laatste restje van dit gebied meer opengesteld voor recreatie en natuurbeleving. In de nieuwe ecologische zone in de Lutkemeerpolder langs de Ringvaart broedde in 2005 voor het eerst de Kluut.

Jip Louwe Kooijmans

Schiphol

Landschap & Ligging De oorsprong van de naam Schiphol staat niet vast. 'Sciphol' komt al voor in een geschrift uit 1447 en zou verwijzen naar een moerasachtig stuk land waar 'scip' (Gothisch voor hout) gehaald kon worden, of naar een bedding voor schepen. Of naar de scheepsrampen die juist in deze noordoostelijke hoek van de in 1852 drooggelegde Haarlemmermeer veel voorkwamen: 'Scheepshel'.
In 1916 werd in de buurt van het Fort Schiphol, waarvan de bouw in 1844 begon, een militair vliegveld ingericht. Al gauw bleek het te klein en werd besloten het veld te vergroten tot 76 hectare. Het meest pikante wat ik ontdekte is dat de grootvader van mijn vrouw, Mr. Kropman, van 1929 tot 1941 wethouder van de gemeente Amsterdam, Schiphol als burgervliegveld officieel heeft geopend. Hij had nooit kunnen vermoeden dat Schiphol met de aanleg van de vijfde baan een gebied zou bestrijken van 3000 hectare. Een gigantisch gebied waarvan het overgrote deel bestaat uit start- en landingsbanen met daarom heen ruig grasland. Langs de taxibanen ligt een strook gazon. Door de voortdurende expansiedrift zijn steeds ruderale gebieden aanwezig in de vorm van zandige terreinen, bergen grond en verwaarloosde akkerlandjes. Samen met de omringende boerderijen, hun erfbeplanting en het groen dat de bedrijfsterreinen en wegen begeleidt, is het een uitgestrekt terrein met veelsoortige biotopen.
De specialiteit van 'natuurgebied' Schiphol is het grasland dat lang gehouden wordt met als doel om het onaantrekkelijk te maken voor steltlopers en meeuwen. Waar vind je in Nederland op deze schaal nog zo'n enorme steppe? Bovendien blijken vogels zich weinig aan te trekken van het lawaai van de vliegbewegingen.

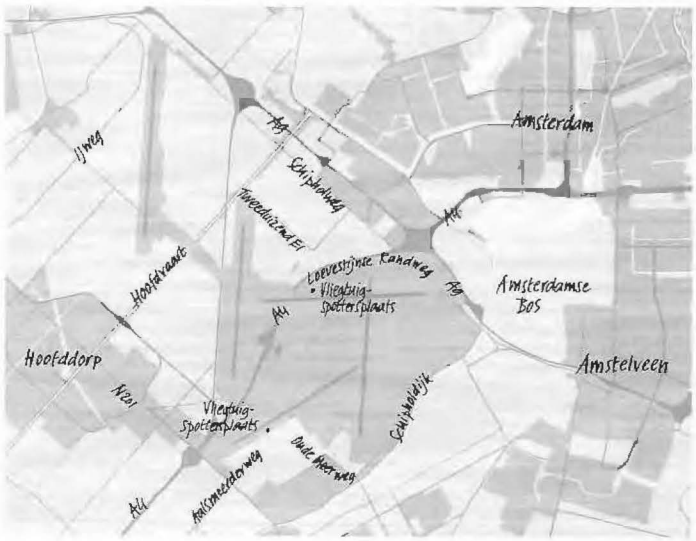

Soorten & Seizoenen In de winter is Schiphol dé plek om jagende roofvogels en Velduil waar te nemen. Blauwe Kiekendief en Grote Gele Kwikstaart zijn vaak de gehele winter aanwezig. De hoeveelheid jagende Buizerds en Torenvalken is nergens in de Amsterdamse regio zo groot. De reden hiervan is de uitstekende muizenstand die profiteert van het ideale graslandbeheer dat dekking en voedsel voor zowel spits- als woelmuizen biedt. De Veldmuis komt in grote aantallen voor en daarom zijn met de aanleg van de vijfde baan het aantal broedparen van Ransuil en Kerkuil weer verder toegenomen. Overdag is soms de Velduil te zien die vrijwel jaarlijks tot broeden komt. Het jaar

rond bevindt zich hier de grootste populatie Patrijzen van Groot-Amsterdam. En wie nog Graspiepers, Wulpen en vooral Veldleeuweriken wil horen roepen en zingen tussen de herrie door moet in het voorjaar naar Schiphol toe. De grootste dichtheden in onze regio van deze schaarse en overal afnemende soorten komen hier tot broeden. Andere Rode lijstsoorten die op Schiphol en het omliggende gebied regelmatig broeden zijn Slobeend, Boomvalk, Bontbekplevier, Kleine Plevier, Grutto, Tureluur, Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Gele Kwikstaart, Nachtegaal, Spotvogel, Huismus, Ringmus en Kneu.

FOTO: RONALD VAN DIJK | SCHIPHOL, 26 APRIL 2004

Velduilen zijn in Nederland zeer schaarse grondbroeders van ruige terreinen met open plekken zoals duinvalleien, rietmoerassen en hoogvenen. In Amsterdam voldoet het grasland van Schiphol aan deze biotoopeisen.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid De bereikbaarheid is buitengewoon goed. Per vliegtuig, trein, bus en over een zich almaar uitbreidend en verbredend wegennet weet iedere Nederlander Schiphol te bereiken. Fietstochten zijn er te maken via andere goede vogelgebieden zoals het Amsterdamse Bos of de Brettenzone. Het terrein van de luchthaven ligt uitgestrekt over ruim 30 vierkante kilometer. Te voet is dus geen optie of je moet in training zijn voor de Nijmeegse Vierdaagse. Vanaf de Hoofdvaart, IJweg, Schipholweg, Aalsmeerderweg, Oude Meerweg, Schipholdijk en Tweeduizend El is op veel plaatsen het enorm grote terrein goed te overzien. Ook de parkeerplaats bij een fastfoodketen aan de Loevesteinse Randweg, een bekende vliegtuigspottersplaats, is een goed uitkijkpunt.

Bijzonderheden & Bedreigingen Vogels kijken op Schiphol betekent een dagje Schiphol. Een boeiend en tevens bizar gebied waar je als vogelliefhebber je hart kunt ophalen. Want er gaan van Schiphol weliswaar 400.000 vliegtuigvluchten per jaar maar dat van het aantal startende en landende vogels ligt aanzienlijk hoger.

Op Schiphol delen vogels en vliegtuigen het luchtruim. Dat gaat dus nog wel eens mis. De meest getroffen vogelsoorten zijn meeuwen, watervogels en roofvogels. Elk vliegveld heeft, omwille van de veiligheid voor de mens, de taak het risico van een aanvaring van een vliegtoestel met vogels te verkleinen.

Hiertoe worden verschillende manieren gebruikt. Landelijk brengt een radarsysteem de vogeltrekintensiteit in kaart. Een 'lang-grascultuur' weert grote groepen meeuwen, Kieviten en Spreeuwen, maar zorgt voor meer muizen, waar weer andere vogelsoorten op af komen zoals reigers, uilen en kiekendieven. Verjaging door middel van knalgeluiden en angstkreten helpt er lang niet altijd. Ook roofvogelvliegers werken maar voor korte tijd. Meer natuurvriendelijke middelen zijn het inzetten van bordercollies, laserstralen en microwave-signalen.

Er ligt een ruime 'vogelvrijwaringszone' van ruim vijf kilometer om Schiphol heen waar geen nieuw open water aangelegd mag worden en waar vogels letterlijk vogelvrij zijn.

Martin Melchers

Amsterdamse Bos

Landschap & Ligging Het Amsterdamse Bos is met 935 hectare het grootste groene recreatiegebied in de Amsterdamse regio. Het idee voor de aanleg van het Amsterdamse Bos komt van Jac. P. Thijsse. In 1908 uitte hij in een viertal artikelen in het Algemeen Handelsblad zijn zorgen om het groen in en rond de stad. Het gebied bezuiden Het Nieuwe Meer was volgens hem zeer geschikt voor het ontwikkelen van een bos. De Amsterdamse gemeenteraad nam dit idee in 1928 over. Onder Amsterdammers is het gebied bekend als het Bosplan. Het omvormen van het poldergebied - vijf meter onder zeeniveau - tot een natuur- en recreatiegebied gebeurde met de hand. Dit was arbeidsintensief werk waardoor het enkele tientallen jaren duurde voordat het plan geheel gerealiseerd was. Voor de kinderen van Amsterdam was de heuvel in het midden van het bos vooral bekend als trainingsbaan voor de fameuze voetbalclub Ajax. Pas later kwam het ontzag voor de met de hand opgeworpen heuvel.

Het Amsterdamse Bos wordt in het noorden begrensd door Het Nieuwe Meer. Zowel aan de noord- als aan de zuidkant van het meer liggen de Oeverlanden. Beide zijden kunnen ecologisch gezien als één gebied worden beschouwd. De zuidelijke Oeverlanden vormen het belangrijkste vogelgebied van het bos.
De Ringvaart van de Haarlemmermeer is de westgrens van het bos. Het ligt vlak bij Schiphol, met als ecologisch voordeel dat het grote recreatiegebied naast een zeer groot gebied met veel groene ruimte ligt. Nadeel is dat bij bepaalde windrichtingen een wandeling door het bos een oorverdovende ervaring is. Een ander nadeel is de ligging van het tracé van rijksweg A9, dat het bos fysiek en ecologisch opsplitst in twee delen. Het is in het Amsterdamse Bos dan ook niet mogelijk de stilte van een bos te ervaren.

Verder naar het zuiden eindigt het bos op de Bosrandweg met aan de overkant daarvan het Schinkelbos. Naar het oosten toe kom je in Amstelveen. Door de vele kleine parken en villatuinen aldaar is de grens tussen het bos en Amstelveen rijk aan vogels. In de zuidoosthoek van het bos ligt de Amstelveense Poel.

Het bos ligt op het grondgebied van de gemeenten Amsterdam, Amstelveen en Aalsmeer en is eigendom van de gemeente Amsterdam.

De organisatie Amsterdamse Bos van de Dienst Advies en Beheer is verantwoordelijk voor het beheer, beleidsvoorbereiding en onderhoud van het gebied.

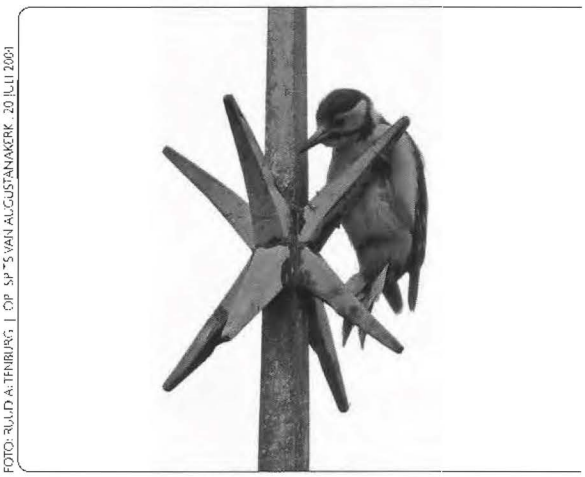

FOTO: RUUD A. TENBURG | OP 5P "S VAN AUGUSTINAKERK 20 JULI 2001

De Grote Bonte Specht roffelt op takken vanuit territoriaal gedrag en om de paarband te versterken. In het stedelijk gebied worden ook lantaarnpalen en verkeersmasten als klankkast gebruikt. Door de verbossing neemt het aantal broedparen in Amsterdam sterk toe.

Soorten & Seizoenen Het Amsterdamse Bos en de Amsterdamse vogelstudie hebben zich synchroon ontwikkeld. De eerste boswachters waren zeer belangrijk bij het organiseren van excursies in de regio. Vooral de nachtwandelingen in februari met roepende Bosuilen maakten op velen een onuitwisbare indruk. Hierbij mag de naam van Piet Brander niet ontbreken, de man die decennia lang de Vogelwerkgroep Amsterdam voorzat. Hierdoor is het Amsterdamse Bos een van de best bestudeerde vogelgebieden van Amsterdam. Dat geldt zeker voor de vogelrijke noordkant, die vanaf 1930 jaarlijks is geïnventariseerd.
Een blik op die gegevens leert dat de situatie in de afgelopen jaren danig is veranderd en niet altijd ten goede. Het bos is inmiddels 70 jaar oud. De dynamiek van de eerste jaren is voorbij. Veel karaktersoorten van het dynamische jonge bos- en moerasgebied zijn verdwenen en hebben plaats gemaakt voor algemene tuin- en parkvogelsoorten. Daardoor is de vogelbevolking minder spectaculair dan voorheen. Broedvogelsoorten van gevarieerde oude boslandschappen hebben zich nog niet of nauwelijks gevestigd en noemenswaardige aantallen zullen nog een eeuw op zich laten wachten.

Wel is het nog steeds een goede plek in Amsterdam om Havik en Bruine Kiekendief te zien. Jaarlijks broeden er Waterral en interessante rietvogels als Blauwborst en - helaas niet jaarlijks - Snor en Sprinkhaanzanger. In Polder Meerzicht nestelen Grutto, Wintertaling en Slobeend. Jarenlang waren Nachtegaal en Matkop broedvogels. Ieder jaar proberen plevieren om hier tot broeden te komen, dat echter nog niet is gelukt. In de winter is het rietland aan de zuidoever van Het Nieuwe Meer een goede plek om tegen de avond Waterpiepers te zien.
Verschillende soorten lijsters en vinken overwinteren in het bos, waaronder Kramsvogel, Koperwiek, Vink, Sijs en per jaar een wisselend aantal Kepen. Naast algemene bosvogels als Grote Bonte Specht, Boomkruiper, Zwartkop, Holenduif en Gaai nestelen in dit gebied Goudhaantje, Braamsluiper en Grasmus. Hier en daar broedt nog steeds de Grote Lijster.
De Wielewaal is beduidend minder algemeen dan voorheen maar nestelt nog wel in het Amsterdamse Bos. Bij recente broedvogelinventarisaties is de soort aangetroffen langs de museumspoorlijn aan de oostkant van het gebied. In dit deel broedt nog een interessante soort: in het jonge en oude loofhout nestelt Glanskop. Dit is de enige plek in de regio waar deze twee typische bosvogels broeden. Ook Boomklever en Grauwe Vliegenvanger zijn er vastgesteld.
De Bosuil broedt in het gehele gebied en op verschillende plaatsen nestelen Blauwe Reigers. Kauw en Spreeuw, in de regio bekend als broedvogels van de bebouwde kom, leven hier in een meer natuurlijke situatie en nestelen in oude spechtengaten en natuurlijke boomholtes. Langs de bebouwing van Amstelveen heeft de Halsbandparkiet zich inmiddels ook als broedvogel in het Amsterdamse Bos gevestigd.

Vreemd genoeg zijn de druk bezochte sportvelden tegen Amstelveen aan de beste plek om Groene Specht te zien, tijdens een wandeling langs het kunstgras. In de buurt van de Amstelveense Poel broeden jaarlijks Appelvinken in een bosje. Deze soort broedt nergens anders in de Amsterdamse regio. Bij de geitenboerderij de Ridammerhoeve broeden Boerenzwaluw en soms Grauwe Vliegenvanger; in de winter zijn hier Waterpieper, Grote Gele Kwikstaart en met wat geluk de Houtsnip te zien.
De Buizerd is veruit de meest algemene roofvogel in het gebied. Er zijn nog vijf andere soorten roofvogels die min of meer regelmatig broeden in het Amsterdamse Bos en omgeving: Boomvalk, Sperwer, Torenvalk en de al eerder genoemde Havik en Bruine Kiekendief.
Andere nog niet genoemde Rode lijstsoorten die regelmatig in het gebied broeden zijn Tureluur, Ransuil en Koekoek. Huiszwaluwen bewonen een bescheiden kolonie aan een van de huizen aan de Ringvaart. Vanaf het Westelijk Gemaal zijn ze in de zomer te zien.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid In het Amsterdamse Bos ligt een uitgebreid net van wandel- en fietspaden van wel 137 kilometer lang. Buslijn 170 en 172 vanaf het Centraal Station en buslijn 66 en 199 vanaf Station Amstel en Station RAI stoppen op de Amstelveenseweg. Uitstappen bij de Koenenkade voor de noordkant van het bos of op de Kalfjeslaan.
Het Amsterdamse Bos is per auto vanaf rijksweg A9 bereikbaar via de afslag Aalsmeer. Vanaf de ringweg A10 de afslag VU nemen (s108) en daarna richting Amstelveen.
Langs de Bosbaan en bij de Ridammerhoeve zijn parkeerplaatsen vanwaar men het bos in kan

FOTO: GEERT TIMMERMANS | AMSTERDAMSE BOS TER HOOGTE VAN DE GROTE VIJVER, 28 DECEMBER 2005

In grote delen van het Amsterdamse Bos worden tegenwoordig dode staande of liggende boomstammen niet meer opgeruimd. In dood hout leven talloze insecten die als voedsel dienen voor Boomklever, Boomkruiper, Groene Specht en Grote Bonte Specht.

wandelen. Bij de Grote Vijver zijn kano's te huur. Een deel van het open water in het bos is vrij toegankelijk. In de watergangen is met gekleurde palen een kanoroute uitgezet; aan land gaan is niet overal toegestaan.
Door de noordkant loopt een excursiepad dat begint bij Boerderij Meerzicht. Een uitzichttoren geeft goed zicht over de lager gelegen delen. Op zaterdag en zondag vaart in de middag een pontje tussen de noordwestelijke oever van Het Nieuwe Meer (Oude Haagseweg) en de zuidwestelijke oever (nabij Boerderij Meerzicht). Voor fietsers en voetgangers uit Amsterdam-West een snelle en leuke manier om het Amsterdamse Bos te bereiken.
Het bezoekerscentrum De Molshoop aan de Bosbaanweg bij de ingang aan de Van Nijenrodeweg is elke middag open.

FOTO: IP LOUWE KOOIJMANS | VOLKSTUINENCOMPLEX IJBURG/WICK, JUNI 2003

De Zanglijster is verzot op huisjesslakken. Om de slak te bemachtigen wordt het huisje op een steen of tegel kapotgeslagen. Als de Zanglijster eenmaal een geschikte steen heeft gevonden dan wordt deze lijstersmidse regelmatig gebruikt. De achtergelaten kapotte en lege slakkenhuisjes verraden de plaats en het succes.

Bijzonderheden & Bedreigingen Het Amsterdamse Bos is een van de meest populaire groene recreatiegebieden van de hoofdstad. Het trekt per jaar vier miljoen bezoekers. Op mooie dagen is het bos zeker geen stiltegebied.
Vroeger werden de waterpartijen in het bos regelmatig gebaggerd. Langs de waterlopen waren brede rietkragen waarin een rijk vogelleven huisde. Door het ouder en groter worden van de bomen zijn de rietkragen gekrompen en is het water donkerder geworden. Het baggeren gebeurt bijna niet meer waardoor het vele blad zich in het water ophoopt, het water ondiep en zeer voedselrijk wordt en de groei van waterplanten blokkeert.
Het bosbeheer is de laatste jaren minder rigide; dood hout blijft nu liggen en er is een natuurzone van 250 hectare waar de natuur zoveel mogelijk haar gang kan gaan.

De verbreding van de Bosbaan heeft veel kwaad gedaan aan de noordkant. Daarnaast hebben het maaibeleid, het grove opruimen van bramen en andere ondergroei geresulteerd in het verdwijnen van de Nachtegaal als broedvogel.
Het Amsterdamse Bos is tegenwoordig niet meer het meest vogelrijke gebied van de regio, maar nog altijd het mooiste park van Amsterdam.

Theo van Lent & Jan-Hendrik van Oers

Schinkelbos

Landschap & Ligging In 1999 werd Amsterdam 40 hectare natuur rijker toen in de Schinkelpolder direct ten zuiden van het Amsterdamse Bos het 'Schinkelbos' voor het publiek werd opengesteld. Het Schinkelbos is oud grasland, waar op sommige plekken bomen zijn aangeplant en een aantal waterpartijen is afgegraven, terwijl de waterstand hoog gehouden wordt. Later - in 2001 - zijn er zes Schotse Hooglanders losgelaten om het gebied deels open te houden. Verder is er weinig menselijk ingrijpen in dit gebied. Jammer genoeg zijn het Amsterdamse Bos en het Schinkelbos fysiek van elkaar gescheiden door de verkeersdrukke Bosrandweg.

In 2005 is het Schinkelbos uitgebreid met een smalle (fiets-)strook naar Oosteinde, dat een groenstrook vormt tussen het Amsterdamse Bos en de Oosteinderpoel. Dit gebied heet Grote Tocht. De Oosteinderpoel is een berken- en elzenbroekbos met veel water- en rietvogels en vormt een belangrijke schakel in de verbindingszone tussen het Amsterdamse Bos en de Westeinderplassen.

Soorten & Seizoenen Het Schinkelbos is vanaf de opening een spannend gebied. Hoe weinig is er nodig om natuur natuur te laten zijn. Vooral in de zomer weten veel vogels het oude weiland te vinden. De lage ruigte geeft broedruimte aan weidevogels zoals Kievit, Grutto, Tureluur en Watersnip. De plasjes worden gebruikt door Slobeend, Dodaars en Kuifeend om te broeden. Verder zijn er de zangvogels die horen bij de Hollandse leegte van weleer: Veldleeuwerik, Graspieper en Gele Kwikstaart, die in dit gebied nog in ouderwetse dichtheden voorkomen. Andere Rode lijsts-oorten voor dit gebied zijn Patrijs, Nachtegaal, Huismus en Kneu. Ook Zwarte Zwaan, Blauwborst, Sprinkhaanzanger en Roodborsttapuit hebben er gebroed, en in de Grote Tocht de Kleine Plevier.

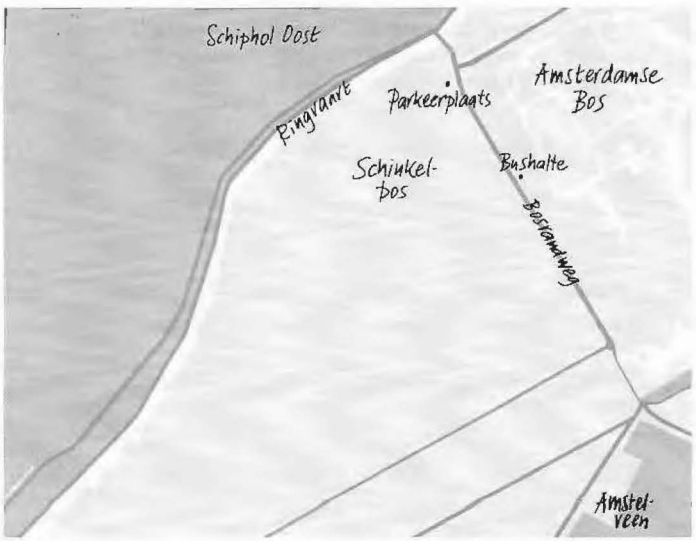

Er zijn in de korte tijd van het bestaan al verschillende bijzondere doortrekkers ontdekt, zoals de Roodstuitzwaluw. Het Schinkelbos is überhaupt erg populair bij zwaluwen, ondanks de weinige broedgelegenheid die er is. Het gebied is blijkbaar zo rijk aan in-

secten, dat er intensief op deze diertjes wordt gejaagd. Het grote aantal zwaluwen resulteert in regelmatige waarnemingen van Boomvalk in het gebied. Verder is het Schinkelbos een goede plek om tijdens de doortrek Groenpootruiter, Zwarte Ruiter of Paapje tegen te komen.
In sommige jaren overwintert een Slechtvalk in de omgeving.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Het Schinkelbos is opengesteld voor fietsers en wandelaars en per auto te bereiken vanaf de rijksweg A9. Neem de afslag Aalsmeer en blijf in die richting rijden. Ga vanaf de Schipholdijk linksaf de ringvaart over; dit is de N231 richting Amstelveen. Neem op de rotonde de eerste afslag en ga direct naar links om de parkeerplaats van het Schinkelbos op te rijden.
Per openbaar vervoer is het gebied vanaf Station Amstel bereikbaar met buslijn 199, die stopt op de Bosrandweg. Er moet dan nog 800 meter westelijk langs de weg worden gelopen om bij het bos te komen.

FOTO: ROBERT HEEMSKERK | SCHINKELBOS, 26 JUNI 2005

De Veldleeuwerik was vroeger een van de meest algemene broedvogels van Nederland. Ook in Amsterdam is de Veldleeuwerik de laatste decennia sterk achteruit gegaan. De graslanden en akkers rond Schiphol is een van de laatste bolwerken in de regio.

Bijzonderheden & Bedreigingen Het Schinkelbos vormt een uitzondering; de bijzonderheid is dat het niet wordt bedreigd. Het bestaat immers nog maar sinds kort. Het is een prachtige plek en alleen al het met rust laten van het gebied zorgde voor een explosie van natuur.
Natuurontwikkeling blijkt heel makkelijk te zijn: niets doen... Al schijnt juist dat een zeldzame kwaliteit te zijn onder natuurontwikkelaars.
Natuurlijk gezien ligt het Schinkelbos goed, vlak ten zuiden van het Amsterdamse Bos, terwijl het naastliggende Schiphol - naast veel beton en vlieglawaai - uiteindelijk ook een grote groene ruimte is. In deze omgeving is er veel potentieel om ruimte te laten aan de natuur.

Jan-Hendrik van Oers

Middelpolder

Landschap & Ligging Langs de oevers van de Amstel komt de natuur diep in Amsterdam. Vanaf de Kalfjeslaan tot aan het pittoreske Ouderkerk aan de Amstel ligt aan de westzijde van de rivier de Middelpolder en aan de oostzijde, ingeklemd door de Amstel, rijksweg A2 en de Burgemeester Stramanweg, het veenweidegebied van de Groot-Duivendrechtse Polder. Op een korte afstand van elkaar zijn hier drie typen landschap te bewonderen. Langs de Amstel liggen nog fraaie buitenplaatsen met statige huizen en oude bomen, ter hoogte van Ouderkerk aan de Amstel het voorname Oostermeer en wat dichter bij Amsterdam het knussere Wester-Amstel en Amstelrust. Het land tussen de Amstel en de ringdijk van de Middelpolder bestaat uit veen, het 'bovenland'. Het fraaiste bovenland is te vinden tussen de Bankrasweg en de Kostverlorenweg. Aan de westzijde van de ringdijk hebben in de 18e en 19e eeuw de Amsterdammers hun brandstof verzameld: uitgeveend 'benedenland' is hier tot op het klei als 'turf' weggegraven. Dit gedeelte is grotendeels ingericht als park. De voor weidevogels meest waardevolle percelen van zowel het bovenland als het benedenland zijn bij Landschap Noord-Holland in beheer als natuurreservaat.

Soorten & Seizoenen In het voorjaar zijn beide polders een goede plaats om weidevogels te zien. Kievit, Grutto, Tureluur, Scholekster en Slobeend laten zich goed benaderen, gewend als de dieren zijn aan wandelaars en fietsers. In de Middelpolder zijn zowel de landweggetjes op de ringdijk als de fiets- en voetpaden bij de waterzuivering en rond Sportpark Escapade interessant. De Groot-Duivendrechtse Polder is goed te overzien van de voor doorgaand verkeer gesloten Binnenweg langs de Amstel. Boerenzwaluw en Huiszwaluw broeden bij de boerderijen. Lepelaars zoeken regelmatig hun kostje bijeen in de slootjes.

Op de buitenplaatsen Oostermeer en Wester-Amstel broeden naast de algemenere zangvogels ook Buizerd, Torenvalk, Bosuil en onregelmatig Havik, Boomvalk, Groene Specht en IJsvogel. Op Oostermeer huist een kolonie Blauwe Reigers.
Aan de Amstelveense kant van de Middelpolder ligt een lange reeks plasjes, rietvelden en moerasjes waar Kleine Karekiet, Bosrietzanger, Grasmus en Blauwborst broeden.
In de winter is vooral het bovenland tussen de Bankrasweg en de Machineweg druk met vogels.

Smient, Wulp, Wintertaling, Aalscholver en Watersnip kan men in verrassend grote aantallen vinden. Dikwijls komen er wolken vogels van de grond als een Sperwer, Havik of Slechtvalk een aanval inzet. Bij de rioolwaterzuivering verblijft vaak een Grote Gele Kwikstaart.
In de trektijd kunnen vooral op het nattere bovenland trekvogels pleisteren; Goudplevier, Kemphaan, Graspieper en Waterpieper zijn niet ongewoon.
Rode lijstsoorten die regelmatig in dit gebied broeden zijn Slobeend, Grutto, Tureluur, Visdief, Koekoek, Graspieper, Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Huismus en Ringmus. Incidenteel broeden hier IJsvogel, Boomvalk en Groene Specht.

FOTO ROBERT HEEMSKERK | PARK FRANKENDAEL, 12 JUNI 2005

De Lepelaar broedt in Nederland op slechts een beperkt aantal plaatsen. In Amsterdam zijn voornamelijk Lepelaars te zien die op doortrek zijn of voedselzoekend. Ze zoeken voedsel tot 40 km verwijderd van de broedkolonie. In Botshol wordt sinds 1992 jaarlijks gebroed.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid De graslanden zijn vanaf de Machineweg, Kostverlorenweg, Bankrasweg en de aangrenzende fiets- en voetpaden uitstekend te overzien. Buiten het broedseizoen zijn enkele 'laarzenpaden' door de weiden opengesteld. Wester-Amstel is op kantooruren vrij toegankelijk. Amstelrust en Oostermeer zijn niet toegankelijk, maar vanaf de Amstel en de Bankrasweg zijn onder andere de reigernesten van Oostermeer goed te bekijken. De Groot-Duivendrechtse Polder is goed te overzien vanaf de dijk langs de Amstel en de fiets- en voetpaden die vandaar de polder in voeren.
Naar Ouderkerk aan de Amstel is openbaar vervoer: buslijnen 300, 125 en 175. Metrolijn 51 en tramlijn 5 komen redelijk in de buurt. Vanaf de haltes Zonnestein of Oranjebaan is het tien minuten lopen naar de Middelpolder.

Bijzonderheden & Bedreigingen Het locale bestuur streeft voor de Amstelscheg vooral de functie recreatie en natuur na. De recreatieterreinen in het gebied worden beheerd door Groengebied Amstelland en een deel van de weilanden is reservaat. De toekomst lijkt daarmee rooskleurig. Echter in deze marginale polders met hun hoge waterstand staan de agrariërs onder economische druk. En zonder koeien en het daarbij behorende graslandbeheer zijn de weidevogels snel verdwenen. .

Mark Kuiper

Polder de Rondehoep

Landschap & Ligging Polder de Rondehoep, direct ten zuiden van Ouderkerk aan de Amstel, is de grootste aaneengesloten groene ruimte zonder verharde wegen of gebouwen in de provincie Noord-Holland. Anders dan de meeste polders in de omgeving is de Rondehoep geen droogmakerij.
De polder is een van de oudste veengebieden en was in de Middeleeuwen een veenbult omringd door Amstel, Oude Waver, Waver en Bullewijk. In de 12e en 13e eeuw werden hier sloten gegraven om het land te ontginnen. De sloten liggen er nog altijd zoals ze 800 jaar geleden werden gegraven; de polder is nooit ontveend. Het land is door de voortdurende ontwatering zoveel ingeklonken dat de rivieren nu achter hun dijken hoog boven het land uitsteken.

Soorten & Seizoenen In het voorjaar zijn in Polder de Rondehoep weidevogels te zien. Kievit, Grutto, Tureluur en Scholekster vliegen er volop, maar blijven meestal ver van de weg. In mei en juni kunnen er, vooral 's morgens vroeg, in sommige jaren Kwartels worden gehoord. In de vroege nacht schreeuwt hier en daar een Steenuil en ook Ransuil en Kerkuil jagen over de uitgestrekte velden. Andere erfvogels zijn Spotvogel en Grauwe Vliegenvanger. Niet alleen Steenuil broedt in holle knotwilgen; ook Gekraagde Roodstaart wordt in de broedtijd langs de Waver waargenomen.
Rode lijstsoorten die regelmatig in dit gebied broeden zijn Slobeend, Grutto, Tureluur, Graspieper, Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Huismus en Ringmus.

In de trektijd zijn groepen Kemphanen en individuele Oeverlopers en Groenpootruiters geen zeldzaamheid.
In de winter is het vaak druk met vogels: Wulp, Smient, Grauwe Gans, Kolgans en Goudplevier zijn in grote aantallen te vinden. Soms ook een groep Kleine Zwanen, Brandganzen en rietganzen. Met de telescoop is dikwijls een Slechtvalk te zien op een ver hek. Grote Zilverreigers zijn in de winter bijna dagelijks aanwezig. Op een koude zonnige dag gaan de Steenuilen uit de wind zitten zonnen. Wie goed speurt, kan er wel eens een in de kijker krijgen.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Vanaf Station Bijlmer gaan buslijn 125, 174 en 175 naar Ouderkerk aan de Amstel, grenzend aan de noordkant van de polder.
Een 'rondje Rondehoep' langs de schilderachtige, stille oevers van Amstel, Oude Waver, Waver en Bullewijk heeft een lengte van circa zeventien kilometer - een mooie fietstocht of een stevige wandeling. Zowel ter hoogte van Nessersluis als aan de Nesserlaan bij Amstelveen vaart een veerpont over de Amstel.

Bijzonderheden & Bedreigingen De percelen in het hart van de polder, vrijwel buiten zicht, komen binnenkort in beheer van Landschap Noord-Holland. Hogere waterstanden en een op weidevogels gericht beheer, in samenwerking met de locale Vereniging voor Agrarisch Natuurbeheer, moet de populatie weidevogels veilig stellen. Deze vereniging is al enkele jaren actief met natuurbescherming, onder andere door het plasdras zetten van een perceel in het hart van Polder de Rondehoep.

Mark Kuiper

De Steenuil is ook overdag actief en jaagt vanaf een zitpost in een boom of op een paaltje. Het nest wordt gebouwd in knotwilgen, oude schuren of in speciale nestkasten. Nederlands kleinste uil heeft een veelzijdig menu: hij voedt zich met muizen en insecten, en vooral in muizenarme jaren ook met jonge nog niet vliegvlugge vogels, slakken, spinnen, duizendpoten, pissebedden, regenwormen en af en toe een kikker.

FOTO: MARK KUIPER | LANGS DE AMSTEL TEN ZUIDEN VAN OUDERKERK, 21 SEPTEMBER 2005

Botshol

Landschap & Ligging De 'Noorderpolder of Botshol', kortweg Botshol genoemd, is een moerasgebied van ruim 200 hectare aan de noordwestkant van de Vinkeveense Plassen en ligt vier kilometer ten zuiden van Ouderkerk aan de Amstel. Het gebied, dat eigendom is van Vereniging Natuurmonumenten, bestaat uit een jaarlijks gemaaid rietland, moerasbos en open water, in een grillige en natuurlijk ogende afwisseling. Het is het restant van een van de laatste veenafgravingen in deze omgeving. Enkele aangrenzende weilanden zijn ook in het bezit van Natuurmonumenten. Aan de westkant van het gebied stroomt het riviertje de Oude Waver. Een ander opvallend element is het Fort in de Botshol, een onderdeel van de Stelling van Amsterdam.
Markante onderdelen van het gebied zijn de Groote Wije, het grootste stuk open water, en de Kleine Wije, een kleiner stuk open water, met brede rietzomen en enkele eilanden. Te midden van het water ligt het Groote Kooibosch. Het water van Botshol is helder, kalkrijk en licht brak en een uitstekende groeiplaats voor verschillende soorten kranswieren. Kranswier is het belangrijkste voedsel voor de Krooneend. In 2007 werd een nieuw natuurontwikkelingsgebied gecreëerd: de Waverhoek. Daartoe werd een aanzienlijk stuk weiland plas-dras gemaakt.

Soorten & Seizoenen Botshol is een belangrijk gebied voor moerasbroedvogels. Uniek is de grote aalscholverkolonie, maar ook soorten als Lepelaar, Krooneend, Bruine Kiekendief, Waterral, Zwartkopmeeuw, Visdief, Zwarte Stern, Koekoek, Blauwborst, Snor, Sprinkhaanzanger, Grote Karekiet en Matkop broeden er. Zeer talrijk zijn Rietzanger en Rietgors. In de wat drogere delen van de moerasbosser nestelen Havik en Buizerd en sinds enkele jaren ook de Boompieper. De Heilige Ibis heeft in Botshol de grootste broedkolonie van Nederland.
In het winterhalfjaar kan men op het open water van Botshol en met name op de Groote Wije een interessante mix van watervogels aantreffen, met onder andere Brilduiker en Nonnetje. Er is dan een levendig verkeer van ganzen boven Botshol. Recentelijk is er bovendien een forse slaapplaats geconstateerd van Grote Zilverreiger.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Botshol is alleen via het water en buiten de periode van 1 april tot en met 15 juni toegankelijk. Geregistreerce roeiboten zijn vanaf 16 juni te huur bij Verweij langs de Oude Waver en Jansen langs de Winkel. Natuurmonumenten organi-

FOTO: MARTIJN DE JONGE | BOTSHOL 30 MAART 2004

De Heilige Ibis komt oorspronkelijk uit Afrika en is in 1976 geïntroduceerd in Frankrijk. De in Nederland aanwezige exemplaren zijn waarschijnlijk afkomstig van de Franse populatie. Van enkele Botsholse exemplaren is vastgesteld dat ze afkomstig zijn uit Avifauna in Alphen aan de Rijn. De ibis broedt sinds 2002 in Botshol.

seert vanaf deze datum regelmatig bootexcursies in het gebied. Voor wie de broedvogels van Botshol wil zien is dus de tweede helft van juni en de gehele maand juli de aangewezen periode. Een bijzondere manier om het gebied in te komen is door als vrijwilliger deel te nemen aan het snoeien en knotten in het winterhalfjaar.
Vanaf de zuidrand van het gebied is er ook veel te zien. De Botsholsedwarsweg en de Botsholsedijk geven een goed overzicht over de Groote Wije. De Botsholsedijk is vrij toegankelijk en biedt een goede kijk op enkele besloten moerasgebieden en het fort.
Botshol kan vanuit Amsterdam per fiets bereikt worden door in Ouderkerk aan de Amstel de Waver langs de westzijde zuidwaarts te volgen. Volg de Waver tot het gehucht Stokkelaarsbrug. Over de brug direct rechts en dan weer een brug over. Naar links is de zuidoever van het riviertje de Winkel en naar rechts de oostoever van de Oude Waver.
Als je verder doorfietst langs de Oude Waver heb je steeds meer zicht op Botshol. Ga bij het gemaal De Voogt richting het zuiden Polder Groot-Mijdrecht in. Daarna de eerste weg links. Dit is de Botsholsedwarsweg en volg deze tot de Groote Wije.
Per auto is de toegang vanaf het zuiden (N201) het verstandigst. Neem de afslag Waverveen en rij over de Hoofdweg tot de derde weg rechts, bij het fietsrichtingbord 'Botshol'. Dit is de Botsholsedwarsweg. Bij de Groote Wije is naast een informatiepaneel van Natuurmonumenten een parkeerplekje voor enkele auto's. Bij de Waverhoek is een kleine parkeerplaats. Men mag hier over het dijkje lopen, dat echter grote kans op verstoring geeft.

Bijzonderheden & Bedreigingen Het jaarlijks maaien van het riet door enkele rietsnijders uit de omgeving is essentieel voor het behoud van de open rietmoerassen. Anders zouden ze snel verruigen tot moerasbos. Daarnaast leveren de vrijwilligerswerkzaamheden een belangrijke bijdrage aan het gevarieerd houden van Botshol.

John van der Woude & Arend de Jong

Ouderkerkerplas

Landschap & Ligging De Ouderkerkerplas, een recreatiegebied van Groengebied Amstelland, ligt aan de zuidoostkant van Ouderkerk aan de Amstel en tegen de rijkswegen A2 en A9 aan. De plas is ontstaan door zandwinning voor de aanleg van Amsterdam Zuidoost en is 43 meter diep. Door de diepte van de plas en het zoutgehalte van het water vriest deze maar moeilijk dicht. Daardoor trekt de plas in de winter veel watervogels aan.
Rondom de Ouderkerkerplas is ruimte voor natuur en recreatie. 's Zomers wordt er aan de noordkant van de plas gesurft en gezwommen en het diepe water is geliefd bij duiksporters. De zuidoostkant is ingericht voor natuur. Er bevindt zich riet- en moerasvegetatie, met Harig Wilgenroosje, Koninginnekruid, Moerasandoorn, Koekoeksbloem, Rietorchis en Grote Ratelaar. Dit maakt het gebied tevens aantrekkelijk voor vlinders en andere insecten.
De plas bevat vele vissoorten zoals Snoek, Baars, Brasem, Paling, Voorn, Pos en Snoekbaars en vormt daarmee een belangrijke voedselbron voor vogels. De Ouderkerkerplas is onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur.

Soorten & Seizoenen De Ouderkerkerplas is vooral in de winter een interessant vogelgebied. Er zijn dan duizenden Smienten te vinden en heel soms een Amerikaanse Smient. Ook andere watervogels rusten of foerageren dan op en naast de plas: Grauwe Gans, Kolgans, Wintertaling en Kuif-, Tafel-, Krak- en Slobeend. Daarnaast kunnen Brilduiker, Grote Zaagbek en Nonnetje waargenomen worden. Als wintergast is soms Roerdomp aanwezig. Vanaf het voorjaar ziet men regelmatig Lepelaar, Oeverloper en Krooneend.

Sinds 1993 vinden Oeverzwaluwen een broedplek in de oeverzwaluwwand aan de zuidkant. Leden van de Vogelwerkgroep Ouderkerk onderhouden de 120 broedgaten. Zij halen de oude nesten weg in het najaar en vullen de nestgangen opnieuw met zand in het vroege voorjaar.
In het riet nestelen zangvogels zoals Rietzanger en Blauwborst, en in 2002 zelfs een Grote Karekiet.
Vanuit het Landje van Geijsel pendelen weidevogels als Grutto en Scholekster heen en weer. Verschillende futen kunnen worden gezien. Naast de 'gewone' Fuut verblijft er soms een Kuifduiker of een Geoorde Fuut. Dodaars wordt vaak gesignaleerd. Regelmatig wordt een geringde

Aalscholver gezien, die afkomstig is uit de Oostvaardersplassen.

FOTO: ELLEN DE BRUIN, OUDERKERKERPLAS, 3 JANUARI 2006

De Smient overwintert massaal in Amsterdam. De vogels grazen in grote troepen op weilanden en slapen overdag op grote wateroppervlakken.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Een schelpenpad biedt wandelmogelijkheid om de Ouderkerkerplas heen. Aan de zuidkant staat een vogelobservatiescherm, welke toegankelijk is voor rolstoelgebruikers. Vanaf het 'Bultje van John', zo genoemd naar John van Bello, medewerker van Groengebied Amstelland, heeft men goed zicht over de gehele plas en op de oeverzwaluwwand. Van Bello, die zich in hoge mate inzette voor de vogels in en om de Ouderkerkerplas, kreeg bij zijn vertrek de bult als afscheidscadeau.
De gehele plas en het wandelpad langs de zuid- en oostoever zijn de helft van het jaar (15 oktober tot 15 april) afgesloten voor het publiek om het overwinterende waterwild rust te gunnen.
Om de zuidkant van de plas te bereiken vanuit Amsterdam neemt men met de auto vanaf de A2 afslag Ouderkerk aan de Amstel. Direct de Burgemeester Stramanweg oversteken en de Machineweg inrijden, door Polder de Nieuwe Bullewijk. Met de bocht mee naar rechts en bij de rotonde rechtdoor, daarna voor de ophaalbrug over de Bullewijk links de Holendrechterweg op. Vlak voor het A9-viaduct naar links; de Holendrechterzijweg in.
Met de fiets is de natuurlijke oostkant van de Ouderkerkerplas beter bereikbaar via de Groeneveldweg die overgaat in de Middenweg. Men komt dan uiteindelijk bij het Bultje van John. Vanuit Amsterdam Zuidoost is de beste verbinding de fietsbrug vanaf de Schepenbergweg over de A2. Vanaf de zuidkant van de Ouderkerkerplas is via een fietspad het Landje van Geijsel (Amstelzijweg) goed te bereiken.

Bijzonderheden & Bedreigingen In de winter vormt de Ouderkerkerplas een vogelrustgebied; de gedeeltelijke afsluiting zorgt hiervoor.
In 2005 is aan de zuidoostkant van de plas de bestaande windmolen van 31 meter hoog vervangen door een van 85 meter. Wat dit voor de vogels gaat betekenen is onbekend.

Al jarenlang wordt de zuidkant van Amsterdam geteisterd door de plannen voor een verbindingsweg tussen de snelwegen A6 en A9. Eerdere plannen legde het tracé dwars door de Ouderkerkerplas. Tot nu toe hield grote weerstand binnen de gemeente Ouderkerk dit plan tegen. Ondanks toezeggingen na de uitkomst van de Commissie 'De Uitweg' duiken deze plannen iedere keer weer op. Niet alleen hier, maar ook in het Vecht- en Geingebied en de gemeente Abcoude, vecht men nog steeds tegen de aanleg van asfalt in hun groene leefomgeving.

Ellen de Bruin

Holendrechter- en Bullewijkerpolder

Landschap & Ligging Ten oosten van Polder de Rondehoep en ten zuiden van de rijksweg A9 ligt de Holendrechter- en Bullewijkerpolder. Deze is voor een deel uitgeveend (1866) en bestaat uit boven- en benedenland. De Hogendijk ligt op de grens van het boven- en benedenland. In het benedenland ligt ten westen van de Amstelzijweg een weiland, dat sinds 1999 vanaf half februari onder water wordt gezet. Half mei wordt het land weer drooggemalen. Het weiland is eigendom van Jan Geijsel en wordt in de volksmond het 'Landje van Geijsel' genoemd. De rest van de polder bestaat uit door vee begraasd grasland, doorsneden door slootjes. Het bovenland en het Landje worden beweid met Limousin runderen met als voordeel dat het land pas in juni gemaaid hoeft te worden.
Het gebied wordt in de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur beschreven als 'cultuur/natuur'. Een belangrijke ecologische verbinding ligt tussen de westkant van de Vijfhoek en de Bullewijk. Het riviertje de Holendrecht scheidt de Holendrechter- en Bullewijkerpolder van Polder Waardassacker en Holendrecht. Dit is een originele veenweidepolder, ontgonnen tussen 1000 en 1100.

Soorten & Seizoenen Voor het Landje van Geijsel is begin februari tot en met eind mei, de periode waarin het weiland onder water staat, de meest geschikte tijd om vogels te kijken. Tijdens de voorjaarstrek bezoeken veel vogels het Landje om te rusten of te foerageren, alvorens verder te trekken. Jaarlijks worden grote groepen Wulpen, Scholeksters, Watersnippen, Kemphanen en Veldleeuweriken gezien. Van Grutto en Kievit overstijgt het aantal aanwezige exemplaren soms zelfs de duizend. Regelmatig is er een groep Holenduiven van bijna 100 exemplaren. Het is in de Amsterdamse regio een zeer goede plek om IJslandse Grutto te onderscheiden. Ook biedt deze vogelrijke plek een trefkans op Pijlstaart, Zomertaling, Lepelaar en Kluut. Soms vertonen zich Zwartkopmeeuwen. Verschillende soorten plevieren zijn te zien: Goudplevier, Zilverplevier, Bontbekplevier en Kleine Plevier. Aanwezige steltlopers kunnen Oeverloper, Tureluur, Zwarte Ruiter, Groenpootruiter en

Bosruiter zijn. Wintertaling, Slobeend en Bonte Strandloper verschijnen er ieder jaar. Minder algemene vogelsoorten die zijn waargenomen zijn Kleine en Grote Zilverreiger, Regenwulp, Rosse Grutto, Krombekstrandloper en Rouwkwikstaart. In de winter zijn de Holendrechter- en Bullewijkerpolder en Polder Waardassacker en Holendrecht rijk aan ganzen en eenden. Ook zijn er dan Wulpen, Witgatjes en Roeken en een enkele keer Wilde of Kleine Zwanen. Het gehele jaar door is de Steenuil aanwezig.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid De beste plek om het Landje van Geijsel te bekijken is bij het gemaal Holendrechter- en Bullewijker aan de Amstelweg. Boer Geijsel stelt de schuur ernaast (on-)regelmatig open; vooral in het weekend. In 2006 is deze schuur verplaatst en definitief omgebouwd tot een vogelobservatiepunt. Na bestijging van de steile trap in de schuur kan men wind- en regenvrij door het raam naar het Landje kijken. Met mooi weer is buiten staan beter doordat je dan ook de vogels hoort. Je kijkt met het licht mee naar het noorden.

FOTO: RONALD V. DIJK | HOLENDRECHTER- EN BULLEWIJKERPOLDER, 12 APRIL 2004

Het Landje van Geijsel is in een paar jaar tijd uitgegroeid tot een belangrijke tussenstop voor migrerende IJslandse grutto's. Determinatie is een klus voor kenners. Deze 'gewone' Grutto is geringd op een rijstveld in Spanje.

Om het Landje van Geijsel te bereiken vanuit Amsterdam kan men met de auto vanaf de A2 afslag Ouderkerk aan de Amstel nemen. Direct de Burgemeester Stramanweg oversteken en de Machineweg inrijden, door Polder de Nieuwe Bullewijk. Met de bocht mee naar rechts en bij de rotonde rechtdoor, daarna voor de ophaalbrug over de Bullewijk links de Holendrechterweg op. Volg de weg onder het A9-viaduct door tot aan de schuur bij het gemaal. Er is beperkt parkeergelegenheid. Met de fiets kan dezelfde route gevolgd worden, maar de fietsroute ten westen of ten oosten van de Ouderkerkerplas is interessanter. Aan de oostkant van het Landje van Geijsel ligt een fietspad naar de Ouderkerkerplas, de Amstelzijweg.
In 2006 vormt een voet- en fietsveer over de Holendrecht ter hoogte van het restaurant De Voetangel een oeververbinding tussen de Holendrechter- en Bullewijkerpolder en Polder Waardassacker en Holendrecht.

Bijzonderheden & Bedreigingen Het Landje van Geijsel is een belangrijke plek voor trekvogels die willen foerageren of uitrusten. De boer krijgt jaarlijks financiële compensatie voor het onder water zetten van zijn 'Landje'. De voortzetting hiervan is noodzakelijk om de jaarlijkse terugkeer van de vele interessante vogelsoorten te waarborgen. Ook speelt de locale Vereniging voor Agrarisch Natuurbeheer hierin een rol.

Ellen de Bruin

De Hoge Dijk

Landschap & Ligging De Hoge Dijk en de Hollandse Kade liggen in het uiterste zuidoosten van Amsterdam. De Hollandse Kade is de historische grens tussen het graafschap Holland en het bisdom Utrecht. Over een lengte van vele kilometers is deze in de vorm van een met oude bomen en essenhakhout begroeide houtwal goed zichtbaar in het open veenlandschap.
De Hoge Dijk, op de zuidoostelijke grens van de buurten Bullewijk, Gaasperdam en Gein, is oud veenweidegebied dat tijdens de laatste verstedelijking in Amsterdam Zuidoost is ingericht als buffer naar het platteland. In het gebied zijn recreatieve voorzieningen aangelegd, die het gehele jaar een behoorlijk intensief gebruik kennen. Ook is er een natuurpark, Klarenbeek.
Verspreid door het gehele gebied zijn in alle fases van de aanleg natte gebieden tot ontwikkeling gebracht. Vooral ter hoogte van de golfbanen en de spoorlijn Amsterdam-Utrecht zijn tientallen hectares moeras aangelegd. In dieper water vinden we rietmoerassen en lisdoddenvegetaties. Op de hogere delen komen naast rietruigtes ook wilgenstruwelen en wilgenbos tot stand. De ontwikkeling naar struweel en bos gaat gepaard met een verschraling van de biodiversiteit en vormt daarmee een minder aantrekkelijk landschap. Het aantal soorten broedvogels is in rietland met wat wilgenstruweel aanmerkelijk hoger dan in struweel met wat rietland.
In 2003 is een natuurontwikkelingsgebied tegen de grens met Abcoude ingericht. De bemeste graslanden zijn ontdaan van hun toplaag en aan de natuur blootgesteld.

Soorten & Seizoenen Op het hoogtepunt van de inrichting van De Hoge Dijk, begin jaren '80 van de 20e eeuw, zijn grote delen volledig op de schop gegaan. Open water is gegraven en er zijn bosschages aangelegd. De natuur reageerde de eerste jaren wat onwennig op het verschijnen van bos in dit open landschap. De zaden van het massaal opgekomen koolzaad trokken grote groepen Houtduiven, Holenduiven, Fazanten en ook Patrijzen aan. Na enkele jaren waren de aangeplante bosjes uitgegroeid tot gesloten struwelen en nam de vogelwereld er pas echt bezit van: Fitis, Heggenmus, Zwartkop en Winterkoning. Met het ouder worden van de bosjes is ook de vogelsamenstelling meegegroeid. Tuinfluiter, Zanglijster, Merel, Gaai en Spotvogel bezetten de territoria. Zwarte Kraai, Houtduif, Grasmus en sinds enkele jaren ook Grote Bonte Specht verschenen. Nu de eerste bosjes 25 jaar oud zijn, komen er

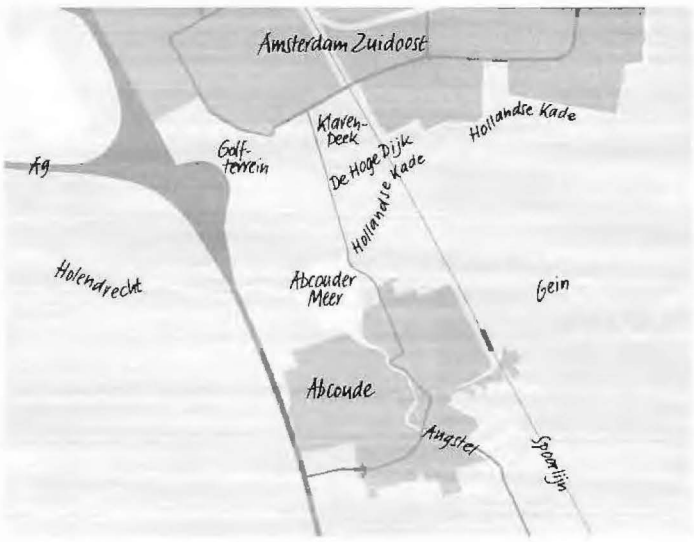

Ransuil, Sperwer en Buizerd tot broeden.
Het summum van het gebied zijn de rietlanden en ruigere moerasgebiedjes. De vogelwereld is hier explosief aanwezig; overal zijn Kleine Karekiet, Rietzanger, Bosrietzanger, Rietgors, Fitis en Tjiftjaf te horen. De karaktersoorten zijn Blauwborst en Koekoek.
Kleine Karekiet, Bosrietzanger en zeker ook sommige algemene struweelvogels vormen de pleegouders van de Koekoeken in De Hoge Dijk. Er zijn weinig randstedelijke gebieden waar de dichtheid van deze soort vergelijkbaar is met die in De Hoge Dijk. Er zijn ook weinig gebieden waar de Koekoek zo gemakkelijk te zien is.
De natuurontwikkelingsgebieden vormen een welkom doortrek- en overwinteringsgebied voor steltlopers als Witgatje, Oeverloper en Groenpootruiter. Ook Grote Gele Kwikstaart, Barmsijs, Dodaars en Roerdomp zijn er te zien. Voor een aantal paren Waterral is het gebied een aantrekkelijk biotoop. De vele soorten overwinterende eenden in de plassen zijn voor de dagelijkse recreanten het symbool van natuur nabij de stedelijke omgeving. Honderden Smienten, Wintertalingen, Kuif-, Slob-, Krak- en Tafeleenden zijn vanaf de wandelpaden soms op minder dan tien meter waarneembaar. Alle winters zijn er IJsvogels.

FOTO: MARTEN SCHMITZ | GEUZENBOS, 21 MAART 2004

De Dodaars, hier met Tiendoornige Stekelbaars, is de kleinste inheemse futensoort. Een strenge winter gevolgd door een droog voorjaar kan de populatie halveren.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid De Hoge Dijk en de Hollandse Kade zijn beide openbaar recreatiegebied, geheel ontsloten door wandel- en fietspaden. Het gebied ligt op enkele belangrijke regionale fietsroutes. De Hoge Dijk is bovendien uitstekend ontsloten voor kanovaarders. Er is een kanoroute door het park, langs de grens van Zuidoost die de riviertjes Holendrecht, Gein en Angstel met het Abcoudermeer en uiteindelijk de Gaasperplas verbindt.

Bijzonderheden & Bedreigingen Sinds 1990 zijn er in het gebied voortdurend terreinen die door bijzonder beheer of inrichting een grote aantrekkingskracht hebben op steltlopers. Tijdens de aanleg van de golfbanen in De Hoge Dijk ontstonden laagliggende, natte terreinen en kale vlaktes die in het voorjaar werden bezet door Kluut, Kievit, Scholekster, Tureluur en soms door Kleine Plevier.
Ook na de aanleg van de openbare recreatiegebieden en de golfbanen is het gebied aantrekkelijk gebleven voor steltlopers. De slechts enkele hectares van het natuurontwikkelingsgebied uit 2003 bleken geschikt als broedplaats voor Tureluur, Kievit, Krakeend en Scholekster. In de directe nabijheid hebben in 2005 drie paar Grauwe Ganzen gebroed. Hopelijk wordt de dichtheid aan Grauwe Ganzen zo hoog dat zij in staat blijken het verder dichtgroeien van de moerasgebieden tegen te gaan.
Het gebied wordt bedreigd door de plannen om de snelwegverbinding A6-A9 dwars door dit gebied heen aan te leggen.

Fons Bongers

Bloemendalerpolder & Aetsveldsche Polder

Landschap & Ligging De Bloemendalerpolder ligt ten noorden van de gemeente Weesp. Het is het gebied dat ingeklemd ligt tussen de Papelaan, rijksweg A1, de Vecht en de spoorlijn Amsterdam-Hilversum.
Aan de westkant van de Papelaan ligt de Gemeenschapspolder. Het deel van deze polder ten westen van het Amsterdam-Rijnkanaal ligt in de gemeente Diemen. Hier is het Diemerbos. Een deel van dit bos wordt Telegraafbos genoemd, omdat het gelijknamige dagblad haar honderdjarig bestaan vierde met de aanplant hiervan. Ook aan deze kant van het kanaal ligt, aan De Diem, de Overdiemerpolder waarin jong aangeplant bos staat.
De Aetsveldsche Polder is ten zuiden van Weesp en wordt begrensd door de riviertjes Gein en Vecht en de provinciale weg N236. Het deel van de Aetsveldsche Polder ten westen van het Amsterdam-Rijnkanaal is onderdeel van de gemeente Abcoude. Hier staat Fort Nigtevecht. Aan de noordkant van het Gein ligt de Broekzijdsche Polder.
Genoemde polders bestaan hoofdzakelijk uit veenweidegebied met matige tot intensieve veeteelt. Van akkerbouw is nauwelijks sprake. De Bloemendalerpolder heeft langs de randen pioniervegetatie met vooral braamstruiken die voor veel zangvogels aantrekkelijk zijn. Langs de Vecht en het Gein is een oude vegetatiestructuur met knotwilgen, ruigtes en oevers met hier en daar wat rietland. De Bloemendalerpolder maakt deel uit van de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur.

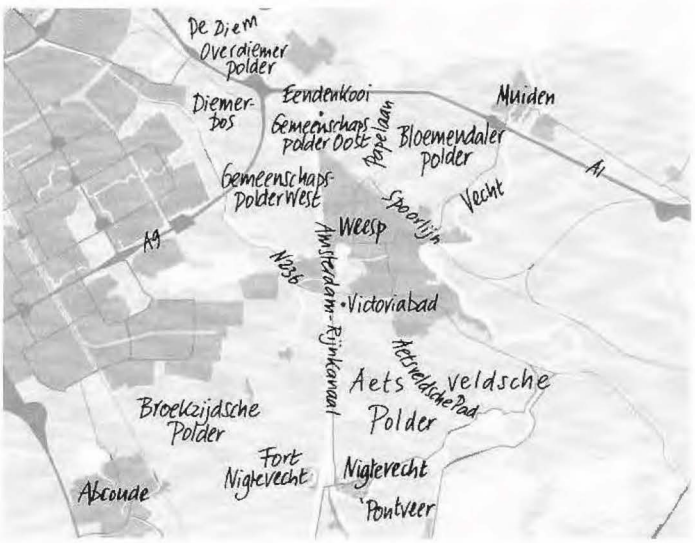

Soorten & Seizoenen In de winter is de Bloemendalerpolder vooral goed voor verschillende soorten zwanen. Ieder jaar foerageert er een grote groep Kleine Zwanen met daartussen soms enkele Wilde Zwanen. Tellingen van de laatste jaren komen regelmatig uit op circa 200 exemplaren. Dit is bijna 1% van de totale West-Europese populatie. De Overdiemerpolder is in de winter een goede plek voor Waterpieper.
In het noordwesten van de Gemeenschapspolder Oost ligt een voormalige eendenkooi, nu een klein bosgebied waar soorten als Buizerd, Havik en Grote Bonte Specht voorkomen. Aan de oostkant van de polder is een grote kans om foeragerende Roeken afkomstig uit een kleine

broedkolonie in de omgeving tegen te komen. Genoemde polders zijn geschikt voor het waarnemen van weidevogels in het voorjaar en de zomer. De Bloemendalerpolder is een broedgebied voor Rode lijstsoorten als Grutto en Tureluur, al zijn de aantallen laag. De twee weidevogelsoorten doen het beter in de Aetsveldsche Polder, waar al jaren een vrij stabiele broedpopulatie aanwezig is. Ook Boeren- en Huiszwaluw zijn hier algemeen. Omdat het Naardermeer dichtbij is, kun je 's zomers foeragerende Purperreigers of Grote Zilverreigers tegenkomen. In de Aetsveldsche Polder zijn 's winters veel ganzen. Langs het Gein is Steenuil een regelmatige broedvogel, en Kerkuil incidenteel. Op Fort Nigtevecht broedt jaarlijks IJsvogel en Boomvalk.

FOTO: RICARDO VAN DIJK | BLOEMENDALERPOLDER, 20 FEBRUARI 2004

De Kleine Zwaan is van oktober tot april in Nederland en broedt op arctische toendra's langs de Barentszzee. Het zijn planteneters die in de winter op het malse poldergras afkomen. Het gras dient als alternatief voor Kranswieren en fonteinkruidknollen, de belangrijkste voedselbron voor deze soort in de winter. Door vervuiling van het oppervlaktewater namen deze planten in de jaren '70 in aantal af en daarmee het aantal Kleine Zwanen in Nederland. In de jaren '90 trad na beschermingsmaatregelen herstel op.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Zowel de Bloemendalerpolder als de Aetsveldsche Polder kan je rondfietsen of -wandelen. Laatstgenoemde polder wordt doorsneden door de Aetsveldscheweg, die overgaat in het Aetsveldsche Pad en daar uitsluitend toegankelijk is voor wandelaars.
Vanaf Station Weesp kan men de Bloemendalerpolder te voet verkennen. Per fiets via de parallelweg van de A1 vanuit Diemen naar de polder of via het Diemerbos naar de spoorbrug over het Amsterdam-Rijnkanaal. Deze laatste fietsroute is ook geschikt om de Aetsveldsche Polder te bezoeken. Zodra je het kanaal overgestoken bent, houd dan de borden Nigtevecht/Loenen aan richting het zuiden.
Met de auto is de Aetsveldsche Polder te bereiken via de N236, afslag Nigtevecht. Parkeren is mogelijk bij het Victoriabad. Met het openbaar vervoer is - behalve op zondag - de Aetsveldsche Polder te bereiken met buslijn 122 richting Nigtevecht; uitstappen halte bij brug over Amsterdam-Rijnkanaal. In Nigtevecht vaart een fiets- en voetveer de Vecht over richting Nederhorst den Berg. De Broekzijdsche Polder aan het Gein en de Overdiemerpolder langs de Diem zijn uitermate geschikt voor het vogelen op de fiets.

Bijzonderheden & Bedreigingen De Aetsveldsche Polder is gedeeltelijk een aardkundig monument vanwege de restanten van oude nederzettingen in de bodem. Het gebied wordt bedreigd door de plannen om de snelwegverbinding A6-A9 dwars door dit gebied heen aan te leggen. Dit kan in de vorm van een tunnel of een verdiepte bak, maar een bovengrondse variant wordt niet uitgesloten. Dit plan is inmiddels, althans voorlopig, gelukkig weer van tafel. De Bloemendalerpolder wordt sterk bedreigd door plannen van grootschalige woningbouw. Er zijn in dit gebied circa 2000-3000 woningen gepland. In sommige toekomstvisies voor het gebied wordt gesproken van natuurvriendelijke varianten met ruimte voor landgoederen en veel water. Vooralsnog wordt er van uitgegaan dat de polder voor tweederde deel groen zal blijven. Helaas zullen ondanks de plannen voor compensatie de huidige natuurwaarden verdwijnen. Veel van de gronden in het gebied zijn reeds in het bezit van projectontwikkelaars en worden door de voormalige eigenaren gepacht.

Ricardo van Dijk

KNSF-terrein

Landschap & Ligging In 1702 kreeg Reinier van Cuyk vergunning voor het bouwen van een kruitmolen op een stuk land ten westen van Muiden. Deze onderneming groeide uit tot een buskruitfabriek, die in 2004 definitief werd ges oten. De Koninklijke Nederlandsche Springstoffenfabrieken bestond toen uit circa 100 gebouwen en gebouwtjes, die verspreid over het terrein stonden. Omdat het terrein verder niet werd onderhouden, ontwikkelde zich in de loop van de tijd op de natte veengrond tussen de gebouwtjes een bos. Het Kruitbos, zoals het ook wel wordt genoemd, ligt ten westen van Muiden ingeklemd tussen de Muidertrekvaart, de monding van de Vecht en het IJmeer. Het is ruim 70 hectare groot.
Naast bos omvat het gebied enkele tientallen hectaren veenweidegebied in de Rietpolder en een strook volkstuintjes langs de dijk van het IJmeer. Het meest westelijke tegen de rijksweg A1 gelegen deel van het KNSF-terrein bestaat uit rietland. Het bosgedeelte, het eigenlijke voormalige fabrieksterrein, is omgeven door een gracht, die hier en daar is begroeid met een uitgestrekte vegetatie van Krabbescheer. Het bos is grotendeels moerasbos doorsneden met waterlopen van een tot zes meter breed, enkele meertjes, een paar stukken eikenberkenbos en een mooi oud eikenbos. Het moerasbos maakt een zeer gevarieerde indruk en dat is wat dit terrein ook zo bijzonder maakt. Er zijn stukjes berkenbroek-, elzenbroek- en wilgenbroekbos en zelfs een paar stukjes met rietbegroeiing. Wat onmiddellijk opvalt, is de afwezigheid van onderhoud, waardoor grote delen van het gebied een complete wildernis zijn. De gevarieerdheid en afwisseling van weiland, bos en moeras is een van de redenen dat het gebied zo soortenrijk is. Door de ligging aan de zuidwestrand van het merengebied IJmeer, Markermeer en IJsselmeer is het een concentratiegebied van doortrekkende vogels.
Het terrein valt onder de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur en maakt onderdeel uit van het Groene Hart en de 'Natte As', welke het Naardermeer verbindt met de Ankeveense Plassen en het IJmeer.

Soorten & Seizoenen In het voor- en najaar vindt er geconcentreerde doortrek plaats. In de weilanden pleisteren regelmatig groepen Wulpen en Regenwulpen. Soms zijn er van bepaalde soorten grote hoeveelheden te zien, zoals een groep van meer dan 1000 Graspiepers in het voorjaar van 2004.
Karakteristiek voor het gebied zijn in de zomer de grote aantallen zwaluwen en Gierzwaluwen die

hier hun favoriete jachtgebied hebben.
In het najaar jaagt de Visarend regelmatig in de wateren in en rond het Kruitbos. In de nazomer worden er, evenals bij de iets verderop gelegen Vijfhoek, grote groepen doortrekkende steltlopers gezien. Naast steltlopers zijn er in de nazomer en het begin van het najaar vanaf de dijk Zwarte Sterns en groepen Dwergmeeuwen waar te nemen.
In de winter zijn er op de dijk en in de weilanden groepen Waterpiepers; soms enkele, soms tientallen. De dijk is een goed observatiepunt voor grote groepen watervogels in het IJmeer. Smient, Brilduiker, Nonnetje en Krak- , Slob- , Kuif- en Tafeleend zijn het meest algemeen.
In de weilanden broeden Scholekster, Tureluur en Kievit.
In de ruigtes en rietveldjes langs de dijk van het IJmeer broeden onder andere Bosrietzanger en Sprinkhaanzanger. Van het niet toegankelijke Kruitbos is weinig bekend. Onlangs zijn inventarisatiegegevens openbaar gemaakt. Het bos blijkt het bolwerk van de Grauwe Vliegenvanger in de regio: maar liefst twaalf broedparen in 2004. De oorzaak van dit succes ligt in de insectenrijkdom, enerzijds door het aangrenzende water van het IJmeer, anderzijds door de luwte van het bos. Daarbij komt dat de overjarige bomen in het Kruitbos volop nestgelegenheid bieden voor deze holenbroeder.
Het gebied is verder bekend om zijn Ringslangen en tot in de jaren '90 van de 20e eeuw scharrelde er een Das rond.

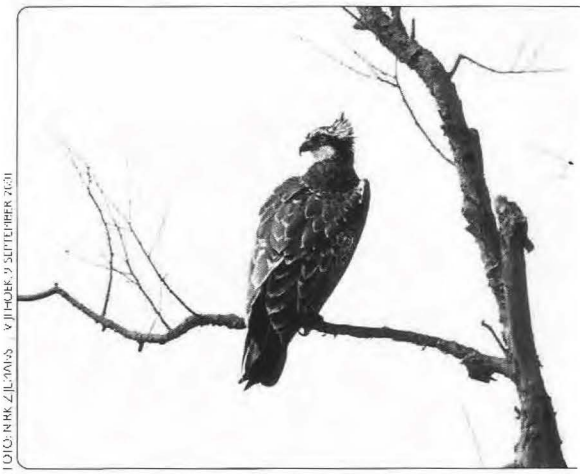

FOTO: HENK ZIJLMANS | VIJFHOEK 9 SEPTEMBER 2001

De Visarend is een doortrekker in zeer klein aantal. Sinds enkele jaren verblijven in het voorjaar en de zomer Visarenden in Nederland. Natuurmonumenten probeert met het aanbieden van kunstnesten in hoogspanningsmasten nabij het Naardermeer de Visarend te verleiden broedvogel te worden.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Het Kruitbos is niet toegankelijk. Wel is het mogelijk gedeeltelijk er omheen te lopen. Wandelend over de dijk langs het IJmeer vanaf de vesting West-Batterij te Muiden richting de Vijfhoek, krijgt men een goede indruk van het gebied. De batterij ligt aan het eind van de Westzeedijk in Muiden, langs de westoever van de monding van de Vecht.
Buslijn 136 rijdt vanaf het Weesperplein via Station Amstel naar Muiden en passeert het gebied over de Maxisweg, parallel aan de Muidertrekvaart. Uitstappen bij halte P+R terrein Muiden.
In het zomerseizoen is er - behalve op maandag - vanuit de haven van Muiden een veerdienst naar het fort op het eiland Pampus in het IJmeer. Deze vertrekt aan de kant van het Muiderslot.

Bijzonderheden & Bedreigingen Vanaf het midden van de jaren '90 werd duidelijk dat de waarde van het toenmalige beursfonds KNSF voornamelijk bepaald werd door de speculatiewaarde van de grond. In deze periode is het gebied in handen gekomen van een projectontwikkelaar die het vol wil bouwen met woningen en kantoren. Sinds het voorjaar van 2005 is de enige aanwezige boer gestopt en krijgen de weilanden waar geen vee meer loopt en de dijk die nu niet meer gemaaid wordt in hoog tempo een ander aanzien.

Jan Timmer

Vijfhoek

Landschap & Ligging In 1967 werd in Diemen een elektriciteitscentrale aangelegd. De grond die vrijkwam werd binnen een rijshouten dam in het IJmeer gespoten. De Vijfhoek was een feit: 90 hectare kostelijke natuur. In 1973 was het gebied nog grotendeels kaal en bedekt met metershoog oud riet, in 1977 stonden vooral in het noorden al enkele wilgen. Door opspuitingen in 1980 en 1981 van baggermateriaal uit het Amsterdam-Rijnkanaal werd het gebied op veel plaatsen anderhalve meter verhoogd. Het moeraskarakter werd goeddeels om zeep geholpen. Langs de vijf waterhoeken kwamen Essen op. Ook doordat regenwater door buizen kon afvloeien, kregen wilgen en ruigte binnen de kade de overhand.
Aan de oostkant van de Vijfhoek liggen de Haven Ballast en het minuscule plasje Opslag Ballast, vernoemd naar vroeger werkterrein van Ballast Nedam. Het laatste plasje wordt ook wel UNA-meertje genoemd.

Soorten & Seizoenen In de broedtijd waren voorheen Snor, Kleine Karekiet en Baardmannetje algemeen op de Vijfhoek. Door vegetatiesuccessie kwamen ruigtebewoners op, zoals Blauwborst, Tuinfluiter, Sprinkhaanzanger en de zeldzame Buidelmees. Sperwer en Havik zijn jaarlijks aanwezig. Altijd leuk zijn Matkop, Grasmus, Tuinfluiter en Waterral.
Buiten de broedtijd waren het vooral watervogels die het beeld bepaalden: Brilduiker er kwamen honderden exemplaren baltsen -, Kuifeend, Tafeleend, Fuut, Topper en Nonnetje. Door de aanleg van IJburg en gewijzigde voedselomstandigheden zijn de grote groepen duikeenden verdwenen.
Een herfst- of winterwandeling om het gebied levert vaak leuke soorten of aantallen op. De IJsvogel is het gehele jaar door te zien; in de omgeving broeden verscheidene paartjes.
Op het UNA-meertje zijn altijd eenden te zien. Het wordt ook wel eens het Witoogeendplasje genoemd vanwege een waarneming van deze soort in 2000. Krakeend begint er al vroeg met de balts. Dodaars heeft er vaak late broedsels. Ook de Haven Ballast is het gehele jaar door aantrekkelijk voor eenden. Krooneend broedt er bijna jaarlijks en laat zich door bootbewoners voeren. Er is een kolonie Futen, van voorheen ongeveer 100 paar. In de winter zijn er Dodaars en Geoorde Fuut.
De Vijfhoek ligt strategisch op de herfsttrekroute van noordoost naar zuidwest. Van midden juni tot begin

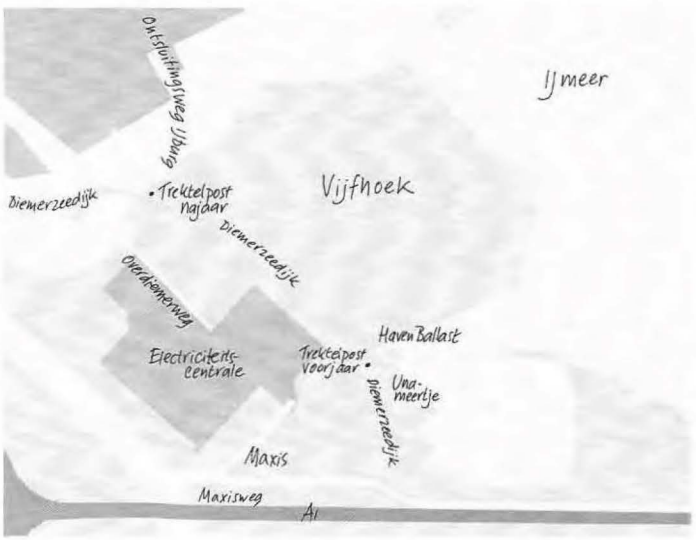

december zijn veel soorten te zien. Hoewel minder dan in de jaren '80 en '90 van de 20e eeuw, trekken er op zomeravonden in juli en augustus duizenden steltlopers, eenden, meeuwen en Zwarte Sterns weg, op vaak imposante hoogte. Vooral Oeverloper, Tureluur en Slobeend vormen de krenten. De zomeravondtellingen vinden plaats aan de oostkant van het gebied.
In het najaar - het aantal teluren loopt in de duizenden - wordt de trek geregistreerd vanaf de westzijde van de Vijfhoek. Graspieper, Vink, Keep en Kruisbek zijn standaardsoorten. Ook Goudvink en Appelvink zijn goed te doen, als je maar uren maakt. Zeldzaamheden zijn onder meer Duinpieper, Ortolaan, Europese Kanarie en Buidelmees. Eenmaal werd een Alpengierzwaluw waargenomen. Hoogtepunt zijn voor velen de langsvliegende eenden en ganzen. Op goede dagen vliegen duizenden Kolganzen, Kleine Rietganzen, Brandganzen en Rotganzen langs. Verrassend omvangrijke wegtrek van Middelste Zaagbek, Brilduiker en Pijlstaart is soms te zien. In de tabel staan ter illustratie enkele totalen.
Nog grotere zeldzaamheden of verrassingen behoren tot de mogelijkheden. Grote Zilverreiger wordt vaker gezien doordat in het achterland Flevoland intussen tientallen paren broeden. Het ochtendtotaal van 4508 Zwarte Mees staat nog steeds als het landelijk record van deze soort. In 2005 was kortstondig een Bijeneter ter plaatse op de Vijfhoek en in 2007 een Draaihals. Vanaf april 2007 was langdurig een Iberische Tjiftjaf aanwezig.

Soort	Aantal	Datum
Zwarte Mees	4508	28 september 1996
Kleine Rietgans	2512	7 november 2004
Tureluur	2511	13 juli 1989
Brandgans	1527	7 november 2004
Slobeend	1290	6 augustus 1988
Pijlstaart	601	28 oktober 2001
Rotgans	586	9 oktober 2004
Oeverloper	197	18 augustus 2001
Brilduiker	103	3 november 2002
Middelste Zaagbek	50	2 november 2001
Morinelplevier	37	26 augustus 2004
Eider	34	20 november 2002
Grote Zilverreiger	7	27 oktober 2004

Enkele recordaantallen van trekvogels tijdens de zomer- en herfsttellingen op de Vijfhoek

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid De Vijfhoek ligt aan de oostkant van de Diemerzeedijk. Wie deze dijk vanaf de stad met de fiets of te voet volgt komt uit op de Vijfhoek. De toegankelijkheid van het gebied wordt vooral bepaald door de begroeiing en de drassigheid van de grond. Een meestal redelijk begaanbaar wandelpad gaat rond de Vijfhoek. Vanaf hier heb je zicht op het gebied en het omringende water. Er loopt een nieuw wandelpad dwars door het gebied en er is een vooroever gecreëerd, waarbij een vogelobservatiescherm staat. De Vijfhoek is met het openbaar vervoer te bereiken met buslijn 136 vanaf Station Amstel. Deze heeft een halte bij de Maxis op de hoek van de Maxisweg en de Pampusweg. De Pampusweg passeert de elektriciteitscentrale en heet dan Overdiemerweg, die ook toegankelijk voor auto's en fietsen is. Aan het einde van deze doodlopende weg is een zijweg naar rechts, welke eindigt op de Diemerzeedijk.
Ook tramlijn 26 vanaf het Centraal Station naar IJburg is mogelijk; dan is het een kwartiertje lopen. Een vierbaansontsluitingsweg vanaf IJburg ligt sinds 2004 over de westelijke punt van het gebied.

Bijzonderheden & Bedreigingen De toekomst van de Vijfhoek is ongewis. Het oostelijk deel is nog steeds het natst. De nieuw aangelegde kreek, die uitkomt in de vooroever, zou het gebied verder kunnen uitdrogen en betekent het einde van een 'rondje Vijfhoek'.
De aanleg aan de noordwestzijde van het Amsterdamse wingewest IJburg zal in elk geval voor een toestroom van mensen en honden gaan zorgen. Zonder beheersing van de waterstand zal het gebied uiteindelijk waarschijnlijk dichtgroeien. Het gebied en beheer zijn in eigendom bij Staatsbosbeheer.

Guus van Duin

Diemerpark

Landschap & Ligging Het in 2004 geopende Diemerpark ligt op de plek van het vroegere Diemerzeedijkgebied, ingeklemd tussen IJburg in het noorden en het Amsterdam-Rijnkanaal en Diemen in het zuiden. De dijk, waarover al in de 12e eeuw geschreven werd, beschermde de achterliggende landen tegen de Zuiderzee. Buitendijks ontstonden kweldergebieden, waar tot halverwege de 20e eeuw vooral kleine boeren en stropers actief waren. Vanaf 1950 werd het gebied gebruikt als stortplaats. Er ontstond een van de grootste gifbelten van Nederland. Toen het gebied in 1980 afgesloten werd, kon zich bij afwezigheid van mensen in korte tijd een waardevol natuurgebied ontwikkelen. Van 1998 tot 2001 is 55 hectare van het gebied gesaneerd, waarbij de oude vuilstort volledig is ingepakt en afgedekt met een meter grond.
Grofweg is het gebied in tweeën te verdelen: het park en de ARK-zone. Het park ligt ten noorden van de Diemerzeedijk. Daar de afdeklaag de contouren van de puinhopen volgt, wordt het parkdeel gekarakteriseerd door een heuvelachtig landschap. De vegetatie bestaat uit een afwisseling van bloemrijk grasland, ruigtes en struikgewas. Er zijn verschillende ondiepe plassen, wadi's genoemd, ten noorden van het fietspad. De ARK-zone ligt ten zuiden van de Diemerzeedijk en grenst aan het Amsterdam-Rijnkanaal, waarnaar hij vernoemd is. De zone is niet meegenomen in de sanering en geeft zo een idee hoe het gebied vroeger was. Wilgenbroekbos en ruigtes worden afgewisseld met enkele met rietland omgeven plassen. Akkerswade, de grootste plas, is ontstaan na een dijkdoorbraak. Het Diemerpark ligt in de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur, waar het onderdeel uitmaakt van de ecologische verbindingszone tussen Waterland en de Zuidelijke IJsselmeeroevers.

Soorten & Seizoenen In de winter verblijven in de wateren rondom het park enkele honderden Krak- en Kuifeenden met daartussen andere soorten eenden. Tussen de bruggen naar IJburg toe laten zich regelmatig IJsvogels zien. Soms worden bij de wadi's Bokjes en Waterpiepers waargenomen. In het oosten van het park overwinteren soms Roodborsttapuit, Baardmannetje en Roerdomp.
In de trektijd werkt de centrale ruigte in het parkdeel als een magneet voor veel zangvogels: grote groepen vinkachtigen, met enkele Tapuiten en Paapjes. Dit is de tijd om te zoeken naar de jaarlijks aanwezige Beflijster of zeldzamere soorten als Roodmus, Draaihals en Roze Spreeuw. Bij het Buidelmezenpad, het wilgenbosje di-

rect ten westen van Akkerswade, worden na broedgevallen in het verleden nog af en toe Buidelmezen gemeld. De vijver in het gesaneerde deel van het park trekt watervogels aan, waaronder Krooneend en Lepelaar.
De ARK-zone heeft veel opgaande vegetatie en is dan ook de plek waar de meeste van de circa 55 soorten tot broeden komen: Buizerd, Nachtegaal, Matkop, behoorlijke aantallen Zwartkop, Tuinfluiter en Koekoek, en soms Spotvogel en Braamsluiper. Zo niet, dan zijn ze wel te vinden langs de dijk net buiten het park. Bosrietzanger en Sprinkhaanzanger bevolken de brandnetelruigtes, Blauwborst en Rietzanger komen voor in concentraties riet. Langs Akkerswade is een oeverzwaluwwand ingericht, die soms gebruikt wordt door een paartje IJsvogel. Snor is te horen in het rietveld ten oosten van Akkerswade. In en rond de wadi's in het parkdeel broeden Blauwborst, Sprinkhaanzanger en incidenteel Dodaars.
In De Batterij, een rietland in het noordwesten van het park, broeden Blauwborst, Rietzanger, Waterral en af en toe Baardmannetje en Bruine Kiekendief.
Rode lijstsoorten die regelmatig in het gebied broeden zijn Tureluur, Koekoek, Nachtegaal, Snor, Matkop en Kneu.
Incidenteel broeden hier Slobeend, Boomvalk en Spotvogel.

FOTO: NIRK ZIJLMANS | GEUZENBOS, 20 JUNI 1999

De Buidelmees is in Amsterdam een zeldzame broedvogel. Het mannetje bouwt van zaadpluis van lisdodden en gras een hangend nest en lokt dan een vrouwtje. Samen bouwen ze het toegangsslurfje aan het nest, daarna begint het broeden.

Bereikbaarheid & Toegankelijkheid Het park is goed te overzien vanaf de dijk en de geasfalteerde paden. Door het centrale deel van het park is een onverhard pad, dat de ruigte doorsnijdt. Het park is alleen toegankelijk voor fietsers en voetgangers. Met het openbaar vervoer: tramlijn 26, met ruimte voor twee fietsen, vanaf Centraal Station richting IJburg. Stap uit bij halte Vennepluimstraat. Een andere route loopt via het Zeeburgereiland langs de Zuider IJdijk en de Diemerzeedijk tot het hek. Vanuit de Watergraafsmeer en Diemen is het park via de Nesciobrug over het Amsterdam-Rijnkanaal voor de fietser en de wandelaar goed ontsloten.

Bijzonderheden & Bedreigingen Doordat het grootste deel van de vegetatie is verwijderd in verband met de sanering, is het parkdeel nu nog volop in ontwikkeling. Het gebied is onderdeel van de Hoofdgroenstructuur en de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur en huisvest naast eerder genoemde vogels onder meer Ringslang, Waterspitsmuis en Rugstreeppad.
In het parkdeel wordt gestreefd naar een combinatie van recreatie en natuur. Het beheer is afgestemd op een mozaïek van ruigte en bloemrijk grasland. In de ARK-zone wordt geprobeerd de huidige wilgenbosjes, brandnetelruigtes en rietlanden te behouden.
Doordat IJburg nog weinig inwoners heeft en Amsterdammers het park nog moeten 'ontdekken', is het in de eerste jaren na de opening in 2004 nog erg rustig. Te verwachten valt dat het Diemerpark een redelijk normaal stadspark wordt: veel recreatie van mensen en honden, hoewel loslopende Huiskatten misschien nog wel een groter gevaar vormen voor de dieren in het gebied.
In het Structuurplan 2003 staat een busverbinding van Diemen naar IJburg gepland door het park. Eventueel kan deze weg doorgetrokken worden naar Almere. Deze weg zal vanzelfsprekend grote gevolgen hebben voor het leven in het park.

Merijn van Leeuwen

IJburg & IJmeer

Landschap & Ligging IJburg ligt voor de Diemerzeedijk tussen de Vijfhoek en de Strekdam in het Buiten-IJ en is in vele opzichten uniek. Het is aangelegd tegen de wil van de grote meerderheid van de Amsterdamse bevolking in. Voor het eerst in de geschiedenis van Amsterdam is een methode voor stadsuitbreiding toegepast waarbij land in een grote waterpartij werd opgespoten zonder spuitmond maar met een wasbordmethode. De zachte bodem vereiste deze aanpak waarbij laagje voor laagje zand over elkaar is aangebracht. Het hiervoor gebruikte zand kwam uit de diepere delen van het Markermeer voor de kust van de Oostvaardersplassen. Het zand werd gewonnen op een diepte van meer dan twintig meter en bevatte veel fossielen uit het Eemien tijdperk (130.000-100.000 jaar geleden). Uniek is de ligging in de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur die door de komst van IJburg in twee routes is verdeeld. Na voltooiing van de wijk is de oostelijke rand van IJburg tussen de Vijfhoek en Polder IJdoorn voorzien van groene vooroevers. Voor aan de grond gebonden soorten fungeren de Diemerzeedijk en het Zeeburgereiland als de 'landroute'.
Vanwege het massaal voorkomen van Nonnetje, Tafel- en Kuifeend is het IJmeer bestemd tot Vogelrichtlijngebied. Driehoeksmosse en ir het IJmeer zijn hun voedselbron.

Soorten & Seizoenen Vanaf het maken van een proefeiland tot aan de huidige situatie is de natuurontwikkeling van dit sterk veranderende gebied nauwkeurig gevolgd. Grote kolonies Kokmeeuwen en Visdieven vestigden zich op een eilandje waarop je het gevoel kreeg even in de Waddenzee te zijn. Kluut, Strandplevier en Oeverzwaluw vestigden zich en verdwenen weer bij gebrek aan biotoopaanbod. Kleine Plevier, Bontbekplevier, Scholekster en Witte Kwikstaart zijn de doorzetters die tot nu toe jaarlijks met broeden beginnen. De natuur is opportunistisch want in 2005 lukt het een Kleine Plevier om vier jongen te laten uitkomen in een nest op steenkorrels voor een nieuw aan te leggen weg. Sinds 2004 is de Zwarte Roodstaart present. De primeur voor 2005 is de vestiging van de eerste Zwarte Kraai als broedvogel in een Plataan die als volgroeide boom vanaf de RAI naar het park is verplaatst. In de natuurlijke oevers van de Rieteilanden broeden sinds 2004 de eerst rietzangvogels zoals Kleine Karekiet en een enkele Rietgors. In de oeverzone broeden Meerkoet, Wilde Eend en Fuut.
Op IJburg zijn altijd vogels te zien. 's Winters zijn steevast groepen

Kuifeenden, Krakeenden en Tafeleenden aanwezig. Brilduikers, Nonnetjes en Grote Zaagbekken zijn vooral bij invallende vorst vaste gasten. Op de grote zandvlaktes zijn de laatste jaren tientallen Sneeuwgorzen te bewonderen. In de hoogspanningsmast op het Steigereiland zitten soms Slechtvalk of Boomvalk en altijd Aalscholvers. Regelmatig wordt de Rouwkwikstaart gezien.
Een groot deel van de Nederlandse avifauna vliegt tijdens nazomer- en herfsttrek over IJburg heen. Al naar gelang het biotoopaanbod, dat samenhangt met het ontwikkelingsstadium van IJburg, maken veel vogels een tussenstop op de open vlaktes en zandplaten. Reuzenstern, allerlei steltlopers, zangvogels en meeuwensoorten; iedereen heeft hier kans een nieuwe soort aan zijn soortenlijst toe te voegen. Bij het maken van land voor fase twee van IJburg is het heel goed mogelijk dat Rode lijstsoorten als Visdief, Bontbek- en Strandplevier hier weer tijdelijk tot broeden komen.

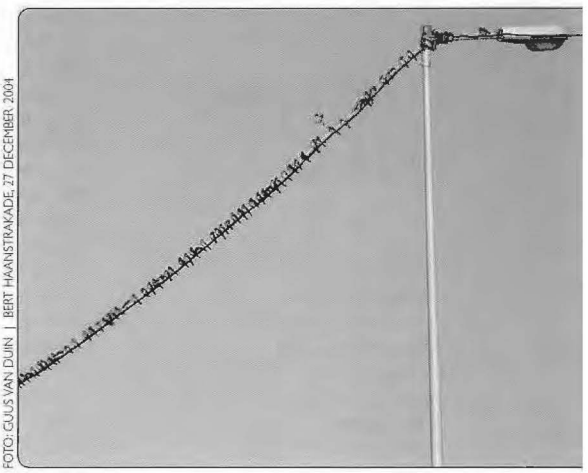

FOTO: GUUS VAN DUIN | BERT HAANSTRAKADE, 27 DECEMBER 2004

De Sneeuwgors broedt in Noord-Europa en overwintert tussen oktober en maart in wisselend aantal in Amsterdam zoals op de bouwvlaktes van IJburg.

Bereikbaarheid & Toegangelijkheid Vanaf Centraal Station rijdt tramlijn 26 tot aan Haveneiland-Oost. Per fiets en auto is IJburg uitstekend bereikbaar. IJburg is ook te voet bereikbaar maar dan wel voor doorgewinterde wandelaars, want de afstanden tussen de uiterste delen van de archipel zijn aanzienlijk. Te voet is voor de kilometervreters een fraaie en soortenrijke wandeling mogelijk vanaf het eindpunt van tramlijn 7 en 14 in het Flevopark over de Amsterdamsebrug naar het Zeeburgereiland. Dan over de Enneüs Heermabrug, ook wel BH-brug genoemd, via IJburg naar de Vijfhoek en dan weer langs de Diemerzeedijk terug naar de Amsterdamsebrug. Vanuit de Watergraafsmeer en Diemen is IJburg via de Nesciobrug over het Amsterdam-Rijnkanaal voor de fietser goed ontsloten.

Bijzonderheden & Bedreigingen Op het voltooide IJburg krijgt ieder eiland een eigen karakter. Voor natuur is alleen aan de randen plaats. In het middendeel van de Strekdam komt een grote opening voor een vaargeul naar de Oranjesluizen en naar de haven van Durgerdam. De punt van de dam wordt verbreed en krijgt als enige eiland de bestemming voor uitsluitend natuur. De wijk grenst aan groot open water waarvan de overzijde tot op een afstand van twintig kilometer kan liggen. Amsterdam aan Zee is hier daadwerkelijk van toepassing. Dat vereist een robuuste kustverdediging die enigszins doet denken aan de pier van IJmuiden.
Het volbouwen van IJburg met huizen zal de vogelbevolking doen verschuiven naar het bekende tuinstedenpakket met aanvankelijk enkele leuke primeurs. Wanneer gaat hier de eerste Merel, Huismus, Spreeuw, Koolmees, Pimpelmees, Winterkoning, Heggenmus, Ekster, Houtduif of Gierzwaluw broeden? De groene randen zorgen nu al voor niet stadse rietzangvogels in deze wijk en wie weet komt in de toekomst de Zeearend een kijkje nemen. De heringerichte punt van de strekdam zal dienst gaan doen als hoogwaterrustplaats die onbereikbaar is voor landpredators. Gezien de voorgeschiedenis van het proefeiland is het aannemelijk dat er bijzondere vogels gaan broeden waardoor IJburg als vogelwijk tot de beste van heel Amsterdam kan gaan behoren.

Martin Melchers